

UNIVERZA V NOVI GORICI
FAKULTETA ZA HUMANISTIKO

**JEZIKOSLOVNO-STILISTIČNA ANALIZA LJUDSKE
PRIPOVEDNE PESMI FRANCA ŠULIGOJA**

DIPLOMSKO DELO

Mojca Perkon Kofol

Mentorica: doc. dr. Aleksandra Bizjak Končar

Nova Gorica, 2013

ZAHVALA

Vedno mi je bilo lažje pisati kot govoriti, a si sedaj želim ravno nasprotno. Ko razmišljam, kaj naj napišem, si namreč želim, da ta moja »zahvala« ne bi bila le vljudnostna gesta, ampak da bi nosila vsaj približno tisti pomen, ki ga ima zame, tisti pomen, ki se ga razbere le v očeh ...

Iz srca hvala Vama, Marta in Marijan, da sta mi omogočila to mojo zanimivo študijsko pot. Brez vaju ne bi nanjo nikoli stopila, brez vaju tudi ne bi bila tako preprosta s finančnega vidika in brez vajinega razumevanja tudi ne zame tako uspešna. Hvala tudi tebi, Matevž, da si razumel, zakaj nisem imela v vseh teh letih veliko prostega časa za najine dogodivščine ...

Hvala vsem, ki sem jih na tej poti kakor koli spoznala in so me kakor koli obogatili, tudi izven študija, ter hvala prijateljicam in prijateljem, ki so mi kakor koli pomagali ter z mano delili in sooblikovali tako svoje kot naše skupne zgodbe ...

Iz srca hvala Vam, doc. dr. Aleksandra Bizjak Končar, brez Vas, vašega časa, truda in razumevanja te naloge ne bi bilo. Hvala za vse strokovne nasvete in razlage, usmeritve ter prijateljsko besedo. Hvala tudi doc. dr. Heleni Dobrovoljc in prof. dr. Arturju Stepanovu za njune komentarje.

Hvala Tebi, Bojan, za tvoje neskončno razumevanje in ljubezen, ko sem bila pri tebi in Rafaelu odsotna in z mislijo prepogosto pri svoji prihodnosti in diplomskemu delu. Hvala za vse tvoje spodbudne besede, pomoč, in vso tvojo podporo pri stvareh, ki so del mene ...

V življenju so me vedno spremljale čudovite zgodbe. Ena izmed njih je tudi ta, da me je zaključek študijske poti na tej stopnji privedel v leto, v katerem se spominjamo 150-letnice smrti enega izmed najbolj znanih raziskovalcev in zbirateljev ljudskih pravljic poleg svojega brata, Jacoba Grimma. Upam, da bo tudi zato predmet obravnave pričujoče raziskave, zgodbe, spomnil na katero od njunih zgodbic ter področje preučevanja na Pratchettovo misel:

*»Obstaja prepričanje, da zgodbe oblikujejo ljudi.
V resnici pa je ravno obratno.«*

(Terry Pratchett)

NASLOV

Jezikoslovno-stilistična analiza ljudske pripovedne pesmi Franca Šuligoja

IZVLEČEK

Pričujoča obravnava se uvršča na področje sistemsko-funkcijskega jezikoslovja, ki razume jezik kot družbeno-semiotični pojem. Hallidayeva teoretična podmena je, da se družbeni pomen z izbiro različnih možnosti na jezikoslovnih ravninah uresniči v besedilu. Tovrstni pogled na jezik zahteva preučevanja besedil kot dinamičnih pomenskih enot, oblikovanih znotraj konteksta kulture in družbe, torej v procesu človeškega sporazumevanja. V okviru sistemsko-funkcijske teorije M. A. K. Hallidaya in upoštevajoč sporočilno semantiko R. Hasan in C. Cloran, prikazujemo pomensko-strukturno zgradbo pisnih besedil – ljudskih pripovednih pesmi Franca Šuligoja – ki se oblikuje na besedilni jezikoslovni ravni. Ker so besedilni pomeni dosegljivi le kot oblikoskladenjski vzorci, določitev pomensko-strukturnih enot besedilne ravni zahteva pritegnitev nižjih jezikoslovnih ravnin, semantične in slovnične. Na slovnični ravni ob nadrobni analizi predstavnega, medosebnega in besedilnega pomena beležimo osebke in povedke. Na semantični ravni osebke entitete opišemo glede na referencialno istovetnost in povedkove dogodke glede na časovno referenco in nato na besedilni ravni opazujemo njihovo nizanje v večje pomenske skupine. Tako dobimo vpogled v graditev strukturnih enot in napovedujemo problematiko žanrske klasifikacije. Prikazano pomensko-strukturno zgradbo besedil nato osvetlimo z uvedbo kompozicijske ravni, kot jo predlaga C. Cloran, in ugotavljamo, kako način pripovedovanja prispeva k oblikovanju bralčeve/poslušalčeve zavesti o žanru oziroma mikrožanru, ki mu besedilo pripada.

KLJUČNE BESEDE

jezikoslovno-stilistična analiza, sistemsko-funkcijska teorija, zgodba kot žanr, mikrožanr, ljudske pripovedne pesmi Franca Šuligoja

TITLE

Linguistic stylistic analysis of a folk narrative poem by Franc Šuligoj

ABSTRACT

This thesis belongs to the field of systemic functional linguistics which perceives language as a social semiotic concept. Halliday's theoretic assumption claims that the social meaning enabling the choice among various options on linguistic levels is realised in the text. According to this view of the language, texts are studied as dynamic units of meaning formed within the context of culture and society, that is in the process of human communication. Within the context of systemic functional theory by M. A. K. Halliday and regarding the message semantics by R. Hasan and C. Cloran, this thesis features the text structures of written texts – folk narrative poems by Franc Šuligoj – which are formed on the level of discourse. Since the text meanings can be obtained only as lexico-grammatical patterns, determining the functional elements on the level of discourse must involve lower linguistic levels – the semantic and lexico-grammatical ones. The lexico-grammatical level features detailed analysis of experiential, interpersonal and textual meaning, which denotes subjects and verbs. The semantic level describes the subject entities according to the referential identity and event predicates in accordance with the time reference and then observes the way they are strung into bigger groups of meaning on the textual level. In this way, we gain insight into the building of functional elements and predict the issues of genre classification. The schematic representation of text structures is then highlighted by introducing the compositional levels, as established by C. Cloran, at which we observe how the way of narration contributes to formation of the reader's/listener's awareness of the genre or microgenre of the text.

KEY WORDS

linguistic stylistic analysis, systemic functional theory, story as a genre, microgenre, folk narrative poems by Franc Šuligoj

KAZALO

1	UVOD.....	1
1.1	Pripoved in zgodba	1
1.1.1	Preučevanje zgodbe v jezikoslovju	5
1.2	Namen raziskave.....	6
1.3	Opis gradiva.....	7
1.4	Metode dela.....	9
1.5	Zunanja zgradba raziskave.....	10
2	TEMELJNI POJMI.....	12
2.1	Zgodba	12
2.2	Ljudske pripovedne pesmi	13
2.2.1	Pripovedna struktura in zgodbeni ustroj.....	17
2.2.2	Vrednotenje ali interpretacija	20
2.2.3	Tipi zgodb	21
3	TEORETIČNA IZHODIŠČA.....	27
3.1	Sistemsko-funkcijska in žanrska teorija.....	27
3.2	Teoretični model za jezikoslovni opis besedilnega pomena.....	32
3.3	Družbeno-jezikovni sistem in jezikoslovne ravnine	34
3.3.1	Slovnična in semantična ravnina.....	35
3.3.2	Kompozicijska ravnina.....	39
3.3.3	Besedilna ravnina	43

4	JEZIKOSLOVNO-STILISTIČNA ANALIZA	45
4.1	Pomensko-strukturna zgradba na besedilni ravnini	45
4.1.1	Uvod	45
4.1.2	Prvo besedilo	45
4.1.3	Drugo besedilo	60
4.1.4	Tretje besedilo	68
4.1.5	Zaključek	77
4.2	Stilistična analiza na kompozicijski ravnini	80
4.2.1	Uvod	80
4.2.2	Prvo besedilo	81
4.2.3	Drugo besedilo	85
4.2.4	Tretje besedilo	90
4.2.5	Zaključek	95
5	SKLEP	102
6	LITERATURA IN VIRI	104
6.1	Temeljna	104
6.2	Drugo	106
7	PRILOGE	108

KAZALO SHEM

Shema 1: Pripoved (zgodovina) kot žanr	2
Shema 2: Zgodba (zgodovina) kot žanr	4
Shema 3: Jezik kot dinamični družbeno-semiotični pojem (prirejeno po Halliday in Matthiessen, 2004, 13: <i>Figure 1 Phases in the development of SFL out of Firthian linguistics, represented as expansion of coverage of the strata of language in context</i>)	28
Shema 4: Jezikovna izraza in njuna realizacija (po A. Bizjak, 2005)	38
Shema 5: Shematični prikaz strukturnih enot prvega besedila	46
Shema 6: Shematični prikaz strukturnih enot drugega besedila	60
Shema 7: Shematični prikaz strukturnih enot tretjega besedila	68
Shema 8: Dramska oblika tretjega besedila z retoričnimi enotami (po A. Bizjak, 2005)	94
Shema 9: Dramska oblika tretjega besedila z interpretativnimi enotami (po Martin in Rose, 2008, 89)	94

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Pripovedne zgodbe ([po Schank, 1990] po Özyıldırım, 2009, 1210)	23
Preglednica 2: Zgodbeni ustroj mikrožanrov zgodbe kot žanra: pripovedi, obnavljanja, anekdote, eksempla in opazovanja (po Martin in Rose, 2008, 52: <i>Table 2.1 Family of story genres</i>)	23
Preglednica 3: Razvrščanje tipov zgodb glede na časovno strukturiranost (po Martin in Rose, 2008, 81: <i>Figure 2.7 System of story genres</i>)	25
Preglednica 4: Medosebna funkcija (po A. Bizjak, 2005 in po Halliday in Mathiessen, 2004, 169: <i>Fig. 5-1 Clause with three metafunctional lines of meaning: 'syntagm'</i>)	36

Preglednica 5: Besedilna (besedilotvorna/povezovalna) funkcija (po A. Bizjak, 2005 in po Halliday in Mathiessen, 2004, 79–105)	36
Preglednica 6: Jezikovni izrazi predstavne funkcije in njihova realizacija v stavku (prirejeno po A. Bizjak, 2005 in po Halliday in Mathiessen, 2004, 175–178).....	36
Preglednica 7: Procesi predstavne funkcije (po A. Bizjak, 2005 in po Halliday in Mathiessen, 2004, 172: <i>Fig. 5-2 The grammar of experience: types of process in English</i>)	37
Preglednica 8: Vrste retoričnih enot, prisotnost entitet in čas dogodkov (po A. Bizjak, 2005, 103: <i>Preglednica 6.13: Semantične značilnosti različnih vrst retoričnih enot (po Cloran 1994, 247 priredila A. B.)</i>)	40
Preglednica 9: Funkcije mogočih interpretativnih enot v določenem tipu besedila (po Martin in Rose, 2008, 82: <i>Table 2.2 Common story phases</i>).....	42
Preglednica 10: Strukturna enota uvod prvega besedila	47
Preglednica 11: Čas dogodkov v uvodu prvega besedila.....	47
Preglednica 12: Izbire entitet v uvodu prvega besedila.....	48
Preglednica 13: Strukturna enota zaplet 1 prvega besedila.....	48
Preglednica 14: Čas dogodkov v zapletu 1 prvega besedila	49
Preglednica 15: Izbire entitet v zapletu 1 prvega besedila	49
Preglednica 16: Strukturna enota rešitev 1 prvega besedila.....	50
Preglednica 17: Čas dogodkov v rešitvi 1 prvega besedila	51
Preglednica 18: Izbire entitet v rešitvi 1 prvega besedila.....	53
Preglednica 19: Strukturna enota zaplet 2 prvega besedila.....	54
Preglednica 20: Čas dogodkov v zapletu 2 prvega besedila	55
Preglednica 21: Izbire entitet v zapletu 2 prvega besedila	56

Preglednica 22: Strukturna enota rešitev 2 prvega besedila.....	56
Preglednica 23: Čas dogodkov v rešitvi 2 prvega besedila.....	57
Preglednica 24: Izbire entitet v rešitvi 2 prvega besedila.....	57
Preglednica 25: Strukturna enota zaključek prvega besedila.....	58
Preglednica 26: Čas dogodkov v zaključku prvega besedila.....	58
Preglednica 27: Izbire entitet v zaključku prvega besedila.....	58
Preglednica 28: Strukturna enota koda prvega besedila.....	59
Preglednica 29: Čas dogodkov v kodi prvega besedila.....	59
Preglednica 30: Izbire entitet v kodi prvega besedila.....	60
Preglednica 31: Strukturna enota zaplet 1 drugega besedila.....	61
Preglednica 32: Čas dogodkov v zapletu 1 drugega besedila.....	61
Preglednica 33: Izbire entitet v zapletu 1 drugega besedila.....	62
Preglednica 34: Strukturna enota rešitev 1 drugega besedila.....	62
Preglednica 35: Čas dogodkov v rešitvi 1 drugega besedila.....	62
Preglednica 36: Izbire entitet v rešitvi 1 drugega besedila.....	63
Preglednica 37: Strukturna enota zaplet 2 drugega besedila.....	63
Preglednica 38: Čas dogodkov v zapletu 2 drugega besedila.....	64
Preglednica 39: Izbire entitet v zapletu 2 drugega besedila.....	65
Preglednica 40: Strukturna enota rešitev 2 drugega besedila.....	66
Preglednica 41: Čas dogodkov v rešitvi 2 drugega besedila.....	67
Preglednica 42: Izbire entitet v rešitvi 2 drugega besedila.....	67

Preglednica 43: Strukturna enota zaključek drugega besedila	67
Preglednica 44: Čas dogodkov v zaključku drugega besedila	67
Preglednica 45: Izbire entitet v zaključku drugega besedila	67
Preglednica 46: Strukturna enota uvod tretjega besedila	68
Preglednica 47: Čas dogodkov v uvodu tretjega besedila.....	69
Preglednica 48: Izbire entitet v uvodu tretjega besedila	69
Preglednica 49: Strukturna enota zaplet tretjega besedila.....	70
Preglednica 50: Čas dogodkov v zapletu tretjega besedila	71
Preglednica 51: Izbire entitet v zapletu tretjega besedila.....	72
Preglednica 52: Strukturna enota rešitev tretjega besedila.....	74
Preglednica 53: Izbire entitet v rešitvi tretjega besedila	74
Preglednica 54: Čas dogodkov v rešitvi tretjega besedila.....	75
Preglednica 55: Strukturna enota zaključek tretjega besedila	76
Preglednica 56: Čas dogodkov v zaključku tretjega besedila	76
Preglednica 57: Izbire entitet v zaključku tretjega besedila.....	77
Preglednica 58: Število in odstotki procesov v prvem besedilu.....	82
Preglednica 59: Retorične enote v uvodu in zapletu 1 prvega besedila.....	82
Preglednica 60: Retorične enote v rešitvi 1 prvega besedila.....	83
Preglednica 61: Retorične enote v rešitvi 1 (nadaljevanje) prvega besedila.....	83
Preglednica 62: Retorične enote v zapletu 2 prvega besedila	84
Preglednica 63: Retorične enote v rešitvi 2 prvega besedila.....	84

Preglednica 64: Retorične enote v kodi prvega besedila.....	85
Preglednica 65: Število in odstotki procesov v drugem besedilu.....	85
Preglednica 66: Retorične enote v zapletu 1 drugega besedila	86
Preglednica 67: Retorične enote v rešitvi 1 in zapletu 2 drugega besedila	86
Preglednica 68: Retorične enote v zapletu 2 (nadaljevanje) drugega besedila	87
Preglednica 69: Retorične enote v rešitvi 2 in zaključku drugega besedila	87
Preglednica 70: Interpretativne enote v zapletu 1 drugega besedila	88
Preglednica 71: Interpretativne enote v rešitvi 1 drugega besedila.....	89
Preglednica 72: Interpretativne enote v zapletu 2 drugega besedila	89
Preglednica 73: Interpretativne enote v rešitvi 2 in zaključku drugega besedila.....	90
Preglednica 74: Število in odstotki procesov v tretjem besedilu	90
Preglednica 75: Retorične enote v uvodu tretjega besedila.....	91
Preglednica 76: Retorične enote v zapletu tretjega besedila	91
Preglednica 77: Retorične enote v zapletu (nadaljevanje) tretjega besedila	92
Preglednica 78: Retorične enote v rešitvi tretjega besedila.....	92
Preglednica 79: Retorične enote v zaključku tretjega besedila	93

KAZALO PRILOG

Priloga 1: <i>Seznam uporabljenih krajšav in simbolov v slovnični analizi</i>	109
Priloga 2: <i>Slovnična analiza prvega besedila</i>	110
Priloga 3: <i>Slovnična analiza drugega besedila</i>	132

Priloga 4: <i>Slovnčna analiza tretjega besedila</i>	139
Priloga 5: <i>Prvo besedilo (fotografije rkp.)</i>	151
Priloga 6: <i>Prvo besedilo (prepis)</i>	155
Priloga 7: <i>Drugo besedilo (fotografiji rkp.)</i>	158
Priloga 8: <i>Drugo besedilo (prepis)</i>	159
Priloga 9: <i>Tretje besedilo (fotografije rkp.)</i>	160
Priloga 10: <i>Tretje besedilo (prepis)</i>	162
Priloga 11: <i>Uvodna pesem Uvod in ilustracija v zbirko Venec domačih pesmi, spesnjene v Kobaridu, 1942–1950 (fotografija rkp.)</i>	164

1 UVOD

1.1 Pripoved in zgodba

Ko pomislimo na zgodbe, se morda najprej spomnimo na kratke zgodbice, pravljice ali pripovedke, ki so nam jih pripovedovali ali brali starši v zgodnjem otroštvu. Vse od takrat nas namreč zgodbe spremljajo skozi življenje. Z njimi smo se naučili govoriti, brati, naučili smo se jih obnavljati in pripovedovati. S pojmom pripoved in zgodba je tako povezano pripovedovanje, ki smo se ga naučili skozi socializacijo, oziroma v širšem smislu pripovedno ustvarjanje, govorjenje (tudi kot posledica branja), ki »spada med temeljne eksistencialije, po katerih se človek bitno razlikuje od drugih živih bitij in stvari« (Snoj, 2009, 27).

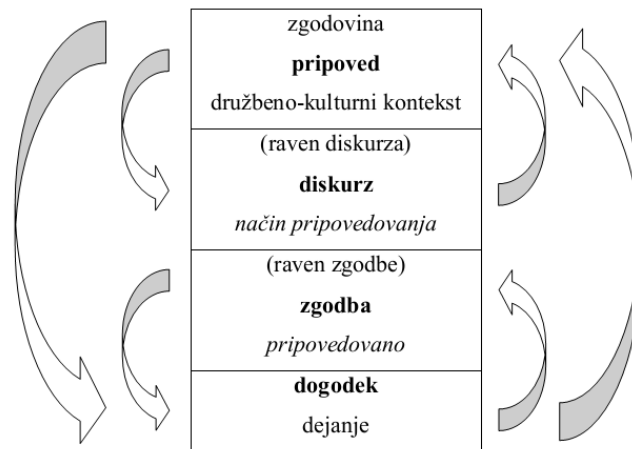
Kaj je pripovedovanje in kaj vsebuje z njim povezan pojem pripoved? Pripovedovati pomeni, da v teku pogovora povemo, kaj se je nam ali drugim zgodilo ali dogajalo, kaj smo ali kaj so drugi doživeli in kaj si mislimo ali si mislijo drugi (Dolgan, 1996, 111). Oblikujemo torej pripoved, ki je naša lastna zgodba.

Zgodbe so v tem smislu osrednji žanri (ali funkcijske zvrsti) v vseh kulturah, prisotni so v vsaki situaciji v življenju, pripovedujejo se v vseh socialnih skupinah, razlagajo življenjski kaos in ritem, vrednotijo vedenje in vedenje drug drugega ter učijo in zabavajo otroke (Martin in Rose, 2008, 49). Zgodbo sestavljajo naše izkušnje, naš pogled na svet; na podlagi poslušanja in branja zgodb pa se sestavlja celo naše življenje (Özyıldırım, 2009, 1209–1210), iz katerega z govorjenjem vsakodnevno ustvarjamo pripovedi ali zgodbe.

Zaradi slednjega so pripovedi ali zgodbe zanimivo in osrednje področje preučevanj vseh družboslovnih znanosti. Razumevanje obeh pojmov se je skozi zgodovino zaradi različnih pristopov in načinov preučevanj spreminjalo. Vsem pa je skupno, da pripovedi ali zgodbe obravnavajo z dveh vidikov: kaj je bilo v zgodbi predstavljeno (dogodek) in kako je bilo predstavljeno, tj. prenosnik (govorjeno/zapisano) in način podajanja dogodka s strani govorca/zapisovalca.

Zaradi pojma pripovedovanje (kaj je bilo pripovedovano in kako) je pripoved nadpomenska zgodbi (v slovenščini morda tudi zaradi enakega korena pripoved), ki obravnava pripovedovano (gl. *shemo 1*) oziroma informacije o tem, kaj se je zgodilo.

Shema 1: Pripoved (zgodovina) kot žanr

Tovrstno pojmovanje oziroma razumevanje zgodbe znotraj pripovedi je značilno predvsem za literarno vedo in naratologijo. Zaradi preučevanja dveh ravni, *dogodka* na ravni zgodbe in načina, kako je bil ta dogodek podan na ravni diskurza (gl. *shemo 1*), so se v raziskovanju zgodbe (znotraj pripovedi) v preteklosti izoblikovale znane teoretične pojmovne dvojice: siže – fabula, plot (zgradba) – zgodba, diskurz – zgodba (Kernev-Štrajn, 1995, 32–33). Številni raziskovalci pripovedi so prišli do različnih sklepov o tem, kaj je pripoved, na primer: »pripoved je prozno besedilo, ki sporoča potek dogajanja« (SSKJ, IV, 168), ali »pripoved je verbalna reprezentacija povezanih dogodkov« (Rimmon-Kenan 1983, 2), ali »pripoved je nenaključna reprezentacija zaporedja nenaključno povezanih dogodkov« (Toolan 1988, 7)« (Kernev-Štrajn, 1995, 34). Če povzamemo, je vsem torej skupno, da je »pripoved /.../ v bistvu evokacija [oziroma spominska oživitve] dogodka«, kjer je na eni strani pomembno »dejstvo, ki je v pripovedi vselej dogodek«, torej zgodba, in na drugi strani »način predstavljanja« ali diskurz (Kernev-Štrajn, 1995, 34) (gl. *shemo 1*).

Način predstavljanja oziroma pripovedovanja (diskurz) je znotraj literarne vede pripovedna tehnika oziroma »uzgodbenje« (Snoj, 2009, 25), slednje (po Haydnu Whitu *emplotment*) pa je »pripovedna konfiguracija dogodkov v celoto z začetkom, sredo in koncem, [s čimer] nastane plot, "zgodba"« (2009, 25). Tovrstno tradicionalno razumevanje zgodbe kot preproste tridelne zgradbe ima korenine že pri Aristotelu (gl. Bizjak, 2005, 154). Slednje pa zgodbo označuje

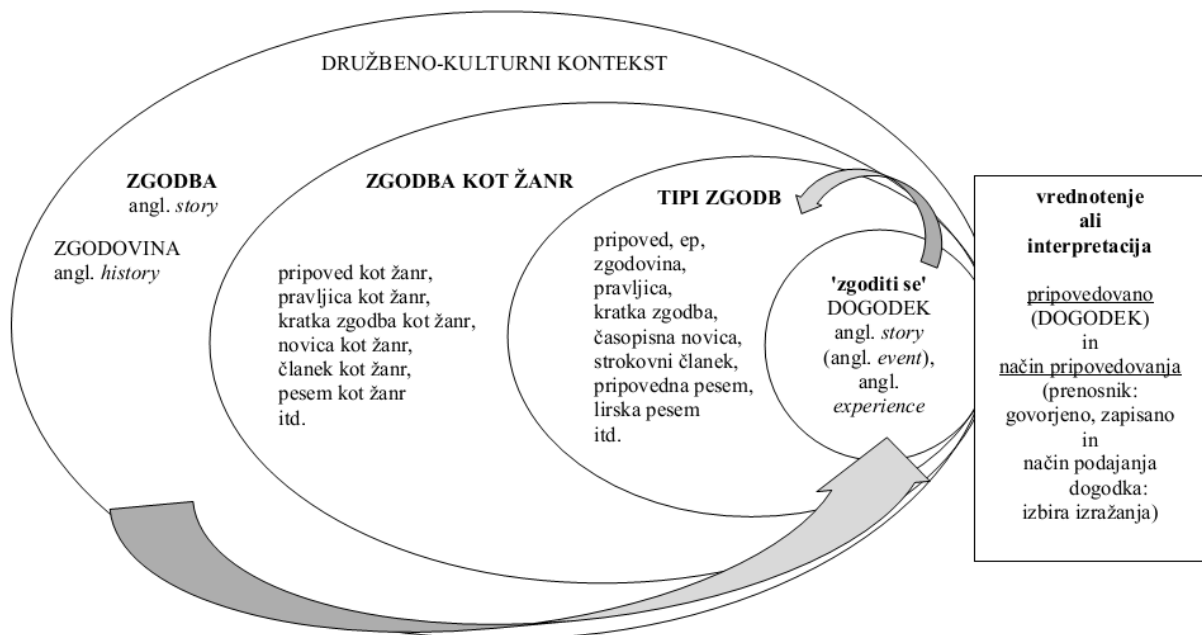
(tudi danes) kot pisni literarni in folklorni žanr. Pripoved je tako razumljena (v ožjem smislu) kot način pripovedovanja zgodbe z njenim dogodkom in podajanjem tridelne zgradbe; v širšem smislu pa kot žanr oziroma kot »žanr vseh žanrov«. Prvo glede na to, da je »splošno sprejeta trditev, da sta vsakdanji človeški govor in prozni govor eno in isto« (Mihajlovič Lotman, 2010, 121), drugo pojmovanje v širšem smislu pa upošteva, da je zgodovina kot nosilka vsečloveškega besednega ustvarjanja »veliki žanr« (Snoj, 2009, 24).

Pojem besednega ustvarjanja in pripovedovanja, ki smo se kot govorce naučili, je namreč vezan na neko dejanje znotraj dogodka, ki sproži besedno ustvarjanje in je pogojeno z vrednotenjem ali interpretacijo oziroma s tem, da se nam zdi »tisto« vredno pripovedovati. Tako nek dogodek že oblikuje samo zgodbo, ta nastajajoča in nastala zgodba pa skupaj s svojim dogodkom že narekuje način pripovedovanja in samo pripoved oziroma vpliva na poslušalca/bralca ter njegovo in skupno védenje o pripovedovanem (ki temelji na njegovem védenju o sebi in svetu oziroma temelji na izkušnjah). V končni fazi pripoved sooblikuje zgodovino (poslušalca/bralca ter nadaljnje pripovedi) in obratno, zgodovina s svojim védenjem (ki zajema vse omenjeno) sooblikuje in s svojim družbeno-kulturnim kontekstom vpliva na način pripovedovanja znotraj konteksta ter s tem vpliva na samo raven zgodbe (gl. *shemo 1*). Tovrsten proces sovplivanja družbenega konteksta na raven zgodbe predstavlja odmik od razumevanja pripovedi kot nadpomenke zgodbi, saj tako imenovani »žanr vseh žanrov« (pripoved) opozarja na dinamično oblikovanje zgodovine in vsečloveškega védenja z nenehnim pripovedovanjem. S tem govorimo o zgodovini kot o »osrednj/em/ produktu množičnega besednega ustvarjanja« (Kernev-Štrajn, 1995, 31) oziroma o »žanru vseh žanrov«, ki je v tem smislu tudi zgodba (gl. *shemo 2*). (Tako bi lahko raven zgodbe (če bi želeli v tem smislu pomensko dopolniti *shemo 1*) zajemala namesto pojma pripovedovano recimo pojem »uzgodbovano« in namesto pojma način pripovedovanja pojem »uzgodbenje«.)

Ljudje s pripovedovanjem kažemo naše védenje o sebi in svetu in s tem – s »pomnjenjem, predstavljanjem, abstrahiranjem, metaforiziranjem in mitologiziranjem« preteklih izkušenj (Halliday in Matthiessen, 2004, 28–29) – oblikujemo vsečloveško védenje, ki je tako imenovano »shranjeno védenje o svetu« in predstavljeno v besedilih (gl. Beaugrande in Dressler, 1981, 15). Pojem besedila tako nosi pomene govornega in pisnega oziroma je nosilec vsega besednega ustvarjanja, je diskurz. V smislu tovrstne dinamike je tudi zgodovina besedilo ali diskurz, kjer je shranjeno védenje o svetu, zaradi preteklega pripovedovanja, ki

vedno znova poustvarja novo pripovedovanje, ki izhaja iz preteklega. S tem je sklenjen krog in prikazana dinamika, zaradi česar je zgodovina razumljena lahko kot »zgodba vseh zgodb« in zgodba kot »žanr vseh žanrov«, ki jo oblikujejo številne zgodbe (gl. *shema 2*).

Shema 2: Zgodba (zgodovina) kot žanr

Novo pripovedovanje nastane zaradi novega dejanja oziroma nekega dogodka, o katerem je vredno pripovedovati. S tega vidika bi bilo smiselnejše namesto pripovedovanja uporabljati izraz uzgodbenje, ki je tudi »izdelava [ustna ali pisna], izoblikovanje prvotnejše pripovedi, eksplikacija že zasnovane in hkrati še implicitne zgodbe« (Snoj, 2009, 26) in ne le uzgodbenje dogodka (pripovedna tehnika) s »preprosto« tridelno zgradbo, značilno za literarne pripovedi. (Morda bi bil še ustrežnejši izraz »uzgodbovanje«.)

Nadpomenska uporaba pojma zgodbe nad pripovedjo in razumevanje zgodovine kot zgodbe oziroma zgodbe kot »žanra vseh žanrov« je značilno za pragmatično razumevanje, kjer je pomemben družbeno-kulturni kontekst, iz katerega vse izhaja; tovrstno razumevanje pa prevzemajo poleg jezikoslovnih znanosti tudi že literarna veda (gl. Snoj, 2009, 24) in

naratologija (gl. Kernev-Štrajn, 1995, 49–53). V ta namen se uporablja tudi pojem »pripovedne zgodbe« (angl. *narrative stories*, po I. Özyıldırım, 2009, 1210), ki z združitvijo obeh pojmov zajema vso njuno »problematiko« pri pojmovanjih in definiranjih.

Pojem pripovedne zgodbe tako zajema številna pripovedovanja, interpretacije, razlage in ustvarjanja, poustvarjanja, ki zajemajo pripovedovalčev pogled na svet in njegovo razumevanje, njegovo »zgodovino«; v abstraktnem smislu kot diskurz (ker izvirajo iz zgodovine kot zgodbe in jo oblikujejo) pa tudi konglomerat vsega pripovedovanega, tj. zgodovino vseh, ki je zgrajena (in se gradi) na vsečloveškem izkustvu. Slednja je prav tako interpretacija, zato je v tem smislu prav vsako besedilo »umetniško« besedilo.

1.1.1 Preučevanje zgodbe v jezikoslovju

Umetniško besedilo je »model sveta in sporočilo v jeziku« (Mihajlovič Lotman, 2010, 67), ki vsebuje zapleten sistem pomenov. Preučevanje umetniškega besedila, modela sveta, in njegove zgodbe oziroma »kako [pripoved] pripoveduje zgodbo /.../ ni stvar znanstvene metodologije, ampak umetnosti« (Snoj, 2009, 36). Razumevanje pripovedi znotraj zgodbe oziroma pripovedi kot zgodbe znotraj družbeno-kulturnega konteksta je v jezikoslovnih znanostih značilno za pragmatiko, ki poudarja vedno znova nastajajoči kontekst, jezikovno rabo in s tem dinamiko zgodovine kot zgodbe. S tovrstnim pojmovanjem družbeno-kulturnega konteksta in zgodovine se v najširšem smislu navezujemo na pojem nesistemskega oziroma interpretacije, ki ga zajema besedilo in ki ne spada več na področje semiotike, ampak širše znotraj teorije prenosa informacije (gl. Mihajlovič Lotman, 2010, 77). V središču tovrstnega preučevanja (analiza diskurza) besedil je poslušalec/bralac ter govorec/zapisovalec in njegovo vrednotenje (gl. *shemo 2*) znotraj družbeno-kulturno-zgodovinskega konteksta.

Preučevanje družbenega pomena je skupno vsem modernim teorijam, ki so z jezikoslovjem v interdisciplinarnem odnosu: »kognitivna znanost, sociologija, antropologija, terapijska psihologija oziroma jezikovna terapija, branje, pisanje, literarne vede, prevajalska veda, kontrastivno jezikoslovje, pouk tujih jezikov, semiotika in znanost o računalništvu« (Beaugrande in Dressler, 1992, 146). Pomen preučujejo z različnimi metodami, skupen pa naj bi jim bil pogled na jezik kot družbeno-semiotični sistem in s tem zajetje funkcijske celote besedil, ki jih oblikuje in določa kontekst kulture oziroma znotraj njega človek in ljudje.

V semiotiki, ki ima za izhodišče preučevanje pomena in jezik razume široko, kot družbeni pojem, je umetnost pojmovana kot »posebno sredstvo komunikacije, jezik, ki je urejen na poseben način« (Mihajlovič Lotman, 2010, 13). Tovrstno razumevanje je prevzela tudi žanrska teorija, ki je nastala v okviru sistemsko-funkcijske obravnave jezika.

Osnovna postavka žanrske teorije je, da je družbeni kontekst že »vdelan« v besedilne temelje in je tako jezik »funkcijska polifonija, ki se v določenem družbeno-kulturnem kontekstu z izbiro različnih možnosti na jezikoslovnih ravneh uresniči v besedilu« (Bizjak, 2005, 27). Sistemsko-funkcijsko miselnost pa žanrska teorija nadaljuje s tem, da ima besedilo zapisane, kodirane značilnosti (s svojimi strukturami in sistemi) in tako oblikuje pomene, ki vedno težijo k realizaciji in organizaciji v jeziku (Halliday in Weber, 2009, 60). Družbeni pomeni so tako uresničeni in organizirani znotraj jezikovnega sistema jezika.

V žanrski teoriji se pomen preučuje v interakciji jezikoslovnih ravnin, ki so v dinamičnem razmerju z dinamično »vtkanostjo« znotraj družbenega konteksta. Preučevanje znotraj jezikoslovnih ravnin poteka triravninsko, na slovnični, semantični in besedilni ravnini (gl. *shemo 3: slovnica, semantika, kontekst*, str. 28). Hkrati poteka vertikalno, sintagmatsko, torej, kako se stavek tvori linearno in kako se linearno gradijo enote v besedilu, oziroma preučevanje brez upoštevanja družbenega konteksta; in hierarhično, paradigmatično, tj. kakšni izrazi so v določenem stavku in s tem v besedilu izbrani, predstavljeni, oziroma preučevanje z upoštevanjem družbenega konteksta (gl. puščice na *shemi 3*). Prikazani jezikovni sistem dinamično oblikuje svoj jezikovno-družbeni pomen in se z njim skupaj s podobnimi besedilnimi pomeni umešča v določen žanr (gl. *shemo 3*), recimo »pripoved kot žanr« (gl. *shemo 2* na str. 4).

1.2 Namen raziskave

Namen raziskave, v kateri proučujemo tri zapisane ljudske pripovedne pesmi Franca Šuligoja, je ob uporabi sistemsko-funkcijskega jezikovnega modela pojasniti, kako se gradi pomen v sorodnih besedilih. V sistemsko-funkcijski teoriji se pojem jezik » v določenem družbeno-kulturnem kontekstu z izbiro različnih možnosti na jezikoslovnih ravneh uresniči v besedilu« (Bizjak, 2005, 27); besedilo, rezultat jezika, pa se s svojimi besedilnimi (jezikovno-

družbenimi) pomeni in podobnimi besedili umešča v določen (skupni) žanr. Tako je v sistemski teoriji jezika pojem funkcijske zvrsti ali žanra že »vdelan« v njegove temelje oziroma je družbeno-kulturni kontekst »vtkan« v jezikovni sistem. Za njegov opis oziroma opis določenega besedila, ki pripada določenemu žanru, je tako treba zajeti besedilno, semantično in slovnično jezikoslovno ravnino.

V naši raziskavi je tako poudarek na analizi pomensko-strukturne zgradbe ljudske pripovedne pesmi. Ob nadrobni slovnični analizi predstavnega, medosebnega in besedilnega pomena (slovnična ravnina v sistemsko-funkcijskem jezikoslovju pomeni besedno, oblikoslovno in skladijsko ravnino) ugotavljamo, kako oblikoskladijske izbire vplivajo na graditev besedilnega pomena, kako se z izbiro na slovnični in semantični ravnini gradijo strukturno-pomenske enote na besedilni ravnini, ki so bistvene za opis žanrskosti ljudske pripovedne pesmi.

Temu prvemu koraku pojasnitve na besedilni ravnini sledi prikaz notranje zgradbe pomensko-strukturnih enot, ko osvetlimo prepletanje pripovednih in nepripovednih enot. Nepripovedne enote povežemo s pojmom vrednotenja ali interpretacije in ugotavljamo, kako se način pripovedovanja v posameznih besedilih povezuje s problematiko žanrske klasifikacije.

1.3 Opis gradiva

V pričujoči raziskavi so analitično obravnavana tri pisna besedila avtorja Franca Šuligoja, zapisana v njegovem rokopisnem zvezku z naslovom *Venec domačih pesmi, spenjene v Kobaridu, 1942–1950* (Šuligoj, 2012, 33), prvič objavljenem v knjigi *Franc Šuligoj - Kanalec in njegova ustvarjalnost* (2012). V omenjenem rokopisnem zvezku je devetintrideset pesmi; večina jih je realističnih z gradivom iz vsakdanjega življenja (kraji, ljudje) in vojno tematiko; besedila so geografsko vezana na avtorjev rojstni kraj (Senica, Seniški breg) ter območje njegovega življenja in delovanja (Kobarid in širša okolica). Izmed vseh izstopa pet verzificiranih pripovedi: tri pripovedke: *Kako so v Drežnici martinčke, po domače „kuščarje“ lovili, spenjeno po resničnem dogodku* (Šuligoj, 2012, 69–72); *Kako so v starih časih na Trnovem volka ubili in razdelili (zapisano po ljudski izmišljotini)* (Šuligoj, 2012, 72–73); *Kako so v Drežnici volka ubili (povestica spenjena po ustnem izročilu)* (Šuligoj, 2012,

74–77); ter dve s svetopisemsko tematiko: *Kristus in Peter na kmeteh* (Šuligoj, 2012, 86–90); *Legenda o Levpskem gradu* (Šuligoj, 2012, 13–18). Izmed teh smo za analizo izbrali tri:

- 1. besedilo: *Legenda o Levpskem gradu* (Šuligoj, 2012, 13–18);
- 2. besedilo: *Kako so v starih časih na Trnovem volka ubili in razdelili (zapisano po ljudski izmišljotini)* (Šuligoj, 2012, 72–73);
- 3. besedilo: *Kako so v Drežnici volka ubili (povestica spesnena po ustnem izročilu)* (Šuligoj, 2012, 74–77).

Besedila imajo pripovedni značaj in so umetno zapisano ljudsko/ustno izročilo – prvotno ljudsko/ustno slovstvo ali pesništvo oziroma slovstvena folklor (enačenje izrazov povzemamo po Terseglav, 2004, 18) – izvzeto iz treh krajev Posočja: Levpa in Nadavče, Trnovo (ob Soči) in Drežnica. Oznako »ljudska« nosijo tako zato, ker je snov (dogodki, dejanja) iz območja ljudskega, ter tudi zaradi žanrskega razumevanja besedil oziroma zgodbe (zgodovine) kot žanra (»od ljudi« zato ljudske), kjer dinamično sobivajo, se z nastajanjem oblikujejo vsa pripovedovanja, vse zgodbe, in tako nosijo vsečloveško védenje in iz njega črpajo. Besedila so pripovedne (pripovedništvo) pesmi (pesništvo) ali epske pesmi, zaradi načina pripovedovanja (ki zajema na primer nizanje dogodkov, opis, verze, rimo ipd.).

Vsa tri obravnavana besedila so podana v prilogah skupaj s fotografijami in prepisi (*priloge 5–10*, str. 151–162); gradivo je avtentično. Fotografije so nastale pri fotografiranju avtorjevega rokopisa (fotografiral ga je Bojan Kofol) leta 2012 za knjigo *Franc Šuligoj - Kanalec in njegova ustvarjalnost* (2012); prepise pa smo izvedli na podlagi fotografij za naš namen in niso izvzeti iz omenjene knjige. Pri drugem besedilu smo v opombah podali razlago narečnih izrazov (*priloga 8*, str. 159) (ki temelji na razlagi govorcev trnovskega govora).

1.4 Metode dela

Za tri besedila, predstavljena v opisu gradiva, izvedemo jezikoslovno-stilistično analizo oziroma določimo pomensko-strukturno zgradbo z uporabo orodij sistemsko-funkcijske in žanrske teorije jezika.

Analiza temelji na ponavljajočih se pomensko-strukturnih enotah na ravni žanra (ki so bile že obravnavane v literaturi). Z namenom prikaza pomensko-strukturne zgradbe besedil (njegovega besedilnega, jezikovno-družbenega pomena), ki je bistvena za opis določenega žanra, izvedemo analizo na treh jezikoslovnih ravninah, besedilni, semantični in slovnični, ki se medsebojno povezujejo (dinamično sobivajo).

Slovnična analiza temelji na analizi stavčnega pomena M. A. K. Hallidaya (*An introductional to Functional Grammar*, tretja izdaja, 2004). Stavke analiziramo z vidika treh jezikoslovnih funkcij oziroma metafunkcij, predstavne, medosebne in besedilne (stavčne analize podamo v prilogah). Na slovnični ravnini spremljamo osebke in povedke, ki so realizacija jezikovnih izrazov entitet in dogodkov na semantični ravnini. Znotraj semantične analize tako spremljamo gibanje entitet in dogodkov, upoštevajoč analitično predstavitev A. B. Končar (*Pridiga kot žanr*, 2005), ki gradi na teoretičnih postavkah sporočilne semantike R. Hasan in C. Cloran (1994). Osebkove entitete opišemo glede na referencialno istovetnost in povedkove dogodke glede na časovno referenco. Znotraj besedilne ravnine pa podamo strukturne enote, ki so zamejene z jezikovnimi izrazi in premiki, kot sta jih prvič predstavila W. Labov in J. Waletzky (*Narrative Analysis: Oral version of personal experience*, 1967).

Da bi dodatno osvetlili pripovedni značaj (način pripovedovanja) in s tem žanrskost treh izbranih besedil, določitvi pomensko-strukturne zgradbe na besedilni ravnini dodamo stilistični opis notranje zgradbe besedil.

Po teoretičnih predpostavkah žanrske teorije je za notranjo zgradbo besedila odločilna kompozicijska ali nižja semantična ravnina. Pri določanju pripovednih in nepripovednih retoričnih enot metodološko sledimo C. Cloran (*Rhetorical Units and Decontextualization: An Enquiry into some Relations of Context, Meaning and Grammar*, 1996) po A. Bizjak Končar (*Pridiga kot žanr*, 2005) in upoštevamo pojem vrednotenja ali interpretacije, ki je po J. R. Martinu in D. Rosu (*Stories*, 2008) bistven za pripovedni žanr besedil.

Z izvedeno jezikoslovno-stilistično analizo tako poskušamo pri določanju pomenske-strukturne zgradbe na besedilni ravnini ugotoviti, kako slovnična in semantična ravnina sodelujeta pri gradnji besedilne strukture oziroma kakšna je strukturna realizacija znotraj nižjih ravnin, ki jo kot poslušalci/bralci občutimo, in na podlagi nje besedila umeščamo v določen žanr. Tako na podlagi spremljanja nizanja oblikoskladenjskih značilnosti opazujemo, kako se ustvarja pomen v besedilih, ki imajo pripovedni značaj, in spoznavamo, kako se način pripovedovanja povezuje s problematiko žanrske klasifikacije.

1.5 Zunanja zgradba raziskave

Pričujoča raziskava obsega 5 poglavij: *Uvod*, *Temeljni pojmi*, *Teoretična izhodišča*, *Jezikoslovno-stilistična analiza* in *Sklep*. Za njim so *Literatura in viri s Prilogami*.

V *Uvodu* je pet razdelkov; v razdelku *Pripoved in zgodba* (1.1) bomo prikazali razumevanje pojmov na podlagi njunega preučevanja skozi zgodovino in danes, s pragmatično miselnostjo. V ta namen sta za lažje razumevanje izoblikovani tudi dve shemi. Znotraj tega razdelka je še *Preučevanje zgodbe v jezikoslovju* (1.1.1), znotraj katerega je predstavljeno preučevanje besedil predvsem z žanrskega vidika. Sledijo *Namen raziskave* (1.2), *Opis gradiva* (1.3), *Metode dela* (1.4) in *Zunanja zgradba raziskave* (1.5).

V drugem poglavju (*Temeljni pojmi*) so predstavljeni pojmi znotraj zgodbe in ljudske pripovedne pesmi: pripovedna struktura in zgodbeni ustroj (2.2.1), vrednotenje ali interpretacija (2.2.2) ter tipi zgodb (2.2.3). Z vidika teh pojmov bomo osvetljevali naš predmet obravnave, ljudske pripovedne pesmi Franca Šuligoja.

Tretje poglavje (*Teoretična izhodišča*) predstavlja sistemsko-funkcijsko in žanrsko teorijo vse od njunih teoretičnih začetkov, skupaj s pomembnimi raziskovalci na tem področju, ter teoretična izhodišča in miselnost (3.1); nato je predstavljen teoretični model za jezikoslovni opis besedilnega pomena (3.2) znotraj pojmov jezikoslovnih ravnin (3.3): slovnične in semantične (3.3.1), kompozicijske (3.3.2) in besedilne (3.3.3).

Četrto poglavje je osrednji del raziskave, kateremu je bil namenjen predhodni del, in se imenuje *Jezikoslovno-stilistična analiza*. Analiza bo razdeljena na dva dela: v prvem, *Pomensko-strukturna zgradba na besedilni ravnini* (4.1), bo predstavljena in opisana izvedena analiza pomensko-strukturnih enot za vsa tri besedila; v drugem delu, *Stilistična analiza na kompozicijski ravnini* (4.2), pa bodo na podlagi teoretičnih postavk osvetljene značilnosti obravnavanih besedilnih tipov, načini strukturiranosti večjih besedilnih oziroma pomensko-strukturnih enot, kar bo zajemala stilistična analiza znotraj jezikovnega sistema.

Analitičnemu delu sledijo sklepne ugotovitve (5).

2 TEMELJNI POJMI

2.1 Zgodba

Zaradi razumevanja zgodbe kot življenjske zgodbe, pripovedovanja iz osebnih izkušenj (kot »žanra vseh žanrov«) oziroma pripovednih zgodb obstaja v družbenih znanostih vse od 1950-ih let naprej enačenje pripovedi in zgodbe (Özyıldırım, 2009, 1209). Za žanrsko klasifikacijo je to moteče, na kar opozarja že utemeljiteljica sistemsko-funkcijske žanrske teorije R. Hasan (1984, 71), za katero je enačaj med pripovedjo in zgodbo posledica »preveč« pragmatične miselnosti.

Znotraj sistemsko-funkcijskega pristopa, ki poudarja (s pojmom funkcijsko) celovitost preučevanja, in znotraj žanrske analize, ki zajema pragmatično razumevanje vpletenosti konteksta, je zgodba lahko razumljena s treh vidikov (gl. *shemo 2*, str. 4):

- zgodba ali tip besedila/diskurza (na *shemi 2* je tako vsako besedilo *tip zgodbe*);
- zgodba kot žanr, ki zajema vse žanre (na *shemi 2* *zgodba kot žanr*);
- zgodba kot »žanr vseh žanrov« (na *shemi 2* *zgodovina*).

Zgodba je v tem smislu takorekoč lahko vse, s pojmom pripovedne zgodbe pa postane žanrsko klasificiranje (predvsem pripovedi in zgodb) ne le nemogoče, ampak tudi nesmiselno. »Žanr vseh žanrov«, zgodbo (zgodovina) kot žanr, je zaradi dinamike in pragmatične širine težavno, v jezikoslovju nemogoče, raziskovati; zgodbo kot žanr, ki zaradi svoje »široke« oznake zajema vse žanre (s svojimi tipi besedil), ki s tem »postanejo« mikrožanri, zaradi pojmovanja prav tako. Ob tem se vsiljuje še misel na neskončno raznolikost in količino besedil kot posledica »neskončnih« načinov podajanja dogodkov.

Vendar, vsaka zgodba v pragmatičnem smislu oziroma besedilo ali diskurz, ima svojo strukturo ali zgodbeni ustroj, na podlagi katere se od drugega besedila razlikuje ali pa mu je podobno, in se s tem umešča v skupni žanr. Za raziskovanje določenega žanra je treba najprej preučiti korpus besedil, ki se vanj umeščajo.

Zgodbe se tako ločujejo glede na svoje dogodke in način pripovedovanja oziroma način uzgodbenja dogodka (govorjeno/zapisano, neliterarno/literarno, pripovedništvo/pesništvo

itd.). Žanrska analiza pa nam pomaga analitično odkrivati značilnosti in lastnosti besedil, na podlagi katerih jih kot poslušalci/bralci intuitivno uvrščamo v določen, glede na tipe besedil oziroma njihovo glavno lastnost poimenovan, žanr.

Naše razumevanje zgodbe, da je zgodba osrednji žanr povzroči, da lahko zgodbe spremljamo in spoznamo v različnih panogah (tipi zgodb), od ustnega pripovedovanja zgodb do zgodb v literaturi in pesmih (Martin in Rose, 2008, 74). Zaradi osrednje značilnosti v raziskavi obravnavanih besedil, pripovedne strukture, pa se naše zgodbe uvrščajo v pripoved kot žanr.

2.2 Ljudske pripovedne pesmi

V pričujoči raziskavi preučujemo z literarnovednega in folklorističnega vidika umetna besedila, pisni žanr, ki so prvič zapisano ljudsko/ustno izročilo. Področje preučevanja tovrstnih besedil, namensko izvzeta iz območja ljudskega/ustnega, si medsebojno podajata folkloristika in literarna teorija (Terseglav, 2004). Tako je nekako edina teorija, ki ta besedila analitično obravnava, teorija intertekstualnosti v okviru folkloristike. Utemeljitelj teorije intertekstualnosti pri nas je Marko Juvan, raziskovalka, ki znotraj besedil odkriva elemente ljudskega in umetnega oziroma s folklorističnega vidika analitično podaja elemente enega v drugem, pa je Marjetka Golež Kaučič (*Ljudsko in umetno – dva obraza ustvarjalnosti*, 2003).

Golež Kaučičeva ugotavlja, da sta »ljudsko in umetno /.../ dva ustvarjalna tokova, ki sta se venomer prepletala, se razhajala in prežemala. Opazujemo ju lahko v različnih umetnostnih tokovih, zvrsteh in žanrih« (Golež Kaučič, 2003, 13). Tako gre v umetniških besedilih »v/ vseh zgodovinskih obdobjih slovenske literature in kulture /.../ za dva različna tokova formalnovsebinskih interakcij med ljudskim in umetnim. Vse do pozne romantike prevladuje posnemovalni (trpni) tip približevanj ljudskemu: tesno vsebinsko in formalno približevanje ljudski poetiki. V naslednjih literarnozgodovinskih obdobjih se načini približevanja ali oddaljevanja ljudskemu zgostijo na (tvorno) »uporabo« posameznih sestavin in izrazito transformacijo z dodajanjem novih pomenov in idejnih struktur« (Golež Kaučič, 2003, 13–14). Znotraj obdobja med vojno je ponovno moč najti tako imenovane »posnemovalne tipe približevanj ljudskemu«, kar dokazujejo tudi v pričujoči raziskavi obravnavana besedila Franca Šuligoja s svojimi lastnostmi oziroma eksplicitno izraženimi avtorjevimi težnjami, ki jih bomo prikazali v nadaljevanju.

Da bi bila poleg analize medbesedilnosti znotraj intertekstualne teorije potrebna še drugačna obravnava tovrstnih besedil, poudarja Marko Terseglav v razpravi *Folkloristika in literarna veda ali esej o ločitvi* (2004). Ugotavlja, da je »[zapisano] ustno slovstvo videti kot literatura, a hkrati to ni povsem« (Terseglav, 2004, 19), saj je bilo »/p/redstavljeno /.../ v jeziku, ki ga ustno slovstvo sploh nikoli ni poznalo [če spomnimo, da živi med ljudmi s svojimi narečji] ki ni bil nikoli osnovni medij lokalnih okolij in v katerem ustvarjalci niso živeli« (Terseglav, 2004, 23). Ker je bil avtor naših obravnavanih besedil partizanski pisec (Šuligoj, 2012, 151), naj omenimo, da Terseglav opozarja da »/p/artizani, taboriščniki, ranjenci, ki niso mogoče nikoli več napisali pesmi razen med vojno, so bili največkrat preprosti ljudje, ki so svoje pesmi ustvarili v edini njim znani poetiki, v folklorni. Vendar številne pesmi kažejo, da so jo želeli tudi prerasti in da so hoteli biti »pravi« pesniki, čeprav niso kriterijev visokega pesništva nikoli dosegli. Zato je hotela literarna veda te ustvarjalce in njihove pesmi kar podariti folkloristiki kot ljudske ustvarjalce, pač zaradi preprostosti pesniških izdelkov. Preprost je namreč tudi eden od atributov literarne zgodovine pri definiranju ljudske pesmi že od romantike naprej« (Terseglav, 2004, 27). Izraz ljudsko oziroma ljudski jezik (lingvistično) označuje tudi današnje splošno sprejeto razumevanje, da je »jezik socialno in izobrazbeno navadno preprostejših slojev prebivalstva« (SSKJ), saj pojem ljudstvo zajema sloje prebivalstva, ki so »preprosti, manj izobraženi« (SSKJ). Tako se znotraj besedil ustnega slovstva govori o značilnostih, kot so recimo anonimnost oziroma, kot omenjeno, o zapisovalcih nižjega sloja prebivalstva ter s tem o specifični vsebini in notranjem ustroju.

Zapletena problematika ima skupno točko, da »/u/stvarjalnost dveh modelov /.../ pripada enemu, slovenskemu ljudstvu, iz katerega izhajata tako literatura kot slovstvo. Različnost obeh jezikovnih modelov je v njuni različni jezikovni realizaciji« (Terseglav, 2004, 23), se pravi načinu pripovedovanja oziroma predstavljanja dogodka. Skupno pa jim je okrilje zgodbe kot žanra znotraj slovenskega družbeno-kulturnega konteksta, iz kjer (iz vsakega kulturnega konteksta) primarno izhaja ljudsko (govorjeno, ustno, tradicionalno) in kot sekundarno umetno (zapisano, pisno, netradicionalno).

Čeprav ni naše področje iskanje »ljudskega« v »umetnem« in obratno, iz analize pomenske-strukture besedil z našimi metodološkimi prijemi tudi pričakujemo razvidne značilnosti obojega.

Naj na tem mestu omenimo, da je bila avtorjeva težnja pri zapisovanju intenca po »ljudskem«. Težnje so pri zapisovalcih različne. »Tako ljudski pevec kot umetni pesnik sporočata,

[vendar] pesnik z estetsko intencijo, medtem, ko je ljudskemu pevcu ustvarjanje pomembnejše od samega rezultata« (Golež Kaučič, 2003, 30), kar bi pomenilo, da mu je pomembnejša družbena funkcija. Težnja po njej je pri Šuligoju prikazana že v uvodni pesmi *Uvod* v njegovi zbirki *Venec domačih pesmi* (gl. *prilogo II*, str. 164) ter iz predstavljanja realistične vsebine takratnega življenja, v smislu »naj se zapiše«, kar se navezuje na avtorjevo vrednotenje. Besedila so nastala v medvojnem in povojnem času z narodnopovezovalno in narodnospodbudno tendenco in imajo tudi zato močan simbolni pomen. Družbena funkcija besedil je bila poudarjena s tem, da je bila zbirka namenjena za branje in »podana« nazaj med ljudi (gl. Šuligoj, 2012, 23–25 in 151), med katerimi pesmi še vedno »živijo«. Avtor na območje ljudskega spomni tudi z naslovno ilustracijo pri pesmi *Uvod*, na kateri je morda Apolon, bog umetnosti, predvsem glasbe, z liro, simbolom lirskega pesništva in glasbe, s čimer je spomnil na starogrško pesništvo, na prvotna umetniška besedila, antične zglede, slovstveno folkloro, katerih besedila nosijo značilnosti mešanja oblik (lirike, epike, dramatike) (gl. Terseglav, 2004, 18–20). Vse te značilnosti pa je moč najti tudi v njegovih pesmih. Da avtor teži k ohranjanju, prenašanju ljudskega izročila, eksplicitno kažeta dva podnaslova obravnavanih besedil: *zapisano po ljudski izmišljotini* (2. besedilo) in *povestica spenjena po ustnem izročilu* (3. besedilo).

Če pa si pogledamo zgradbo besedila, vidimo, da so besedila oblikovno dovršena in s tem bolj »umetna«, kakor »ljudska«, se pravi imajo estetsko funkcijo. Značilnost obravnavanih besedil pa je predvsem ta, da so po notranjem ustroju pripovedna, torej imajo značilnosti pripovedi (nizanje dogodkov, epizod, opis itd.), zaradi načina pripovedovanja (verzi, rime ter posledično besedni red), pesnjenja, pa so pesmi.

Pesništvo je način upesnitve oziroma »spesnitve« dogodkov. »P/esmi ali verze (vrstice) ne le pišemo, ampak tudi govorno ustvarjamo, jih govorimo ali pripovedujemo«, kar je »jezikovno-ustvarjalno področje ljudske umetnosti« (Dolgan, 1996, 11). Značilnost pesništva je tudi ritmiziranost (1996, 12) in problematično obnavljanje zgodbe, kjer se vsebina krajša. Znotraj pesništva je »/z/godba kot literarna oblika [ki] je nekaj zanimivega, lepega, novega, živahnega, zabavno-poučnega«, pri poslušalcu/bralcu naj bi dosegla »predstavnost – in s tem zadovoljstvo, užitek in priznanje« (1996, 117). Slednje se povezuje z vrednotenjem v zgodbi, s funkcijo, ki zgodbo dela bolj privlačno (Özyıldırım, 2009, 1218). Zaradi krajšanja vsebine je namreč znotraj pesništva pomembno, da se ohranja obilje zgodbe s ponavljanjem,

podžiganjem domišljije pri poslušalcu/bralcu z dodajanjem nove snovi (ter recimo dodanimi ilustracijami) (Dolgan, 1996, 18), kar pa je značilnost pripovedi.

Pri pripovedi (angl. *narrative*) je temeljna značilnost tudi ta, da vsebuje zgodbeni ustroj dogodka – zaplet oziroma strukturno enoto zaplet in zaradi nje rešitev (*preglednica 2*, str. 23) (Martin in Rose, 2008, 88) ter ima časovno strukturiranost (gl. Labov in Waletzky, 1967, 13) s pričakovanim naštevanjem dogajanja (gl. *preglednico 3*, str. 25). Iz tega sledi predvsem to, da je pri pripovedi ključen poslušalec/bralec, ki sledi dogodkom oziroma da je pri pripovedi ponovno najpomembnejše vrednotenje zapleta, ki išče rešitev, pričakovanje s strani poslušalca/bralca. Tovrstni pripovedni strukturi zaplet – rešitev se dodaja še povzetek na začetku in kodo na koncu besedila, kar pa je značilnost umetnih, pisnih besedil (Özyıldırım, 2009, 1218).

Z opisom značilnosti ljudske pripovedne pesmi oziroma v naši raziskavi obravnavanih besedil smo že veliko povedali oziroma napovedali o zgodbenem ustroju besedil.

Čeprav je namen naše raziskave določitev strukture, ki naj bi temeljila na vzorcu zaplet – rešitev, torej naj bi se umeščala znotraj pripovedi kot žanra, bo pri analizi razvidna tudi značilnost ljudskega in umetnega ter pesmi oziroma značilnost določenega tipa besedil, ki so za vsako besedilo specifične.

Poglejmo si sedaj še analitično, kako se pomensko-strukturne enote pri obravnavanih besedilih gradijo, na podlagi oblikoskladenjskih kategorij znotraj jezikovnega sistema, pod okriljem družbeno-kulturnega konteksta. Slednje bo določalo tri besedilne »oblike z vsebinami« oziroma načine predstavljanja »uzgodbenih (spesnjenih) pripovedi« s strani avtorja Franca Šuligoja.

Pred analizo pa si pogledajmo podrobneje še nekaj pojmov in pregled preučevanj (pripovedne strukture, zgodbenega ustroja in tipov zgodb) ter teoretična izhodišča in naš metodološki aparat.

2.2.1 Pripovedna struktura in zgodbeni ustroj

Analiza strukture besedil se je začela že z Aristotelom (*Poetika* in *Veščina retorike*, ok. 330 p. n. š.), ki je v literarnem besedilu, antični drami, na podlagi opazovanja dramskih oseb, njihovega čustvovanja (gr. *pathos*) določil tri gradnike besedila: uvod, jedro in zaključek, kar je označil za zgodbo (gr. *mythos* oziroma angl. *plot*), ki jo dramske osebe povezujejo v logičnem zaporedju. Tudi danes je tovrstno razumevanje zgodbe (in pripovedi) močno zakoreninjeno, mitično, in vsesplošno sprejeto.

Dramske osebe in njihove funkcije kot osrednji element pri oblikovanju zgodbe je v središče postavil tudi ruski formalist, Vladimir Propp (*Morphology of the folk tale*, 1928 [prevod v angl. 1968]) ki je v svoji analizi oziroma študiji obravnaval ruske pravljice (Propp, 1968, 11). Brez upoštevanja družbenega konteksta je opazoval, kaj osebe delajo, poudarjal je njihova dejanja ter spremljal, kakšne so njihove funkcije na podlagi njihovih karakterjev (lat. *Dramatis Personae*) (1968, 12). Njegovo sintagmatsko preučevanje je porodilo enaintrideset funkcij ter ugotovitev, da imajo pravljice neko konstantno strukturo, stabilne konstantne elemente in zaporedne funkcije (1968, 9). Propp je v zaključku svojega dela poudaril, da obstajajo pripovedne oblike, ki bi jih morali primerjati z drugimi pripovedmi, recimo anekdotami, legendami (1968, 43) in s tem, z vidika preučevanja žanra, opozoril na raznovrstnost besedil znotraj pripovednega žanra oziroma na mešanje njihovih značilnosti. Proppovo delo je zanimivo tako za folkloriste, jezikoslovce, antropolingviste kot literarne kritike (1968, 1).

Družbeni kontekst je v svoji analizi upošteval Van Dijk, ki »je obravnaval predvsem literarna besedila in poskušal določiti njihovo slovnično strukturo« (Bizjak, 2005, 31). Pri tem je določil na podlagi slovnično-semantičnih lastnosti besedil, vsebine, znotraj pragmatičnih lastnosti besedilne strukture, mikrostrukture, makrostrukture in superstrukture »na semiotični ravnini /.../. Van Dijk [tudi] predlaga splošno shemo za superstrukture, tj. uvod, problem, rešitev, ocena in sklep, iz katere se s pretvorbenimi pravili sestavljajo vse druge superstrukture /.../. S pojmi makrostrukture in superstrukture je opozarjal na strukturne enote na ravni besedila, ki jih ni mogoče opisati s stavčnimi slovnicami, in tako usmerjal pozornost jezikoslovcev na opis jezikovnih enot, ki so večje od povedi« (2005, 31).

Premik k neliterarnemu preučevanju pripovedne strukture in zgodbenega ustroja predstavlja William Labov.

Labov je določal strukture »ustnih pripovedi iz osebnih izkušenj« (po Van Dijku superstrukture) na podlagi povedi ter skupaj z Joshuejem Waletzkyem (*Narrative Analysis: Oral version of personal experience*, 1967) opredelil pet osnovnih strukturnih enot: uvod (angl. *orientation*), zaplet (angl. *complication*), vrednotenje (angl. *evaluation*), rešitev (angl. *resolution*) in kodo (angl. *coda*) (Labov in Waletzky, 1967, 32–41), oziroma v svojem kasnejšem delu šest enot: povzetek, orientacijo, zaplet, oceno, sklep in kodo (gl. Bizjak, 2005, 31 in Özyıldırım, 2009, 1215).

V svojem delu sta Labov in Waletzky poleg pripovedne strukture oziroma strukturnih enot pripovedi definirala tudi osrednje pojme pripovedi: pripovedni stavek (angl. *narrative clause*), samo pripoved (angl. *narrative*) in njene značilnosti. S svojo zamejitvijo predmeta – poudarila sta, da je teorija prikazana na ustnih pripovedih iz osebnih izkušenj, in ne na pripovedih, ki se lahko večkrat pripovedujejo (pri čemer sta imela v mislih zgodbe ljudskega/ustnega slovstva oziroma slovstvene folklore (ustne ali zapisane), na primer pravljice, pripovedke ipd.) (gl. Labov in Waletzky, 1968, 12) – sta spodbudila v naratologiji in žanrski teoriji številne nove obravnave.

Labov je za osrednji element pripovedne strukture oziroma kot definicijo zgodbenega ustroja postavil časovno zaporedje pripovednih stavkov, ki nosijo dve funkciji, referenčno (angl. *referential*) ali nanašalno in vrednotenjsko (angl. *evaluative*) (Labov in Waletzky, 1967, 13). Pripoved, narativ, je tako zanj sestavljena iz časovnega zaporedja, kjer so s strani govorca ponovljene izkušnje v enakem vrstnem redu kot izvorni dogodki (Labov in Waletzky, 1967, 21); njena definicija pa je, da je linearno zaporedje stavkov z vsaj eno časovno povezavo (angl. *temporal juncture*) (1967, 28) (časovna strukturiranost je za pripoved bistvena lastnost, kar poudarjata tudi J. R. Martin in D. Rose (gl. *preglednico 3*, str. 25)).

Na podlagi časovnih povezav v besedilu, ki kažejo na zaporedje dogodkov iz resničnega življenja (časovne okoliščine), se oblikujejo tudi strukturne enote v zgodbi.

Labov je »/z/aporedje enot v zgodbi /.../ pojmoval kot ubeseditev časovno zaporednih dogodkov v stvarnem svetu in tako povezal strukturo besedila z zunajjezikovnim kontekstom« (Bizjak, 2005, 31). Strukturne enote, ki jih Labov in Waletzky predvsem logično (formalno) proučujeta (1967), so opisane z naštevanjem oziroma številom dogodkov, oseb, spremembo časovnih povezav ipd.; v njih pa so še vedno v ospredju osebe in njihova dejanja, vendar se bolj poudarja strukturo besedila. Njuno pripovedno strukturo so povzemali številni

raziskovalci v svojih teorijah in analizah. Nadgradila jo je Ruqaiya Hasan s pojmom »žanrska struktura besedila« (Bizjak, 2005, 11), ki zajema obvezne in neobvezne strukturne enote določenega besedila ter variacijo med njimi (2005, 28). S tem je izoblikovala učinkovito orodje za določanje žanra izbranega korpusa besedil.

Kot obvezne strukturne enote navaja začetno enoto, ki sproži zaplet v zgodbi z zanimanjem za samo zgodbo pri poslušalcu/bralcu (angl. *initiating event*) (Hasan, 1984, 80), nato pričakovano zaporedje dogodkov (angl. *sequent event*) ter zaključni dogodek (angl. *final event*) (1984, 80), kar postavlja vzporednice že Aristotelovi določitvi treh enot, uvoda, jedra in zaključka v zgodbi. Strukturne enote in njihovo oblikovanje ter določanje po R. Hasan temelji na spremljanju za poslušalca/bralca pomembnih sporočil: entitet (oseb, predmetov), dogodkov in okoliščin. Z njimi se namreč oblikujejo premiki med posameznimi enotami ter določa pomensko-strukturo pripovedi (rezultat so strukturne enote). Tako znotraj zgodbenega ustroja spremljamo osebe, predmete, ki v besedilu nastopajo (entitete), spremljamo, kaj slednje počnejo (dogodke) in recimo kje, kdaj, kako kaj naredijo oziroma kako je kaj narejeno (okoliščine).

V žanrski teoriji so se razvili tudi modeli, ki natančneje proučujejo zgodbeni ustroj strukturnih enot. Po Carmel Cloran (*Rhetorical Units and Decontextualization: An Enquiry into some Relations of Context, Meaning and Grammar*, 1996) in Aleksandri Bizjak Končar (*Pridiga kot žanr*, 2005) so to retorične enote, na primer pripoved, refleksijo, komentar, opazovanje ipd. znotraj besedilnih oziroma strukturnih enot.

Model Jamesa Roberta Martina in Davida Rosa (*Stories*, 2008) temelji na sledenju zgodbenemu ustroju s strani bralca/poslušalca s težnjo po zaključku in v ta namen poudarja besedilno komponento kot kohezijsko sredstvo za ustvarjanje besedila, temo, skupaj z njenimi informacijami o entitetah, dogodkih in okoliščinah, ki so osrednje področje preučevanja žanrske teorije. Tako na podlagi spremljanja teme oziroma za bralca pomembnih sporočil avtorja prikazujeta signale za premike med besedilnimi enotami oziroma predvidevanje o nadaljnjem ustroju besedila (gl. Martin in Rose, 2008, 83). Predvidevanje s strani poslušalca/bralca je povezano z njegovim pričakovanim (angl. *expectancy*) (Martin in Rose, 2009, 82) oziroma vrednotenjem pomena sporočil (razumevanje, interpretiranje), znotraj njegovega »toka misli« ali »notranjega diskurza« (gl. Martin in Rose, 2008, 91, v njuni analizi *expecting*). Kot teoretični aparat za določanje značilnosti besedil oziroma specifičnosti pa

navajata mogoče interpretativne enote (angl. *phases*) znotraj pomensko-strukturnih enot (po Labovu), recimo dogodke, probleme, rešitve, komentarje itd.

Za proučevanju zgodbenega ustroja umetniških besedil je sistemsko-funkcijski in žanrski pristop, ki preučuje besedilo kot pomensko-funkcijsko celoto, s sintagmatskim (vertikalnim) in paradigmatiskim (hierarhičnim) preučevanjem (gl. *shemo 3* v razdelku 3.1, str. 28), nadvse primeren. S tovrstnim preučevanjem se zajame funkcionalno celoto besedila, saj »š/e/le vsebina in oblika, ki je tudi sama vsebina /.../, skupaj podajata celostno sliko besedila« (Smolej, 2011, 415).

2.2.2 Vrednotenje ali interpretacija

Pripovedovanje je vrednotenje ali interpretacija (gl. *shemo 2*, str. 4), vrednotenjski elementi pa so bistvo zgodbe (Özyıldırım, 2009, 1213), saj jih vsebuje vsako besedilo. Slednji namreč vključujejo interpretativne informacije, ki povezujejo dogodek s pripovedovalčevim vrednotenjskim sistemom (2009, 1212) ter našim, poslušalčevim/bralčevim. Slednje se povezuje s tem, zakaj se določena zgodba sploh pripoveduje oziroma zakaj je »vredna« pripovedovanja.

V zvezi s tovrstnim vrednotenjem se povezuje pojem interpretacije (razlaga in poustvarjanje) oziroma interpretacijskih informacij vrednotenjskega materiala. Vrednost zgodbe se tako povezuje s pripovedovanim in načinom pripovedovanja ter s tem za kakšen tip zgodbe gre. Zaradi slednjega se zdi analiza vrednotenja v zgodbi težavna, saj vsebuje recimo vrednotenje s strani oseb v besedilu, vrednotenje govorca/zapisovalca ter poslušalca/bralca/raziskovalca, ki vrednoti vrednotenjske elemente v zgodbi tako, da jih tehta (s pričakovanim znotraj svojega »toka misli«, ki se odvija med poslušanjem/branjem) s svojimi. V končni fazi teh treh vrednotenj je pojem vrednotenje kot nosilec izkustva, ki se nam je znotraj našega družbeno-kulturnega prostora izoblikoval, znotraj zgodovine kot nosilke vsečloveškega védenja o svetu, kjer je »vtkan« arhetip »védenje o vsem«, ki ga sam pomen nosi. Pojem družbeno-kulturnega konteksta je tako nosilec vseh preteklih izkušenj, posledica zapisovanja pomenov (angl. *grammaticalization*) v času (Halliday in Mathiessen, 2004, 47), mit.

Kako se v pripovedih vrednotenje ali interpretacijo znanstveno (s sistemsko-funkcijskega in žanrskega vidika) obravnava?

Labov in Waletzky (1967) sta na podlagi vrednotenjskih izrazov, ki jih vsebujejo stavki, določila vrednotenje kot osrednjo strukturno enoto pripovedne strukture, kot »vrh« pripovedi (1967, 35 in 41), med zapletom in rešitvijo, kjer protagonisti rešijo zaplet ter s tem vrnejo zgodbo v ravnotežje (Martin in Rose, 2008, 67). Vrednotenje je tako pri Labovu ključ organizacijskega načela (2008, 50 in 83) zgodbe. S strani oseb, predstavljenih v besedilu, vrednotenje spremljamo znotraj vrednotenjskih izrazov in stavkov, ki vsebujejo izražanje emocij, predstavljanje misli, dožemanje, zaznavanje, stanje, premi govor itd. ([po Schank, 2003] Özyıldırım, 2009, 1212–1213 in 1215). Vrednotenje kot strukturno enoto po Labovu znotraj zapleta in rešitve povzemata Martin in Rose (2008), kot samostojno enoto pa jo po Labovu navaja tudi I. Özyıldırım (2009, 1211). Vse tri enote, zaplet, vrednotenje, rešitev, pa so obvezne enote vseh zgodb (Özyıldırım, 2009, 1218).

V naši obravnavi proučujemo literarna oziroma »ljudsko-umetna« besedila, katerih proučevanje je težavnejše od neliterarnih, saj je literarno delo predvsem dogajanje v jeziku.

Za določanje strukturnih enot na besedilni ravni se pri neliterarnih besedilih lahko opremo na družbeni kontekst oziroma stvarne okoliščine, znotraj katerih je besedilo nastalo; pri literarnih pa je bolj pomemben jezikovni sistem, zapisana zgodba, kjer stvarne okoliščine nimajo vpliva na pomensko-besedilno zgradbo oziroma z njo niso tako povezane, da bi iz konteksta sklepali o strukturni zgradbi, kakor je to značilno za neliterarna besedila (Bizjak, 2005, 33).

V proučevanje literarnih in »ljudsko-umetnih« besedil vstopa tudi miselnost o poslušalčevi/bralčevi vpletenosti v besedilo in njegovem sooblikovanju, vendar slednje pri določanju besedilne zgradbe, ki jo določena zgodba ima od zapisa naprej, za žanrsko analizo nima bistvene vloge.

Zaradi zgoraj navedenih razlogov se proučevanje besedilne strukture literarnih besedil ne more opreti na kontekstualne signale, ampak se mora (ponovno) navezovati zgolj na proučevanje pomenskih razmerij v samem besedilu, na pripovedovano, zgodbo s svojim dogodkom, in način pripovedovanja.

2.2.3 Tipi zgodb

Tipi zgodb se ločijo glede na način pripovedovanja (govorjeno ali zapisano in obliko izražanja), podajanja dogodka, in pripovedovano (dogodek) oziroma glede na pripovedovanost. Vsak tip zgodbe tako vsebuje določen način pripovedovanja dogodka in s

tem konstituira svojo strukturo, pomenski ustroj. Na podlagi strukturnih enot prepoznamo oziroma lahko v besedilu v neki določeni obliki prepoznamo besedilo žanra (Martin in Rose, 2008, 82).

Da so zgodbe osrednji žanr, je razvidno iz tega, da ima izraz zgodba »isti koren kot dogodek, pa tudi zgodovina« (Dolgan, 1996, 117) (gl. *shemo 2*, str. 4). Pri uporabnikih angleškega jezika je razvidno, da iz njega izhajajo številni tipi zgodb: na primer, govorica (angl. *the story goes that ...* sln. *govori se, da ...*), verzija (angl. *that's my story and I'm sticking to it!*, sln. *tako to vidim jaz in pri tem vztrajam!*), laž (angl. *end of story!*, sln. *dovolj laži!*), novica, pravljica itd. (Pons.eu, Spletni slovar, geslo: *story*). Trenutno je aktualen tudi žanr kratke zgodbe (angl. *short story*). Tako so lahko znotraj zgodbe kot žanra pripovedovane in uzgodbene številne zgodbe (gl. *shemo 2: tipi zgodb*, str. 4) oziroma tipi besedil. V angleškem jeziku se zaradi apliciranja pojma zgodba na vse tipe besedil ponovno odpira »problematika« žanrske klasifikacije.

Po Labovu in Waletzkyemu se zgodbe delijo na govorjene (angl. *original reproduction*) zgodbe iz osebnih izkušenj (angl. *narratives of personal experience*) in na tiste, ki se lahko večkrat pripovedujejo, ponavljajoče se zgodbe (angl. *expert story*) (pravljice, miti, epi ipd.) (Labov in Waletzky, 1967, 12).

Ruqaiya Hasan recimo pri tipih zgodb iz osebnih izkušenj oziroma diskurzivnih tipih (angl. *discourse types*, po Hasan, 1984, 71) navaja: fiksijsko zgodbo (angl. *fictive-story*), časopisno zgodbo (angl. *news-story*), kreativno pisanje kompozicijske zgodbe (angl. *composition-story*), ter recimo življenjsko zgodbo, avtobiografije; od teh pa loči (kot Labov in Waletzky) zgodbe, ki so: miti, pravljice, legende, zgodovine, epi ipd., se pravi slednje niso »zgodbe iz osebnih izkušenj« (Hasan, 1984, 71).

Klasifikacijo zgodb znotraj pragmatičnega razumevanja vseh zgodb iz osebnih izkušenj pod okriljem določene kulture je podal kognitivni jezikoslovec C. R. Schank ([*Tell Me a Story: A new look at real and artificial memory*, 1990] Özyıldırım, 2009, 1210). Vse zgodbe so tako pripovedne zgodbe (angl. *narrative stories*) (»kot žanr vseh žanrov«), razvrščene pa so v pet kategorij (gl. *preglednico 1*).

Preglednica 1: Pripovedne zgodbe ([po Schank, 1990] po Özyıldırım, 2009, 1210)

uradne zgodbe (kanon), ki se jih naučimo v določenih ustanovah (izraz po E. Skubicu (*Obrazi jezika*, 2005), v šoli, cerkvi (angl. *official stories*);
poustvarjene zgodbe od ustvarjalcev (angl. *invented (adapted) stories*);
zgodbe iz osebnih izkušenj, iz prve roke, katere največkrat govorimo (angl. *firsthand stories*);
zgodbe iz osebnih izkušenj drugih, iz druge roke, ki smo jih slišali od drugih in jih nato pripovedujemo (angl. *secondhand stories*);
kulturne zgodbe določene kulture oziroma okolja (slovstvena folklor, literatura) (angl. *culturally common stories*).

Klasifikacijo zgodbe kot žanra podajata tudi J. R. Martin in D. Rose ([po Plum 1988/1998] Martin in Rose, 2008, 52), kjer so tipi zgodb (angl. *story types*) oziroma mikrožanri zgodbe kot žanra obnavljanje (angl. *recount*), anekdota (angl. *anecdote*), eksempl (angl. *exemplum*), opazovanje (angl. *observation*) in pripoved (angl. *narrative*) (gl. *preglednico 2*). Posamezne skupine se ločijo glede na različne strukturne enote: dogodek – odziv – dogodek (gl. *preglednico 2*) in glede na pripovedovalčevo vrednotenje ali zgodbeni/besedilni namen (gl. *preglednico 2: vrednotenje*); pri tem pa je tudi struktura dogodek – odziv – dogodek vrednotenje, saj gre za podajanje (tako ali drugače) iz osebne, življenjske izkušnje (angl. *experience*), iz življenja.

Preglednica 2: Zgodbeni ustroj mikrožanrov zgodbe kot žanra: pripovedi, obnavljanja, anekdote, eksempla in opazovanja (po Martin in Rose, 2008, 52: *Table 2.1 Family of story genres*)

Strukturne enote (angl. <i>staging</i>):	Dogodek (angl. <i>experience</i>)	Odziv (angl. <i>response</i>)	Dogodek (angl. <i>experience</i>)	Vrednotenje (angl. <i>attitude</i>)
obnavljanje (angl. <i>recount</i>)	evidentiranje	[prozodično]	-	spremenljivost
anekdota (angl. <i>anecdote</i>)	izjemen dogodek	reakcija	-	vpliv
eksempl (angl. <i>exemplum</i>)	incident	interpretacija	-	sodba
opazovanje (angl. <i>observation</i>)	opis dogodka	komentar		spoštovanje
pripoved (angl. <i>narrative</i>)	zaplet	vrednotenje	rešitev	spremenljivost

Avtorja s tem poudarjata, da je zgodbeni ustroj zgodbe ovrednoten s strani poslušalca/bralca, ki določeni zgodbi (s poslušanjem/branjem) sledi (Martin in Rose, 2008, 67), kar se povezuje z vrednotenjem na predhodno predstavljen dogodek oziroma zgodbeni/besedilni namen. Vsak tip zgodbe se razlikuje glede na to, kakšen je njegov dogodek oziroma kakšna je prekinitiv v zgodbi (angl. *disruption*), na podlagi česar se izoblikuje struktura in s tem namen same zgodbe oziroma besedilni namen (*preglednica 2: vrednotenje*). Tako ima zaradi različnih strukturnih enot vsak tip zgodbe določene značilnosti v strukturi (Martin in Rose, 2008, 51). Recimo, strukturne enote uvod, zaplet, vrednotenje, rešitev in koda, so značilne za »pripovedno pripovedovanje«.

Če bi želeli umestiti tipe zgodb in mikrožanre znotraj zgodbe kot žanra po Marinu in Rosu v Schankovo klasifikacijo, bi imeli težave. Pri vseh petih mikrožanrih gre za zgodbe, ki jih poustvarijo ljudje, in so zgodbe določene kulture. Na problematiko mikrožanrov znotraj makrožanra, zgodbe, sta opozorila tudi Martin in Rose, ko sta ugotavljala, da obstaja veliko število različnih tipov besedil, ki jih zgodba kot žanr zajema (Martin, 2009, 157). Poleg tega obstaja med njimi prepletanje, tj. tip besedila lahko vsebuje značilnosti različnih mikrožanrov, slednje pa je povezano z načinom diskurza oziroma načinom pripovedovanja s strani govorca/zapisovalca. Način podajanja namreč prikazuje, za kakšen tip besedila gre in se s svojimi elementi povezuje tudi z drugimi žanri, kar je značilno recimo za diskusijo, moralno zgodbo, humor ipd. (Halliday in Weber, 2009, 179), kjer je način pomembnejši od dogodka zgodbe. Zaradi slednjega znotraj žanrov oziroma znotraj mikrožanra najdemo še mikrožanre, z drugimi besedami podobne tipe besedil, ki imajo lastnosti tudi drugih tipov besedil.

Besedila lahko znotraj določenih žanrov razvrščamo tudi glede na časovno perspektivo. Način pripovedovanja določenega tipa besedila je namreč pogojen s časovno strukturiranostjo besedila, kar se zdi osrednja značilnost, ki oblikuje določene tipe zgodb in s tem njihovo strukturno enoto. Zgodbeni mikrožanri so tako lahko časovno linearno strukturirani ali pa tudi ne (gl. *preglednica 3*).

Preglednica 3: Razvrščanje tipov zgodb glede na časovno strukturiranost (po Martin in Rose, 2008, 81: *Figure 2.7 System of story genres*)

besedilno strukturirane časopisne novice (angl. <i>text structured news story</i>)
časovno strukturirane (angl. <i>time structured</i>)
pripoved brez preobrata (angl. <i>expectant recount</i>)
pripoved s preobratom (angl. <i>counterexpectant</i>)
pripovedi z rešitvijo (angl. <i>resolved narrative</i>)
pripovedi brez rešitve (angl. <i>unresolved</i>)
reakcija na anekdoto (angl. <i>reacted to anecdote</i>)
interpretacija eksempla (angl. <i>interpreted exemplum</i>)
komentar opazovanega (angl. <i>commented on observation</i>)

Časovno strukturirani žanri so pripovedi, ki nosijo v strukturi naštevanje dogodkov, katerega poslušalec/bralac, ki zgodbi sledi, pričakuje. Pri tem lahko rečemo, da se časovno strukturiranim žanrom lažje sledi kot časovno nestrukturiranim, ki potek dogajanja ne podajajo linearno oziroma tako, kot so se dogodki časovno dejansko zgodili. S tem je povezano pojmovanje pripovedi z rešitvijo (gl. *preglednico 3*) (pravljice, pripovedke ipd.) kot »preproste zgodbe« s »preprosto« strukturo. V ta okvir zgodbe s preprosto strukturo pa naj bi sodilo tudi ljudsko/ustno slovstvo in literatura oziroma kulturno pogojene zgodbe (gl. *preglednico 1*), ki jih lahko razumemo kot besedila z uvodom, jedrom in zaključkom (gl. Labov in Waletzky, 1976, 12) ter zapletom in rešitvijo, kar bi ustrezalo tradicionalnemu razumevanju pojma zgodba.

Pri razmejevanju na »preprosto« tridelno in »zapleteno« zgradbo se pri umetniških besedilih same od sebe postavljajo vzporednice med »ljudskim« in »umetnim«. Če uporabimo Schankovo klasifikacijo, gre pri prvih za kulturno pogojena besedila (slovstvena folklor, literatura), pri drugih pa za nadvlado pojma umetno poustvarjena od ljudi ter s tem tudi za navezavo na vplivanjske (uradne) zgodbe znotraj institucij (šola, literatura).

Pojma ljudsko in umetno bi lahko pojmovali tudi kot tradicionalno in netradicionalno, pri čemer pa bi se v tradicionalno umeščale po Schanku kulturne, v netradicionalno pa vse štiri ostale zgodbe (gl. *preglednico 1*, str. 23) (uradne, poustvarjene, zgodbe iz osebnih izkušenj nas in zgodbe iz osebnih izkušenj drugih). Pri tradicionalnih (kulturnih) zgodbah naj bi prevladoval splošen vzorec pripovedi in eksempla z nekaj anekdotami ter kulturne oznake:

lov – zbiranje (angl. *hunting-gathering*), živinorejci (angl. *pastoralist*), kmetovanje (angl. *farming*) in urbana, mestna kultura (angl. *urban cultures*) (Martin in Rose, 2009, 75).

Pregled raziskav, ki se ukvarjajo z zgodbo z jezikoslovnega vidika, je pokazal, da so merila za klasifikacijo zgodb zelo raznolika in da pri obravnavi žanrskega ustroja besedil zadenemo ob mnoge težave, posebej ker gre za določanje besedilnega pomena, kjer so med različnimi vejami jezikoslovja velika razhajanja. Kako nam teoretični model sistemsko-funkcijskega jezikoslovja pomaga pri analitičnem določanju tipov zgodb, bo podrobneje prikazano v teoretičnih izhodiščih v nadaljevanju.

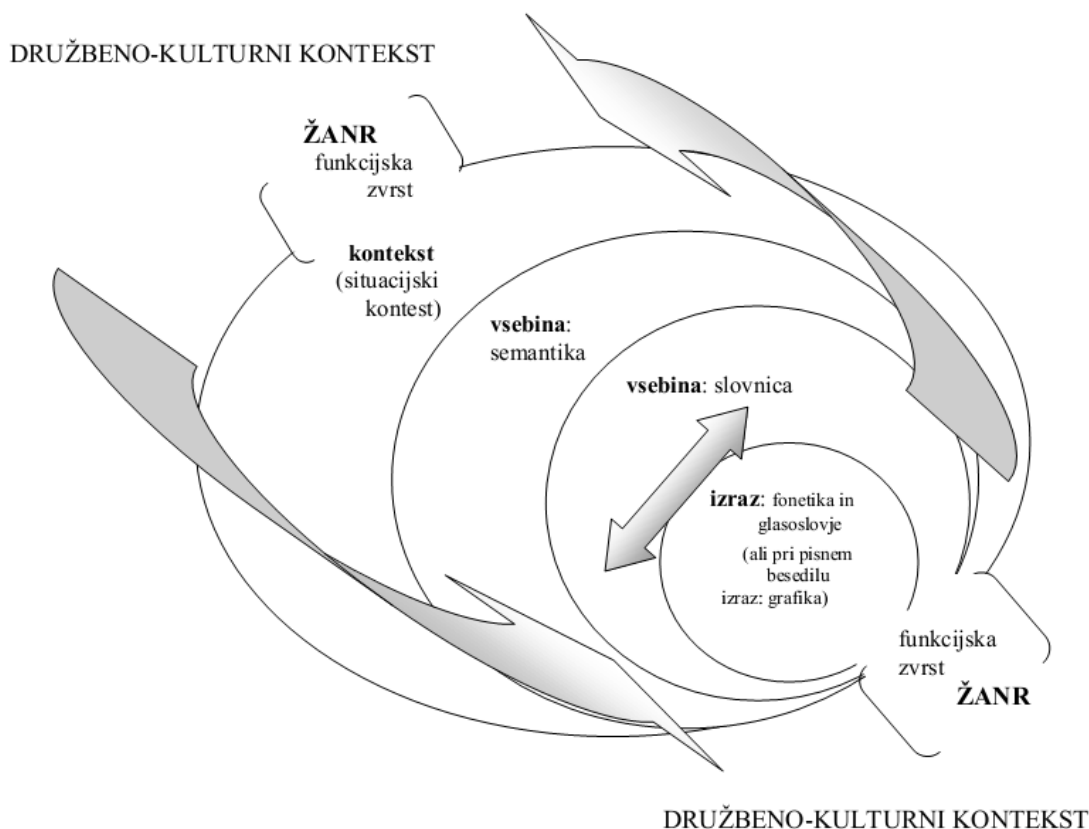
3 TEORETIČNA IZHODIŠČA

3.1 Sistemsko-funkcijska in žanrska teorija

Za utemeljitelja sistemsko-funkcijske teorije (SFT) štejemo M. A. K. Hallidaya in njegovo delo *An introductional to Functional Grammar* (1984). Slednje je nadgradil s tretjo izdajo z enakim naslovom skupaj s Christianom M. I. M. Matthiessenom (2004) in skupaj s številnimi avtorji osvetlil v delu *Contiuum Companion to Systemic Functional Linguistics* (2009).

SFT obravnava jezik kot zapleten *semiotični sistem* (gl. Halliday in Matthiessen, 2004, 26), pri tem pa se sprašuje o semiotičnem sistemu jezika in o drugih semiotičnih sistemih. Zaradi tega ima zelo široko področje raziskovanja in zanimanja, označen pa je kot »odprt dinamičen sistem«, ki se spreminja z okoljem, v katerem deluje (angl. *dynamic and open system*, po Matthiessen, 2009, 12). Odprt dinamičen sistem pomeni, da je sistem, ki nosi in vedno znova ustvarja pomen, saj se jezik vedno znova aktivira v družbenem kontekstu (gl. Halliday in Weber, 2009, 60), se pravi je jezikovno-družbeni sistem. Pri besedilu znotraj jezikovnega sistema je pomemben kriterij *kohezija* (Halliday in Matthiessen, 2004, 524), ki je eden izmed osnovnih kriterijev znotraj pojma besedila. Besedilo je po Beaugrandeju in Dresslerju komunikacijska pojavitev, ki izpolnjuje sedem kriterijev besedilnosti, ki so kohezija, koherenca, namernost, sprejemljivost, informativnost, situacijskost in medbesedilnost (1992, 12–19), kjer nadkriljuje *koherenca* s pojmom védenja, predstavljenega v besedilu oziroma shranjenega védenja o svetu (1992, 15), in z načini, kako se to védenje prikliče v zavest (1992, 13), kar pa že zajema pojem *kohezije* (1992, 12). Zaradi vprašanj o drugih semiotičnih sistemih se SFT interdisciplinarno povezuje z drugimi disciplinami, ki preučujejo jezik in sooblikujejo pogled na preučevanje jezika znotraj SFT (Matthiessen, 2009, 16). Tako teorija zajema področja raziskovanja jezika, ki obravnavajo »jezik kot sistem«, »jezik kot vedénje«, »jezik kot obnašanje«, »jezik kot znanje«, »jezik kot umetnost« (Matthiessen, 2009, 17–18) oziroma tako jezikovni sistem kot družbeni sistem in funkcije obeh. Kot osrednje področje njegovega proučevanja je »jezik kot sistem«, saj recimo temelji na miselnosti strukturalne slovnice (začetnika Ferdinanda de Saussurja), da je »vsak jezik sistem, opredeljen z razmerji, ki jih med seboj navezujejo prvine na vsaki od vzpostavljenih ravnin, na katerih opisujemo jezikovne pojave« (Golden, 1997, 65) (gl. *shemo 3*), zaradi česar se kot »odprt sistem« navezuje z drugimi sistemskimi znanostmi (angl. *general systems science*, po Matthiessen, 2009, 18).

Shema 3: Jezik kot dinamični družbeno-semiotični pojem (prirejeno po Halliday in Matthiessen, 2004, 13: *Figure 1 Phases in the development of SFL out of Firthian linguistics, represented as expansion of coverage of the strata of language in context*)

Halliday razmeji preučevanje jezikovnega sistema na dve ravni: na *izraz* (angl. *expression*) in *vsebino* (angl. *content*) (gl. Hallidayu in Matthiessenu, 2004, 27: *Table 1: Linguist's (semiotician's) specialization and activities in relation to stratification and instantiation in shemo 3* zgoraj). Področje preučevanja je *slovnica*, znotraj katere je predmet preučevanja stavek s svojimi pomeni. Stavek je najmanjša pomenska enota znotraj slovnične strukture (Hallidayu in Matthiessenu, 2004, 10). Slovnica je znotraj teorije razumljena kot področje »ustvarjanje in izražanja pomena« (2004, 19), se pravi je slovnično-semantična kategorija. Organizacija ravni v besedilu zajema jezikoslovne ravnine: *slovnično*, ta zajema izrazno stran jezika (glas ali zapis) in vsebino, to so oblikoskladenjske značilnosti osebkov, povedkov in prislovov; *semantično*, zajema vsebino, saj so tu besedna sporočila s svojimi pomeni, entitete, dogodki in okoliščine, ki se realizirajo slovnično kot osebki, povedki in prislovi; in *besedilno*, kjer so obravnavane pomensko-strukturne enote (gl. tudi *shemo 3*). Posamezni nivoji proučevanja so pojmovani kot *sistemi*, ki imajo vsak svojo *strukturo* (sintagmatsko) in skupaj

sestavljajo (paradigmatsko) »arhitekturo« jezika (*sistemsko mrežo*) (angl. *architecture*, po Hallidayu, 2004, 61–63), ki sestavlja nov sistem (na primer sistem besedila). Ta sistem pa se nato realizira na določen način znotraj družbeno-kulturnega konteksta.

Analiza jezikoslovnih ravnin oziroma realizacija sistemov, ravni izraza, vsebine in konteksta (slovnično, slovnično-semantično in besedilno jezikoslovna ravnina), je znotraj SFT tako dvojna: preučuje sestavine znotraj samih sistemov, vertikalno (po Hallidayu od leve proti desni (Halliday in Weber, 2009, 79)) ter hierarhično od zgoraj (od konteksta, višje do nižje ravni) in od spodaj navzgor (proti kontekstu) (o tem tudi Smolej, 2011, 413) (gl. puščice na *shemi 3*). Možne analize besedil z vidika SFT so (za orientacijo gl. *shemo 3*): znotraj *izraza* analiza govora, intonacije in ritma; znotraj *vsebine*, semantike je analiza besedila (ki vključuje korpus); znotraj *konteksta* pa je analiza situacijskega konteksta (Matthiessen, 2009, 27), ki nosi družbene in kulturne sestavine, saj je kontekst okolje, kjer jezik živi, kot govorniki ali zapisani.

Za Hallidaya je družbeni sistem, kontekst, preučevan strukturno, označi ga kot *situacijski kontekst*, v katerem je zapisan družbeno-kulturni pomen (»jezik kot vedenje«). Osrednje področje Hallidayeve teorije jezika je stavek s svojimi pomeni oziroma *funkcijami* ali *metafunkcijami*: *medosebno*, *besedilno* in *predstavno* (natančneje predstavljene v razdelku 3.3.1.1). S temi metafunkcijami je po Hallidayu povezan situacijski kontekst s tremi komponentami: *področje*, *ton* in *način diskurza*, ki zajemajo »kontekst kulture«, ki je okolje jezikovnega sistema, ki živi znotraj kulturnega konteksta. Analitičen aparat za analizo situacijskega sistema, njegovih treh komponent, ki se povezujejo s tremi metafunkcijami, je opisni; *kontekstualna konfiguracija*, ki kontekst in metafunkcije povezuje pa »je namreč učinkovita povezava med družbeno stvarnostjo in funkcioniranjem povsem konkretnih jezikovnih sredstev« (E. Skubic, 2005, 78). V jeziku se izrazi, ko prepoznamo aktivirane *registre* in *žanre* (Halliday in Weber, 2009, 240).

Tako SFT ločuje dve ravni, raven jezika (jezikovni sistem) in konteksta (družbeni sistem) ter ju analitično povezuje. Tovrstno funkcijsko proučevanje jezika se povezuje tudi s kognitivno teorijo, socialno semiotiko, kulturnimi študijami in analizo diskurza (Matthiessen, 2009, 17–18), kar potrjuje dejstvo, da gre za »odprt sistem«. S tem analitičnim aparatom je Halliday prikazal, kako se gradi pomen. Teoretske kategorije – sintagmatsko, paradigmatsko in enote na različnih nivojih – so univerzalne oziroma skupne vsem človeškim jezikom, znotraj njih pa poteka specifičen opis, glede na okolje (na primer določen jezik določene kulture).

Halliday torej prikaže jezik kot »dinamični sistem«, tj. besedilna dinamika med znotrajjezikovnim sistemom treh ravnin in zunajjezikovnim sistemom, kontekstom. Zunajjezikovni kontekst oziroma situacijski kontekst združuje vse zunajjezikovne okoliščine besedila, na primer kod (ustni, pisni), čas, kraj, pošiljatelja, naslovnika itd. Konfiguracija situacijskega konteksta in metafunkcij je funkcijska zvrst (angl. *register*), v kateri je predstavljen govorčev/zapisovalčev repertuar, ki mu ga je določila (mu ga določa) družba in kultura. Slovnica je tako teorija »človeškega stanja« (angl. *human condition*), ki je sestavljeno iz izkušenj in socialnih procesov (Halliday, 2009, 74).

Tu se Hallidayevo pojmovanje funkcijske zvrsti dotika širšega pomena besedil, ki jih oblikujemo (poslušalci/bralci) s soudeležbo v diskurzu s svojimi preteklimi izkušnjami, ki so nosilke določenega pomena (Matthiessen, 2004, 28–29). Oziroma z drugimi besedami gre za vsečloveško »védenje predstavljeno v besedilu« ter kot »shranjeno védenje o svetu« (Beaugrande in Dressler, 1981, 15), ki je zapisano v besedilu. Tovrstno razumevanje pojma besedila ali diskurza, ki je »nesistemsko« (gl. Martin, 2009, 156) vodi v abstraktno razpravljanje o jeziku, zato se SFT osredotoči na znotrajjezikovni sistem s svojim slovnično-semantičnim pomenom ter na podlagi tega utemeljuje elemente zunajjezikovnega sistema ali situacijskega konteksta, ki se kot omenjeno realizira znotraj stavka in njegovih oblikoskladenjskih kategorij (osebki, povedki in prislovi).

Kljub preučevanju jezikovnega sistema, slovnice, se zdi, da si Halliday v »svojo« teorijo želi zajeti različne vidike družbeno-kulturnega konteksta, ki je nad njegovim situacijskim (gl. *shemo 3*), ko pravi, da ima sistemsko-funkcijska semantika v bodoče veliko izzivov na področju: stilistike, študija literarnih besedil; sociolingvistike in računalniškega jezikoslovja (Halliday in Weber, 2009, 82–83).

S preučevanjem žanrov se je področje zanimanja sistemsko-funkcijskih teoretikov premaknilo iz slovnične ravnine in stavka kot osrednje enote na semantično ravnino z osrednjo enoto sporočilom.

R. Hasan »določi osnovno enoto na semantični ravnini, v okviru katere so mogoče pomenske izbire na paradigmatiki osi semantičnega sistema, in to enoto imenuje *sporočilo* (1991, po Cloran, 1994). Sporočilo definira kot najmanjšo enoto, v kateri se še lahko uresniči žanrska strukturna enota« (Bizjak, 2005, 49). Semantične pojme sporočilne semantike dopolni in

razčleni C. Cloran (1994), ki za sestavnika sporočilne enote določi *entiteto* in *dogodek* (Bizjak, 2005, 60) (predstavljena v razdelku 3.3.1.2).

S tem je R. Hasan zaznamovala nadaljnje raziskovanje, saj je razvila teoretične postavke za preučevanja semantične ravnine. Znotraj žanrske teorije se družbena razsežnost jezika oziroma besedil ali diskurzov (védenje o svetu) omenja kot »vtkano« v besedilo kot družbeno-kulturni kontekst, kot višje kategorije od situacijskega konteksta, s tem pa se Hallidayev pojem funkcijske zvrsti »zamenja« z žanrom.

Žanr (gl. *shemo 3*) je višja raven organizacije oziroma grupiranja besedil, ki imajo skupno oziroma podobno strukturo. Za odkrivanje podobne kompozicijske strukture in s tem določitve žanra je R. Hasan izoblikovala formulo, *žanrski strukturni potencial*, ki prikazuje »žanrsko strukturo besedila« (Bizjak, 2005, 11). Formula (gl. Hasan, 1984, 80) zajema obvezne in neobvezne strukturne enote določenega besedila ter variacijo med njimi (Bizjak, 2005, 28). »Besedila, ki se uvrščajo v isti žanr, se razlikujejo v svoji strukturi, bistveno pa je, da obstaja ena razsežnost besedil, ki se ne spreminja, in to je enakost glede na obvezne enote« (2005, 28). Na podlagi obveznih enot pa tudi intuitivno kot bralci/poslušalci besedilo umeščamo v določen žanr (prav tam). S tem je povezana žanrska miselnost, da je »/ž/anr, kakor ga razume Hasanova, /.../ odsev širšega družbeno-kulturnega konteksta, ki se zapisuje v strukturno-pomensko zgradbo besedila« (2005, 28).

S tem je R. Hasan izoblikovala učinkovito orodje za določanje žanra izbranega korpusa besedil. Kot obvezne enote besedila navaja (gl. Hasan, 1984, 80) začetno enoto, ki sproži zaplet v zgodbi z zanimanjem za samo zgodbo pri poslušalcu/bralcu (angl. *initiating event*), nato pričakovano zaporedje dogodkov (angl. *sequent event*) ter zaključni dogodek (angl. *final event*). Besedilne/pomensko-strukturne enote in njihovo oblikovanje ter določanje po R. Hasan temelji na spremljanju za poslušalca/bralca pomembnih sporočil: entitet (oseb, predmetov), dogodkov in okoliščin. Z njimi se namreč oblikujejo premiki med posameznimi enotami ter določa pomensko-strukturo pripovedi, ki je cilj naše analize (analiza v razdelku 4.1).

Natančnejši teoretični opis strukturno-pomenske zgradbe besedila vsebuje po R. Hasan tri korake: »1. določitev strukturnih enot in opis strukture besedila na besedilni ravnini; 2. določitev semantičnih lastnosti strukturnih enot na semantični ravnini; 3. in opis slovničnih vzorcev, s katerimi so izražene semantične lastnosti strukturnih enot, na slovnični ravnini«

(Bizjak, 2005, 28), kar bomo nekako izvedli v naši jezikoslovno-stilistični analizi tudi mi, v treh korakih, vendar ne ločeno, ampak vzajemno kot pomen deluje, predstavljeno z vidika bralca. Naš teoretični aparat za posamezne korake bo prilagojen namenu raziskave, ki nakazuje žanrskost izbranih besedil, a je ne more zajeti v formulo, saj bi bilo za tako analizo treba pregledati večjo količino besedil.

V nadaljevanju bomo natančneje predstavili sistemsko-funkcijski teoretični model, s katerim smo si pomagali pri določanju pomensko-strukturne zgradbe treh izbranih pripovednih pesmi.

3.2 Teoretični model za jezikoslovni opis besedilnega pomena

Vsak jezik je hierarhična struktura s svojimi pravili (Mihajlovič Lotman, 2010, 16), saj smo ljudje družbena in strukturna oziroma strukturirana bitja. Mihajlovič Lotman pri kompoziciji jezikovnega umetniškega dela pravi, da se mora kompozicija sintagmatično urejenih sestavin zgoditi šele takrat, ko se loči paradigmatične sestavine neke ravni (Mihajlovič Lotman, 2010, 264), kar pomeni, da je treba pri umetniškem besedilu najprej podati opis konteksta (na primer, obdobje nastanka besedila, krajevna umeščenost, avtorstvo, občinstvo ipd.) oziroma našo interpretacijo ter s tem sklepanje o strukturnih enotah. Že R. Hasan pa je ugotovila, da ko proučujemo literarna besedila stvarne okoliščine umetniškega dela niso pomembne (Bizjak, 2005, 33). Saj se »p/redstavni svet literarnega dela /.../ konstituira s pisanjem ali branjem neodvisno od konkretnih stvarnih okoliščin. Literarno delo je torej predvsem dogajanje v jeziku. Jezik ima konstitutivno vlogo v obstoju literarnega dela, v kontekstu njegovega nastanka in reprodukcije. Stvarne okoliščine, v katerih besedilo nastane ali se reproducira ob vsakem poslušanju ali branju, so za zgodbo literarnega besedila nepomembne« (2005, 33).

Kljub temu, smo kontekst v prejšnjih poglavjih že nekako predstavili, ko smo predstavili gradivo, orisali čas nastanka besedil in njihovo okolje, avtorjevo intenco pri zapisovanju – posnemanje, zapisovanje slovstvene folklore (prepis ali zapis vsebine in s tem tudi neke oblike) – s čimer smo že nakazali vsebino in obliko besedil.

Pri besedilu je (v fazi graditve besedilnega pomena) ključen element naslovnik in njegovo pričakovanje, ki se oblikuje že na podlagi zunajjezikovnega védenja. Poleg tega je pričakovanje in s tem naslovnikovo (o)vrednotenje pri literarnem besedilu ključni dejavnik za razumevanje besedilne celote (gl. Butt in Lukin, 2009, 190). Besedilo ali diskurz namreč

sooblikuje bralec z avtorefleksijo (znotraj »toka misli«), vrednotenjem oziroma interpretacijo, slednja pa na podlagi izkustva sooblikuje besedilo ali diskurz ter nadaljne interpretacije oziroma nadaljnje besedno ustvarjanje. Vrednotenje oziroma interpretacija je tako impulz za pripovedovanje, poustvarjanje (gl. *shemo* 2, str. 4) nove zgodbe s svojim dogodkom in načinom, kateri pa je prav tako vrednotenje ali interpretacija. Način podajanja dogodka se v besedilu povezuje z načini podajanja zgodbenega ustroja besedila ali diskurza.

Če povzamemo sklepanje o tem, kaj bo jezikosloven opis besedilnega pomena, ki bo razviden iz v nadaljevanju izvedene analize zajemal, na podlagi konteksta, lahko najprej rečemo, da je osrednja skupna značilnost besedil njihov pripovedni značaj. Zaradi slednjega pričakujemo strukturni enoti zaplet – rešitev. Poleg tega pričakujemo snov iz območja ljudskega (kar bodo v analizi prikazovale entitete in dogodki) in posledično folklorno-umetniške, »stereotipne« pojave (Mihajlovič Lotman, 2010, 366). Mihajlovič Lotman slednje poimenuje »estetika istovetnosti« (2010, 366), ki v besedilih zajema na primer pravljичne začetke, epske ponovitve (2010, 367), kar spada v »kontrastne, razgaljene konstrukcije«, po katerih naslovnik najbolj teži (2010, 374). Poleg tega pričakujemo preprosto tridelno zgradbo uvoda, jedra in zaključka.

Besedila so zaradi avtorstva in predvsem načina podajanja zgodbe (na primer pesnjenje, rima, dovršena dramska oblika, dodane strukturne enote) umetniška, literarna, saj so (s tovrstnim zapisom) spremenila funkcijo iz družbene v estetsko (o tem smo razpravljali v razdelku 2.2). Na tem mestu se tudi vzpostavljajo vzporednice družbene in estetske funkcije z družbenim in jezikovnim sistemom znotraj sistemsko-funkcijske žanrske teorije, in s tem ne le njene prepletenosti ampak tudi neločljivosti. Zaradi izpostavljene estetske funkcije je pri besedilih najpomembnejši način pripovedovanja. Z njim se v besedilu z vidika žanrskega preučevanja povezujejo retorične enote oziroma z vidika naslovnika interpretativne enote (predstavljene v razdelku 3.3.2).

Teoretični aparat naše jezikoslovno-stilistične analize, kjer bomo proučevali tipe besedil znotraj pripovedi kot žanra, bo temeljil na teoretičnih izhodiščih, ki bodo podrobneje predstavljena v razdelku (3.3), ki sledi.

Teoretični model analitične obravnave vseh treh jezikoslovnih ravnin, besedilne, semantične in slovnične bomo v naši jezikoslovno-stilistični analizi izvedli tako, da bomo z namenom prikazovanja graditve strukturnih enot na besedilni ravnini (predstavljene v razdelku 3.3.3.1), znotraj semantične ravnine opisali osebkove entitete glede na referencialno istovetnost in

povedkove dogodke glede na časovno referenco (predstavljeno v razdelku 3.3.1.2) in nato na besedilni ravnini opazovali njihovo nizanje v večje pomenske skupine. Osebkove entitete in povedkovi dogodki so realizirani znotraj slovnične ravnine, zato bomo na slovnični ravnini izvedli nadrobno analizo medosebnega, besedilnega in predstavnega pomena (slovnična analiza je podana v *prilogah 1–4*, str. 109–150), kjer bodo beleženi osebki in povedki. Besedilni pomeni so namreč dosegljivi le kot oblikoskladenjski vzorci, zato določitev pomensko-strukturnih enot besedilne ravnine zahteva pritegnitev nižjih jezikoslovnih ravnin, semantične in slovnične.

Prikazano pomensko-strukturno zgradbo besedil bomo nato osvetlili še znotraj kompozicijske ravnine, kot jo predlaga C. Cloran, z namenom odkrivanja lastnosti treh obravnavanih besedil, saj so slednji kot tipi zgodb znotraj pripovedi kot mikrožanra, zaradi različnega načina pripovedovanja različni. Način pripovedovanja je preplet pripovednih in interpretativnih enot, ki jim kot bralci/poslušalci sledimo s svojo interpretacijo in nas vodijo skozi grajenje besedilnega pomena (s hkratnim delovanjem vseh treh ravnin) proti zaključku zgodbe (torej znotraj pojma kohezije, ki ustvarja besedilo).

3.3 Družbeno-jezikovni sistem in jezikoslovne ravnine

Kot že večkrat omenjeno, je družbeni kontekst »vdelan« v besedilne temelje, kodiran v besedilu s svojimi pomeni, ki so uresničeni, ubesedeni in organizirani v jeziku, znotraj njegovih struktur in sistemov. Ali obratno, jezikovne (govorčeve/piščeve) izbire so nosilke določenih družbenih pomenov, odsev, odraz družbe.

Semantična jezikoslovna ravnina z jezikovnimi izbirami povezuje višje semiotične pomene (v končni fazi oblikuje besedilo ali diskurz na besedilni ravnini) z nižjimi, ubesedenimi na slovnični ravnini, in je osrednja ravnina jezikoslovnega sistema. Slednje je Hallidayeva ugotovitev in naše teoretično izhodišče.

Poglejmo si v nadaljevanju osnovne pojme preučevanja jezikovnega pomena po posameznih jezikoslovnih ravninah.

3.3.1 Slovníčna in semantična ravnina

Na slovnični ravnini sta za žanrsko raziskovanje pomembni oblikoskladenjski kategoriji osebek in povedek, ki sta realizacija semantičnih pojmov entitete in dogodka (pojmi bodo podrobneje predstavljeni v nadaljevanju). V sistemsko-funkcijski teoriji je stavek pomenska enota, sporočilo, sestavljen iz treh ubesedenih pomenov oziroma treh metafunkcij, ki se povezujejo s situacijskim kontekstom na besedilni ravnini.

Slovnična analiza z metafunkcijami, predstavljena v *prilogah 1–4*, str. 109–150, se bo navezovala na določanje osebkovih entitet in povedkovih dogodkov na semantični ravnini za spremljanje gibanja oziroma njihovih sledij, ki prikazujejo premike znotraj strukturnih enot na besedilni ravnini. Izvedena slovnična analiza bo prikazovala tudi druga kohezijska sredstva, ki povezujejo besedilne enote, na primer besedilna tema (znotraj besedilne metafunkcije, predstavljene v nadaljevanju), časovni prislov oziroma časovna okoliščina, ki je za tip besedila pripovedi po Labovu bistvena sestavina (predstavljeno v razdelku 2.2.1). Iz nje bo razvidna tudi realizacija oziroma lastnosti kompozicijskih stilističnih sestavnikov (predstavljenih v razdelku 3.3.2), ki določajo specifične določenega tipa besedil znotraj posameznih strukturnih enot.

3.3.1.1 Metafunkcije na slovnični ravnini

Hallidayev analitični aparat za analizo stavčnega pomena na slovnični ravnini so (meta)funkcije: medosebna (angl. *interpersonal*), besedilna (angl. *textual*) in predstavna (angl. *ideational*) ([Halliday 1989, 15–26] Bizjak, 2005, 27 in Halliday, 2009, 62). Stavek nosi tako tri pomene: je izmenjava sporočil (angl. *clause as exchange*); je sporočilo (angl. *clause as message*); in predstavitev (angl. *clause as representation*) (Halliday in Mathiessen, 2004). Pri (1) stavku kot izmenjavi sporočil (medosebna funkcija) je prikazana »narava dialoga«, kjer so pomembne funkcije (2004, 106–167); pri (2) stavku kot sporočilu (besedilna funkcija) je obravnavana tematska struktura, ki nosi verigo pomenov skozi diskurz (2004, 64); (3) pri stavku kot predstavitvi (predstavna funkcija) pa so predstavljene naše izkušnje (2004, 168–305).

(1) Medosebna funkcija odseva izmenjevanje sporočil med govorce/pisci in poslušalci/bralci. Znotraj nje so oblikoskladenjske kategorije: samostalniška, glagolska, predložna in prislovna zveza (gl. *preglednico 4*).

Preglednica 4: Medosebna funkcija (po A. Bizjak, 2005 in po Halliday in Mathiessen, 2004, 169: Fig. 5–1 *Clause with three metafunctional lines of meaning: 'syntagm'*)

Medosebna funkcija			
<i>SZ</i>	<i>GZ</i>	<i>PredZ</i>	<i>PrisZ</i>
osebek	povedek (osebna glagolska oblika)	predmeti	prislovna določila: časa, kraja, načina, vzroka

(2) Medosebno funkcijo in predstavno združuje v linearno sporočilo besedilna funkcija, ki je »stavek kot sporočilo«, saj je funkcija besedilne komponente ustvarjanje besedila ([Halliday 1977, 181] Bizjak, 2005, 34). Gradnika besedilne funkcije sta tema in rema, pri čemer je tema lahko tudi še natančneje določena z besedilno, medosebno in predstavno temo (*preglednica 5*) (Halliday in Mathiessen, 2004, 79–87). Besedilne teme recimo tvorijo besedilo oziroma vodijo poslušalca/bralca od začetka besedila do konca in so kohezivno sredstvo.

Preglednica 5: Besedilna (besedilotvorna/povezovalna) funkcija (po A. Bizjak, 2005 in po Halliday in Mathiessen, 2004, 79–105)

Besedilna funkcija			
tema (T)			rema (R)
besedilna	medosebna	predstavna	

(3) Znotraj medosebne funkcije so samostalniške, glagolske, prislovne ali predložne zveze kot realizacija jezikovnih izrazov: entitete, dogodki in okoliščine (gl. *preglednico 6*). Slednji so gradniki predstavne funkcije, katera nosi človeške predstave o sebi in svetu in so osnovne enote semantičnega sistema.

Preglednica 6: Jezikovni izrazi predstavne funkcije in njihova realizacija v stavku (prirejeno po A. Bizjak, 2005 in po Halliday in Mathiessen, 2004, 175–178)

Jezikovni izrazi	Realizacija v stavku	Predstavna funkcija	Medosebna funkcija
entitete	SZ	udeleženci (npr. vršilci, nosilci), predmeti	osebek predmet
dogodki	GZ	proces	povedek (OGO)
okoliščine	Pris.Z, Pred.Z	okoliščine	prislovna določila

Predstavna funkcija (*preglednica 6*) je sestavljena iz: udeleženca/-ev (v procesu), procesa (ali dogajanja) in okoliščin/-e (povezanih/-e s procesom).

Preglednica 7: Procesi predstavnne funkcije (po A. Bizjak, 2005 in po Halliday in Mathiessen, 2004, 172: *Fig. 5-2 The grammar of experience: types of process in English*)

<i>Predstavna funkcija</i>			
<i>Procesi</i>	<i>Podskupine procesov</i> ¹	<i>Udeleženci procesov</i>	<i>Okoliščine procesov</i>
(1) materialni	vedenjski	vršilci (V) in predmeti (priz.)	(okol.)
(2) razmerni/relacijski	lastnostni; istovetnost; obstajanje.	nosilci (N)	(okol.)
(3) projekcijski	govorjenje; mišljenje; duševni procesi: – občutenje, – razumevanje, – dožemanje, – zaznavanje.	nosilci (N)	(okol.)

Procesi predstavnne funkcije, razvidni iz *preglednice 7*, so lahko: (1) materialni, (2) relacijski ali razmerni in (3) projekcijski. Materialni procesi so procesi dejanj in dogajanja; opisujejo, kaj se dogaja, imajo udeležence vršilce in v procesu en ali več predmetov. Podskupina teh procesov so vedenjski procesi, ki se nanašajo na psihološko in fiziološko vedenje, v katerem ni pravega predmeta (na primer smejati se). Relacijski ali razmerni procesi opisujejo razmerja, v njih so udeleženci nosilci, delijo pa se na tri podskupine: lastnostni, istovetnost in obstajanje. Projekcijski procesi (v *preglednici 7* pod (3)) preslikajo naš notranji svet, vsebujejo vršilce, podskupine teh procesov so govorenje, mišljenje in duševni procesi, kateri zajemajo občutenje, razumevanje, dožemanje in zaznavanje.

¹ Kljub razmejitvi podskupine procesov Halliday pravi, da ni pravega odgovora na vprašanje, koliko procesov obstaja (Halliday, 2009, 81).

3.3.1.2 Entiteta in dogodek na semantični ravnini

Pojma entiteta in dogodek sta semantična pojma, sporočili znotraj sporočilne semantike (po C. Cloran) (Bizjak, 2005, 60 in 62). Entitete in dogodki nosijo informacije o izkustvu, predstavah v svetu, saj so jezikovne izbire, prek katerih se odkriva predstavní svet govorca in posredno kulture, iz katere izhaja.

Entitete in dogodki so realizirani kot osebki in povedki znotraj slovnične ravnine. Shema v nadaljevanju prikazuje semantična pojma (entiteto in dogodek) in njuno realizacijo na slovnični ravnini (osebek in povedek), poleg tega pa semantična ravnina kot središčna opozarja na dialektično povezanost z višjo besedilno ravnino (gl. *shemo 4*).

Shema 4: Jezikovna izraza in njuna realizacija (po A. Bizjak, 2005)

Opisi semantičnih pojmov entitete in dogodka se izvajajo z uporabo semantičnih mrež, ki jih je v slovenski jezik prevedla in za analizo priredila po C. Cloran A. Bizjak Končar (gl. Bizjak, 2005, 60–67). Za potrebe naše jezikoslovno-stilistične ravnine bomo na semantični ravnini osebkove entitete opisali glede na referencialno istovetnost in povedkove dogodke glede na časovno referenco. Na podlagi spremljanja gibanja obeh izrazov bomo določali pomensko-strukturne enote vseh treh besedil ter opazovali, kako semantične izbire prehajajo skozi nje.

Entitete bomo tako znotraj analize na semantični ravnini poimenovali osebe, stvarno, pojmovno, pojasnjevalno (navedene izraze uporablja tudi A. Bizjak Končar (2005) v opisih gibanja entitet v strukturnih enotah, od str. 45 naprej). Pri povedkovih dogodkih pa bomo na

podlagi sheme možnih semantičnih izbir, po njenem zgledu (2005, 62: *Slika 5.6: Semantične izbire na osi dogodka*), kjer se opazuje kategorije rednosti, časa, ocene ali hipoteze, opazovali čas dogodkov, saj je slednji za tip zgodbe pripoved najpomembnejši (gl. definicije Labova v razdelku 2.2.1 in tudi *preglednico 3*, str. 25).

Čas, razviden iz omenjene sheme, je lahko: hkraten ali nehkraten, pri čemer se opazuje trenutek govorjenja. Tako je nehkraten lahko pred trenutkom govorjenja, se pravi pretekli (tudi predpretekli) ter po trenutku govorjenja, prihodnji. Pri kategoriji časa bomo uporabili izraze sedanjik; historični sedanjik, ki ima funkcijo približati pretekle dogodke oziroma preteklost (dejanje, stanje, dogajanje); preteklik, kateri ubeseduje preteklost in s tem spomin; in prihodnjik, ki ubeseduje prihodnost oziroma bližajoče se dejanje, stanje ali dogajanje.

3.3.2 Kompozicijska ravnina

Naj spomnimo, da je semantična ravnina osrednja ravnina jezikovnega sistema, ki povezuje pomen (ubeseden na nižji slovnični ravnini) z rabo (družbeni pomen znotraj določenega konteksta na višji kontekstualni ravnini).

Prehod med nižjo slovnično in višjo besedilno ravnino ni preprost. Teoretični aparat za določanje prehodov, ki temelji na sporočilni semantiki R. Hasan (predstavljen v razdelku 3.3.1.2, skupaj z našim poenostavljenim modelom namenjenim analizi), dopolnjuje Carmel Cloran (*Rhetorical Units and Decontextualization: An Enquiry into some Relations of Context, Meaning and Grammar*, 1996) z retoričnimi enotami, na korpusu besedil pa jih analitično in grafično prikaže Aleksandra Bizjak Končar (*Pridiga kot žanr*, 2005). Z namenom tovrstnega proučevanja je bila tako uvedena med slovnično in semantično ravnino ravnina, ki jo je A. Bizjak Končar poimenovala kompozicijska (gl. Bizjak, 2005, 92).

Prehode med strukturnimi enotami na besedilni ravnini, ki jih signalizirajo entitete in dogodki (pojmi sporočilne semantike) s svojimi lastnostmi, oblikujejo retorične enote, ki sooblikujejo strukturne enote. Retorične enote so sporočila, v katerih ostajajo sestavi določene vrste entitete in usmeritve dogodka nespremenjeni (gl. Bizjak, 2005, 93) in so stilistično sredstvo, saj so način predstavljanja pripovedovanega.

3.3.2.1 Retorične enote

Za spremljanje strukturnih enot znotraj nižje slovnične ravnine oziroma za razbiranje značilnosti znotraj tipov besedil, A. Bizjak Končar predlaga spremljanje retoričnih enot, podanih v preglednici v nadaljevanju. Enote so opisane na podlagi semantičnih značilnosti osebkovih entitet in povedkovih dogodkov in njihove uresničitve v stavku kot sporočilni enoti.

Preglednica možnih retoričnih enot z entitetami in časi povedkovih dogodkov (*preglednica 8*) je poenostavljena, saj se pri določanju retoričnih enot osebkovo entiteto in kategorije povedkovega dogodka spremlja natančneje (gl. Bizjak, 2005, 103: *preglednica 6. 13*).

Preglednica 8: Vrste retoričnih enot, prisotnost entitet in čas dogodkov (po A. Bizjak, 2005, 103: *Preglednica 6.13: Semantične značilnosti različnih vrst retoričnih enot (po Cloran 1994, 247 priredila A. B.)*)

Vrsta retorične enote	Osebkova entiteta		Povedkov dogodek
	udeleženec	druge osebe ali neosebe	čas
dejanje	+		
komentar	+	+	sedanji/pretekli
opazovanje		+	sedanji
refleksija	+		sedanji
poročanje		+	sedanji
pojasnilo		+	sedanji
posplošitev		+	sedanji
načrt			prihodnji
domneva			prihodnji
pripoved			pretekli
pripoved(s)			sedanji
retorično vprašanje			

Retorične enote dejanje, komentar, opazovanje, refleksija, poročanje, pojasnilo in posplošitev se določa na podlagi semantične značilnosti entitet; retorične enote načrt ali napoved, domneva, pripoved, pripoved v sedanjiku in retorično vprašanje pa na podlagi semantične značilnosti na osi povedkovega dogodka (Bizjak, 2005, 99). Retorične enote, ki se jih določa na podlagi semantične značilnosti entitet, so razdeljene še na dva vidika: na udeležene entitete oziroma »kontekstualne entitete«, ki so značilne za dejanje, komentar, opazovanje in

refleksijo, ter na neudeležene oziroma »nekontekstualne entitete«, ki so značilne za poročanje, pojasnilo in posplošitev (Bizjak, 2005, 97).

V izvedeni jezikoslovno-stilistični analizi (analiza v razdelku 4.2) bomo prikazali značilne retorične enote izbranih besedil, ki jih bomo določali na podlagi njihovih značilnosti, opisa (entiteta in čas) (po A. Bizjak, 2005), z namenom prikazati, da pripovedno besedilo ni sestavljeno le iz retorične enote pripoved, katera je za tip zgodbe ljudska pripovedna pesem prevladujoča.

3.3.2.2 Interpretativne enote

Ko zgodbi kot poslušalci/bralci/raziskovalci sledimo, s tem določamo, spremljamo pomen. Pri tem pa besedila vedno vrednotimo, saj »/k/ot govornici ponavadi vemo, kdaj je jemati pomene jezikovnih izrazov dobesedno in kdaj v prenesenem pomenu; kdaj je izrečeno mišljeno ironično in kdaj ne; kdaj so pomeni sopomenski, kdaj protislovni« (Golden, 1997, 209). S strani poslušalca/bralca/raziskovalca je namreč pomembno »strukturno pričakovanje, ki se lahko izpolni ali ne« (Mihajlovič Lotman, 2010, 302 in 356). Slednji se s svojim znanjem oziroma aktivno shrambo in znotraj nje globalnimi vzorci trudi, »da bi tekst stlačil v privajene predstave, in iz umetniške izkušnje, ki jo že ima, jemlje tiste zunajtekstovne strukture, ki se mu v tem primeru zdijo ustrežnejše« (Mihajlovič Lotman, 2010, 373). Sledenje zgodbi s strani poslušalca/bralca oziroma to dejanje je namreč »diskurzivno dejanje«, ker gre za usmerjanje in spremljanje situacije (Beaugrande in Dressler, 1992, 92), kar zgodbi »poklanja status organske celote« (Ricoeur, 2001, 121). Zgodba, kot način urejanja dogodkov, je tu obravnavana ne kot »sekvenčna pripoved z začetkom, sredino in koncem«, ampak kot »tok zgodbe« (gl. Ricoeur, 2001, 144), se pravi ne gre le za časovno strukturirane žanre (gl. *preglednico 3*, str. 25). Poslušalec/bralac namreč doživlja s »tokom zgodbe« notranji diskurz, pri njem se odvija »tok misli«, saj je že »/v/ samem pojmu mišljenja, razmišljanja /.../ vključen pojem povezovanja, iskanja vezi, analogije« (Vodičar, 2001, 296). »Slediti zgodbi dejansko pomeni razumeti zaporedna dejanja, misli in občutke, v kolikor ti oblikujejo neko lastno smer (angl. *directedness*): pod tem izrazom moramo razumeti, da nas razvoj zgodbe potegne s seboj, takoj ko se prepustimo vzgibu, da od zgodbe pričakujemo le zaključek in izid celotnega procesa. Že sedaj lahko vidimo, kako neločljivo sta v tem procesu prepletena razumevanje in razlaga« (Ricoeur, 2001, 117–118), se pravi interpretacija. Znotraj besedila ali diskurza v tem smislu dejansko avtoriteto prevzame bralec, kar je teoretično izhodišče

kritičnega jezikoslovja ([Barthes, 1988] E. Skubic, 2005, 87) in njegove analize diskurza ter teorije komunikacije.

Tako znotraj tovrstnega abstraktnega razumevanja vtkanih socialnih procesov v besedilu določene kulture, ki jih je vtkala kultura, skušata Martin in Rose (2008) prikazati sistemskost znotraj žanrske teorije tako, da analitično podajata analizo pojma pričakovanosti, ki je povezan z intuitivnim s strani poslušalca/bralca. Slednje prikazujeta z impulzi, signali za premike znotraj strukturnih enot besedila, na podlagi besedilne komponente (predstavljena v razdelku 3.3.1.1.), ter s tem kažeta na kohezijske povezave v besedilu (gl. Martin, 2009, 157), ki jih poslušalec/bralca (brez analize) besedila občuti/čuti in s tem občuti besedilo kot koherentno znotraj kohezijske harmonije (angl. *cohesive harmony*) (Martin, 2009, 158; gl. tudi definicijo besedila znotraj razdelka 3.1).

Spremljanje pričakovanega s strani poslušalca/bralca je povezano s premiki znotraj pomensko-strukturnih enot določene zgodbe, kar uvajajo po Martinu in Rosu tako imenovane interpretativne enote (angl. *phases*) s svojimi funkcijami (*preglednica 9*). Po njunem mnenju ravno funkcije teh faz vodijo, usmerjajo poslušalca/bralca proti koncu določene zgodbe.

Preglednica 9: Funkcije mogočih interpretativnih enot v določenem tipu besedila (po Martin in Rose, 2008, 82: *Table 2.2 Common story phases*)

Interpretativne enote (angl. <i>phase types</i>)	Funkcije enot (angl. <i>engagement functions</i>)
umestitev	predstavitev konteksta (identitete, dogodki, okoliščine)
opis	občutenje konteksta (čutne podobe)
dogodki	sledenje dogodkom
učinek	snovni rezultat
reakcija	vedénjski rezultat
problem	predvideno naštevanje ustvarja napetost
rešitev	predvideno naštevanje sprošča napetost
komentar	poseg v pripovedovalčeve komentarje
refleksija	poseg v udeleženčeve misli

Njune interpretativne enote, ki so bili najdene v široki paleti ustnih in pisnih zgodb v angleščini in drugih jezikih (Martin in Rose, 2008, 82), so znotraj vsake strukturne enote v besedilu spremenljive in so s svojim namenom za določeno besedilo edinstvene (2008, 82). Proučevanje interpretativnih enot smo v naši analizi umestili na kompozicijsko ravnino in se

podaja znotraj strukturnih enot. Interpretativne enote bomo določali v skladu z oblikovanjem retoričnih enot po C. Cloran ([po Cloran, 1994] po Bizjak 2005, 93–104) in z upoštevanjem njihovih funkcij, pri čemer se zgledujemo po tipologiji, ki jo predlagata Martin in Rose (2008, 82).

Če nadaljujemo miselnost Martina in Rosa z vidika naslovnika, zajema besedilna ravnina, s pojmom besedila kot sporočila oziroma pomenske enote, oblikovanje premikov strukturnih enot s strani poslušalca/bralca, ki zgodbi sledi ter usmerjen k zaključku predvideva nadaljevanje. Teoretični aparat besedilne ravnine je tako kohezija, ki je s svojimi načini ustvarjanja besedila »v funkciji ustvarjanja besedilnosti, torej v funkciji povezovanja enega dela besedila z drugim« ([Halliday in Hasan, 1976, 303] Bizjak, 2005, 34), slednje pa se povezuje s slovnično ravnino (gl. razdelek 3.3.1), predstavljeno kot prvo jezikoslovno ravnino, in nadgrajuje kompozicijsko ravnino (razdelek 3.3.2).

3.3.3 Besedilna ravnina

Na besedilni ravnini, kjer je sporočilo besedilo oziroma besedilo pomen, se določa strukturne enote. Z namenom določanja pomenske-strukture besedila se bo v analizi spremljalo sporočilne enote: osebkove entitete in povedkove dogodke (gl. razdelek 3.3.1.2), ter sledilo njihovem gibanju oziroma ustvarjanju sledij. Tako bodo pomensko-strukturne enote znotraj besedilne ravnine določene na podlagi semantične analize spremljanja spremembe osebkovih entitet in povedkovih dogodkov, njihovega gibanja in premikov v večje pomenske enote. Dobljeni pomensko-strukturni tloris besedila, ki ga bomo shematično prikazali, bo prikazoval zunanjo zgradbo oziroma orientacijo besedila.

3.3.3.1 Strukturne enote

Strukturne enote, ki jih bomo določali na podlagi slovnično-semantične analize, so poimenovane po Labovu in Waletzkeu (1967) (omenili smo jih že znotraj razdelka pripovedna struktura v 2.2.1). Spodaj navedene strukturno-pomenske enote so opisane po I. Özyıldırım (2009, 1211):

- **POVZETEK:** je na začetku zgodbe in slednjo povzema;
- **UVOD:** nosi informacije o času, prostoru, karakterjih, osebah in njihovih aktivnostih ali situacijah, katerim bomo v zgodbi sledili;

- ZAPLET: je prva obvezna sestavina zgodbe, ki zajema podatek o dogajanju in je vrh v zgodbi;
- REŠITEV: vsebuje zaporedje dogodkov, ki sproščajo napetost ustvarjeno zaradi zapleta, kateri vsebujejo informacijo o tem, kako je bil zaplet razrešen;
- (VREDNOTENJE: vsebuje čustveno plat zgodbe, nosi informacije o tem, zakaj je bilo zgodbo vredno pripovedovati, ter pripovedovalčeve izkušnje);
- KODA: je na koncu zgodbe in ima funkcijo zapolnitve praznine med zgodbenim dogajanjem, časom zgodbe, in med pripovedovalčevim časom, kateri s kodo včasih tudi zgodbo povzema.

Zaradi koncepta žanra po R. Hasan (ki smo ga predstavili v razdelku 3.1), kjer je družbeno-kulturni kontekst zapisan v temelje jezika, bo strukturna enota vrednotenje v analizi nedoločena (zato je zgoraj zapisana v oklepaju), saj je pojem vrednotenja razumljen znotraj jezika, se pravi v vseh enotah (v sporočilih vseh jezikoslovnih ravnin); predvsem pa znotraj zapleta kot prve obvezne strukturne enote besedila, kjer je impulz za samo branje/poslušanje zgodbe oziroma zanimanje za zgodbo samo (gl. razdelek 3.1).

4 JEZIKOSLOVNO-STILISTIČNA ANALIZA

4.1 Pomensko-strukturna zgradba na besedilni ravni

4.1.1 Uvod

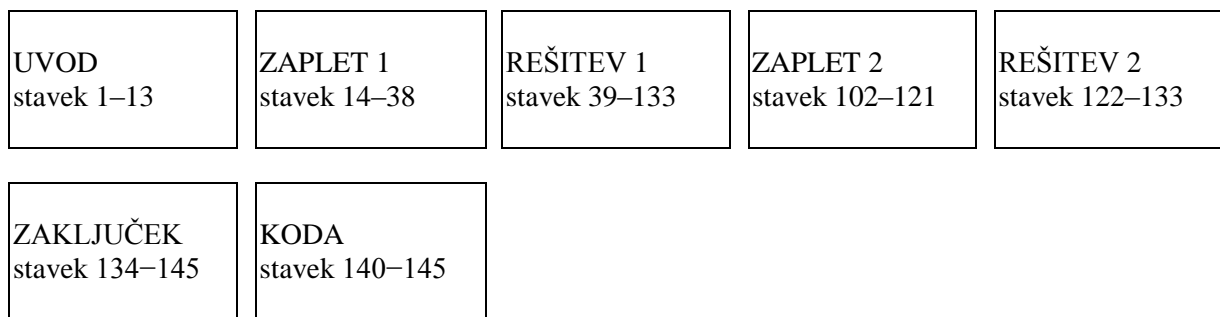
V nadaljevanju tega razdelka bomo v skladu s teoretičnim modelom ugotavljali pomensko-strukturne enote v treh izbranih besedilih. Postopek za razmejevanje pomensko-strukturnih enot bo temeljil na prepoznavanju pomenske kontinuitete in premikov v besedilu (Bizjak, 2005, 55–91). Da lahko sledimo premikom v pomenski-strukturi besedila, moramo v obravnavo pritegniti tudi semantično in slovnično ravnilo, saj so »besedilni pomeni dosegljivi le kot ubesedeni pomeni, torej kot oblikoskladenjski vzorci« (Bizjak, 2005, 58). Na slovnični ravni bomo zasledovali osebke in povedke. Nadrobna slovnična analiza je podana v prilogah 1–4: v *prilogi 1*, str. 109, je seznam uporabljenih krajšav in simbolov v slovnični analizi; v *prilogi 2* za 1. besedilo, str. 110–131; v *prilogi 3* za 2., str. 132–138; in v *prilogi 4* za 3. besedilo, str. 139–150. Na semantični ravni bomo osebkove entitete opisali glede na referencialno istovetnost in povedkove dogodke glede na časovno referenco, kar bomo podali v preglednicah med analizo, ter na besedilni ravni opazovali njihovo nizanje in premike v večje pomenske skupine. Rezultat bodo strukturne enote besedil (v analizi označene z velikimi tiskanimi črkami), ki bodo podane shematično.

4.1.2 Prvo besedilo

Prvo za analizo izbrano besedilo je *Legenda o Levpskem gradu*. O resničnostni podlagi izvemo na koncu besedila v obliki avtorjevega dopisa o tem, kje stoji cerkev. Besedilu sta dodani tudi dve ilustraciji. Avtor oziroma zapisovalec sam je besedilu dodal zunanji okvir in z grafičnim znamenjem, to je z dvema pomišljajema, celoto razdelil na tri enote (gl. besedila v prilogah: *priloga 5* (fotokopije rkp.), str. 151–154, ali *priloga 6* (prepis), str. 155–157). Najprej je dolg uvod, stavki 1–38 (*Že mnogo premnogo minilo je let ... /.../ da mogel prespati ni dolge noči. – –*); sledi jedrni del, stavki 39–139 (*Je nekega jutra prav zgodaj vstal /.../ Je dvigal in dviga še mile prošnje, od davnih je časov do današnjega dne. – –*); in zaključek, stavki 139–144 (*Še danes Nadavčah svetišče stoji /.../ in vernim kristjanom še milost deli*).

Z nadrobno analizo pomensko-strukturnih enot, ki upošteva teoretične postavke gradnje pomena v sistemsko-funkcijski teoriji, tj. dinamično razmerje med besedilno, semantično in slovnično ravnino, smo ugotavljali, kako se nizajo osebkove entitete in povedkovi dogodki in na podlagi tega zarisali natančnejši tloris pomenskega ustroja besedila. Strukturni vzorec je prikazan na *shemi 5*.

Shema 5: Shematični prikaz strukturnih enot prvega besedila

Iz zgornjega shematičnega prikaza lahko razberemo, da ima besedilo UVOD, jedro, ki je zgrajeno iz dveh ZAPLETOV in dveh REŠITEV, in ZAKLJUČEK z dodano KODO.

Do sheme pomensko-strukturnega tlorisa 1. besedila smo prišli tako, da smo opazovali gibanje osebkovih entitet in usmeritev dogodkov v času in prostoru, kakor bo podrobno prikazano znotraj preglednic in opisano v nadaljevanju znotraj posameznih pomensko-strukturnih enot.

4.1.2.1 Uvod

Poglejmo si začetek legende o levpskem gradu.

Preglednica 10: Strukturna enota uvod prvega besedila

UVOD
<i>Že mnogo premnogo minilo je let ko pust in pa prazen bil ondi je svet. Nikjer ni še bilo prijaznih vasi in cerkve nobene tod bilo še ni. In takrat ni bilo še sadnih dreves in trte prežlahadne ni rastel še les. Kamnitih, ne živih ni bilo ograd, povsodi še rastel je pusti osat. Veliko pa bilo je temnih gozdov v gozdovih živelo je polno volkov ... Po hribih, dolinah in strmih bregeh prav malo je bilo še slamnatih streh. Saj ljudstva prav malo živelo je tod, a krepki in mirni tod bival je rod.</i>

Besedilo se začne z opisom preteklih dogodkov, kakor nam kaže preglednica 11.

Preglednica 11: Čas dogodkov v uvodu prvega besedila

Stavek	Dogodek	Sistem časa
1	<i>je minilo</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
2	<i>bil je pust in pa prazen</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
3	<i>ni bilo</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
4	<i>bilo ni</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
5	<i>ni bilo</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
6	<i>ni rastel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
7	<i>ni bilo</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
8	<i>rastel je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
9	<i>bilo je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
10	<i>je živelo</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
11	<i>je bilo</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
12	<i>živelo je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
13	<i>bival je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik

Preglednica 12, ki beleži osebkove entitete začetnega dela besedila, pa nam kaže nizanje stvarnih entitet vse do enajstega stavka. Slednje prekine izbira posplošene entitete v 12. stavku *ljudstva prav malo*. Ta entiteta se pojavi tudi v naslednjem 13. stavku *krepki in mirni rod* in nakazuje skupaj s prejšnjo novo strukturno enoto, zaplet 1. Da gre v uvodu za umestitev zgodbe v prostor in čas, nam potrjujejo tudi dejstvo, da so v UVODU v ospredju krajevne in časovne okoliščine (gl. slovnično analizo priloge 2, krajevne in

časovne prislove, stavek 2: *ondi*, 3: *nikjer*, 4, 12, 13: *tod*, 5: *takrat*, 8: *povsodi*, 10: *v gozdovih*, 11: *po hribih, dolinah in strmih bregeh*).

Preglednica 12: Izbire entitet v uvodu prvega besedila

Stavek	Entiteta	
1	<i>mnogo premnogo let</i>	stvarno
2	<i>svet</i>	stvarno
3	<i>prijaznih vasi</i>	stvarno
4	<i>cerkve nobene</i>	stvarno
5	<i>sadnih dreves</i>	stvarno
6	<i>trte prežlahtne les</i>	stvarno
7	<i>kamnitih, ne živih ograd</i>	stvarno
8	<i>pusti osat</i>	stvarno
9	<i>veliko temnih gozdov</i>	stvarno
10	<i>polno volkov</i>	stvarno: živali
11	<i>prav malo slamnatih streh</i>	stvarno
12	<i>ljudstva prav malo</i>	oseba, posplošena
13	<i>kreпки in mirni rod</i>	oseba, posplošena

Uvodni enoti sledi prvi ZAPLET.

4.1.2.2 Zaplet 1

Preglednica 13: Strukturna enota zaplet 1 prvega besedila

ZAPLET 1
<p><i>Takrat pa vrh Lazni grad Levpski je stal je v soncu bil svetel kot brušen kristal. Prav lepo sezidan in trden je bil in znotraj pa tudi se ves je svetil ... V tem gradu je živel še vzorni graščak, le malokateri bil njemu enak. Nadaleč bil znani je njega ugled in revnim, bogatim on bil je za vzgled. Razumnost globoko je tudi imel, človeško življenje je dobro umel. Zato pa preziral ni revežnih koč, podložnikom svojim je nudil pomoč. Za vero krščansko je živo gorel, svetišče v tem kraju je srčno želel ...</i></p> <p><i>Le žarek radosti na njega ni lil, saj starček osamljen na svetu je bil. Mu ženo in hčerko Bog večni je vzel sorodnikov svojih graščak ni imel. Za ženo in hčerko je točil solze bolest ga viharna pretresala je. In v srcu tožilo ga tudi je to: da lastnemu gradu kdo dedič naj bo? So v glavi rojile mu hude skrbi, da mogel prespati ni dolge noči. --</i></p>

V tem delu gre za poročanje o preteklem govornem dogodku, kakor nam potrjuje izpis povedkovih dogodkov v *preglednici 14*.

Preglednica 14: Čas dogodkov v zapletu 1 prvega besedila

Stavek	Dogodek	Sistem časa
14	<i>je stal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
15	<i>je bil svetel kot brušen kristal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
16	<i>(je bil) sezidan</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
17	<i>je bil trden</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
18	<i>se je svetil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
19	<i>je živel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
20	<i>(je) bil enak</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
21	<i>bil znani je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
22	<i>bil je za vzgled</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
23	<i>je imel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
24	<i>je umel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
25	<i>preziral ni</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
26	<i>je nudil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
27	<i>je gorel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
28	<i>je želel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
29	<i>ni lil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
30	<i>osamljen je bil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
31	<i>je vzel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
32	<i>ni imel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
33	<i>je točil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
34	<i>pretresala je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
35	<i>tožilo je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
36	<i>dedič naj bo</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik
37	<i>so rojile</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
38	<i>mogel prespati ni</i>	nehkraten → preteklost → preteklik

Ta od trenutka govorjenja oddaljeni časovno-prostorski kontinuum se začne s časovnim prislovom *takrat* in stvarno entiteto *grad Levpski* (stavek 14), ki uvede glavno osebo v zgodbi, *vzornega graščaka* (preglednica 15). Entiteta *graščak* je stalnica ZAPLETA 1 in z nizanjem ustvarja pomensko bistveno sledje (v preglednicah sledje 1), ki povezuje med seboj tudi strukturne enote (ZAPLET 1 in REŠITEV 1, kakor bo razvidno iz analize rešitve v nadaljevanju).

Preglednica 15: Izbire entitet v zapletu 1 prvega besedila

Stavek	Entiteta	
14	<i>grad Levpski</i>	stvarno, sonavzoče
15	<i>(grad Levpski)</i>	(stvarno, sonavzoče)
16	<i>(grad Levpski)</i>	(stvarno, sonavzoče)
17	<i>(grad Levpski)</i>	(stvarno, sonavzoče)
18	<i>(grad Levpski)</i>	(stvarno, sonavzoče)
19	<i>vzorni graščak</i>	oseba: graščak – sledje1

Stavek	Entiteta	
20	<i>malokateri</i>	posplošeno, človeško
21	<i>njega ugled</i>	stvarno, posredno oseba: graščak – sledje 1
22	<i>on</i>	oseba: graščak – sledje 1
23	<i>(on)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
24	<i>(on)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
25	<i>(on)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
26	<i>(on)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
27	<i>(on)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
28	<i>(on)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
29	<i>žarek radosti</i>	stvarno
30	<i>starček</i>	oseba: graščak – sledje 1
31	<i>Bog večni</i>	pojmovno, nadnaravno, sonavzoče
32	<i>graščak</i>	oseba – sledje 1
33	<i>(graščak)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
34	<i>(graščak)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
35	<i>(graščak)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
36	<i>kdo</i>	posplošeno, človeško
37	<i>hude skrbi</i>	stvarno, posredno oseba: graščak – sledje 1
38	<i>(graščak)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)

Zaplet se razvije z izbiro entitete *hude skrbi* (37. stavek), ki se posredno nanaša na graščaka in potencira njegov problem, skupaj s spremembo časa v 36. stavku iz preteklika v prihodnjik – vprašanje *kdo dedič naj bo?* (gl. preglednici 14 in 15).

Z 38. stavkom se zaključuje strukturna enota ZAPLET 1; kar je nakazal tudi avtor besedila z grafičnim ločilom, dvema nestičnima pomišljajema (gl. preglednico 13); čeprav raba pomišljajev pomensko ločuje uvodni del zgodbe in nakazuje prehod na dogajanje (jedrni del).

4.1.2.3 Rešitev 1

Nova strukturna enota REŠITEV 1 je uvedena s časovnim prislovom *nekega jutra* (gl. prilogo 2, stavek 39).

Preglednica 16: Strukturna enota rešitev 1 prvega besedila

REŠITEV 1
<i>Je nekega jutra prav zgodaj vstal se v pusto poljano sprehajati podal. Počasnih korakov Nadavč je prispel ... prav močni zaspanec mu glavo objel. Zaspanec že stiska mu trudne oči na trato se vleže in sladko zaspi.</i>

REŠITEV 1

Glej, v sanjah zagleda odprto nebo, nebo se leskeče kot čisto zlato.

Iz raja se bliža nebeška Gospa ... z nogami stopila na rosnata tla. Vsa lepa, in čista in bela kot sneg na blagem obrazu žari ji nasmeh. Svetnikov nebeških obdaja jo zbor in božjih krilatecev obkroža jo kor. Marija pa prostor pokaže z roko se milo nasmehne in reče tako:

*»Poslušaj ti mene pošteni graščak ti dobri, ti zvesti in blagi možak.. Ti v mene zaupnost si vedno imel, svetišče v bližini si srčno želel. **Glej, prošnja mi tvoja uslišana je, spolnile se bodo vse tvoje želje! Povelje ti moje poslušaj lepo in tudi zvršiti ga moreš skrbno:** Do tal mi razderi blesteči svoj grad in skupaj mi zberi pošteni zaklad. Iz grajskega kamnja sezidaj mi dom ... Ob delu bom stala pomagala bom. Zvonik pa prav nizki imeti želim, v višino zidati – to jaz ne pustim. Gledaj, da bodeš vse lepo zvršil, za to boš plačilo v nebesih dobil. Saj ljudstvo krščansko ki tukaj živi svetišče v tem kraju si srčno želi. In kdor mi pobožno obišče ta hram: za vsakega milost obilo imam ...«*

*Čuj, vetrec na rahlo mi v grmih šumi, iz čudnega spanja graščak se zbudi. Se kvišku je dvignil ves bil je vesel ... ter čvrstih korakov domov je odšel. Nato pa dvorane izpraznit je dal, pohištvo razkošno je drugim prodal. Iz grada, se v bajta graščak priselil in **Njeno povelje je v redu vršil.** Podložnike svoje vse skupaj je zbral in grajsko zidovje podreti je dal ... Zidovje se krha ves grad se drobi z radostjo na delu se ljudstvo poti ... Glej,krasnega grada nikoder ni več do slednjega kamna iztrebljen je preč. **In stari voliček prečudna žival** vse kamnje od grada Nadavč je speljal ...*

V tej enoti, kakor nam razkriva preglednica 17, se dogajalni čas preteklik v 43. stavku spremeni v historični sedanjik, z namenom razgibati pripoved in približati poslušalcu/bralcu oddaljene dogodke.

Preglednica 17: Čas dogodkov v rešitvi 1 prvega besedila

Stavek	Dogodek	Sistem časa
39	<i>je vstal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
40	<i>se sprehajaj podal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
41	<i>je prispel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
42	<i>(je) objel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
43	<i>stiska</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
44	<i>se vleže</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
45	<i>zaspi</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
46	<i>glej</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → sedanjik
47	<i>zagleda</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
48	<i>se leskeče</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
49	<i>se bliža</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
50	<i>(je) stopila</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
51	//	//
52	<i>žari</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
53	<i>obdaja</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
54	<i>obkroža</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
55	<i>pokaže</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik

Stavek	Dogodek	Sistem časa
56	<i>se nasmehne</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
57	<i>reče</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
58	<i>poslušaj</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
59	//	//
60	<i>si imel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
61	<i>si želel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
62	<i>glej</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → sedanjik
63	<i>uslišana je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
64	<i>spolnile se bodo</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik
65	<i>poslušaj</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
66	<i>zvršiti moreš</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
67	<i>razderi</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
68	<i>zberi</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
69	<i>sezidaj</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
70	<i>bom stala</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik
71	<i>pomagala bom</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik
72	<i>imeti želim</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
73	//	//
74	<i>ne pustim</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
75	<i>gleдай</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
76	<i>bodeš</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik
77	<i>boš dobil</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik
78	//	//
79	<i>živi</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
80	<i>si želi</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
81	<i>obišče</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
82	<i>imam</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
83	<i>čuj</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → sedanjik
84	<i>šumi</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
85	<i>se zbudi</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
86	<i>je dvignil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
87	<i>ves bil je vesel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
88	<i>je odšel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
89	<i>izpraznit je dal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
90	<i>je prodal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
91	<i>se priselil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
92	<i>je vršil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
93	<i>je zbral</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
94	<i>podreti je dal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
95	<i>se krha</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
96	<i>se drobi</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
97	<i>se poti</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
98	<i>glej</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → sedanjik
99	<i>ni več</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
100	<i>iztrebljen je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
101	<i>je speljal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik

V enoti REŠITEV 1 imamo na osi entitete poleg glavnega sledja *graščak* (sledje 1) uvedeno novo entiteto *nebeška Gospa* (v 49. stavku), kakor pojasnjuje *preglednica 18*, ki je nadnaravna oseba s človeškimi lastnostmi (katero spremljamo s sledjem 2). Z uvedbo

nadnaravne osebe s človeškimi lastnostmi (gl. slovnično analizo, stavki 49, 50, 55–57, 70–72, 74, 82) so povezane tudi entitete (gl. *preglednico 18*) *svetnikov nebeških zbor* (53. stavek) in *božjih krilatcev kor* (54. stavek). V 58. stavku imamo dolg premi govor (stavki 58–82, *preglednica 17*), kjer prevladuje tipično historični sedanjik in kjer je uporabljen tudi preteklik ter prihodnjik v 70., 71. in 76., 77. stavku. V 76. stavku je prihodnjik (*bodeš zvršil*) uporabljen za ukaz (naklonsko dejanje prihodnjika): *Gledaj* (75.), *da bodeš vse lepo zvršil* (76.). Skupaj s 77. stavkom *za to boš plačilo v nebesih dobil* in s sledečimi stavki *Saj ljudstvo krščansko* (78.), *ki tukaj živi* (79.), *svetišče v tem kraju si srčno želi* (80.) (kjer gre za zamenjan del – graščakova želja s celoto – želja ljudstva) se doseže pričakovanje, da bo graščak upošteval navodila in izvršil ukaz.

Preglednica 18: Izbire entitet v rešitvi 1 prvega besedila

Stavek	Entiteta	
39	<i>(graščak)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
40	<i>(graščak)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
41	<i>(graščak)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
42	<i>močni zaspanec</i>	stvarno, sonavzoče
43	<i>zaspanec</i>	stvarno, sonavzoče
44	<i>(graščak)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
45	<i>(graščak)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
46	<i>(ti)</i>	(udeleženec)
47	<i>(graščak)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
48	<i>nebo</i>	stvarno
49	<i>nebeška Gospa</i>	oseba, nadnaravno – sledje 2
50	<i>(nebeška Gospa)</i>	(oseba, nadnaravno: Marija – sledje 2)
51	//	//
52	<i>nasmeh</i>	stvarno, posredno oseba: Marija – sledje 2
53	<i>svetnikov nebeških zbor</i>	pojmovno, nadnaravno, sonavzoče – sledje 2
54	<i>božjih krilatcev kor</i>	pojmovno, nadnaravno, sonavzoče – sledje 2
55	<i>Marija</i>	oseba, nadnaravno – sledje 2
56	<i>(Marija)</i>	(oseba, nadnaravno – sledje 2)
57	<i>(Marija)</i>	(oseba, nadnaravno – sledje 2)
58	<i>ti</i>	oseba: graščak – sledje 1
59	//	//
60	<i>ti</i>	oseba: graščak – sledje 1
61	<i>(ti)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
62	<i>(ti)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
63	<i>prošnja tvoja</i>	stvarno, posredno oseba: graščak – sledje 1
64	<i>vse tvoje želje</i>	stvarno, posredno oseba: graščak – sledje 1
65	<i>ti</i>	oseba: graščak – sledje 1
66	<i>(ti)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
67	<i>(ti)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
68	<i>(ti)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)
69	<i>(ti)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)

Stavek	Entiteta	
70	(jaz)	(oseba, nadnaravno: Marija – sledje 2)
71	(jaz)	(oseba, nadnaravno: Marija – sledje 2)
72	(jaz)	(oseba, nadnaravno: Marija – sledje 2)
73	//	//
74	jaz	oseba, nadnaravno: Marija – sledje 2
75	(ti)	(oseba: graščak – sledje 1)
76	(ti)	(oseba: graščak – sledje 1)
77	(ti)	(oseba: graščak – sledje 1)
78	//	//
79	(ljudstvo krščansko)	osebe, posplošeno, posredno oseba: graščak – sledje 1
80	(ljudstvo krščansko)	osebe, posplošeno, posredno oseba: graščak – sledje 1
81	kdor	posplošeno, človeško
82	(jaz)	(oseba, nadnaravno: Marija – sledje 2)
83	(ti)	udeleženec
84	vetrec	stvarno
85	graščak	oseba – sledje 1
86	(graščak)	(oseba: graščak – sledje 1)
87	(graščak)	(oseba: graščak – sledje 1)
88	(graščak)	(oseba: graščak – sledje 1)
89	(graščak)	(oseba: graščak – sledje 1)
90	(graščak)	(oseba: graščak – sledje 1)
91	graščak	oseba – sledje 1
92	(graščak)	(oseba: graščak – sledje 1)
93	(graščak)	(oseba: graščak – sledje 1)
94	(graščak)	(oseba: graščak – sledje 1)
95	zidovje	stvarno, sonavzoče
96	ves grad	stvarno, sonavzoče
97	ljudstvo	osebe, posplošeno
98	(ti)	udeleženec
99	krasnega grada	stvarno
100	(krasni grad)	(stvarno)
101	stari voliček prečudna žival	stvarno, sonavzoče: žival

S stavkoma 99 in 100 se zaključi sledenje entiteti *krasni grad*. V 101. stavku je uvedena nova entiteta *stari voliček prečudna žival*. Slednja bi lahko nakazovala novo zgodbo, a se nadalje v besedilu ne pojavi nikjer več (ni razvita), zato je slednja prehod, kar kaže tudi zunanji pečat oziroma grafična oznaka tri pike (gl. *preglednico 16*, zadnji stavek).

4.1.2.4 Zaplet 2

Preglednica 19: Strukturna enota zaplet 2 prvega besedila

ZAPLET 2
<i>In prišli so mojstri iz laških dežel hram božji Nadavčah se zidat začel. Tri leta zidale so močne roke svetišče obširno dozidano je. Zvonik pa v višavo dograjen še ni, zidarjem to dela velike skrbi. Saj mojster pač dober je ukazal tako: »Zvonik le visoki naj zidani bo.« Zvonik prav visoki Mariji bo všeč, nadaleč okoli bo tudi sloveč. In mojstri s tem tudi proslavimo se, pri ljudstvu slovelo bo naše ime!«</i>

ZAPLET 2

Glej, kar so zidali od cerkve naprej, čez noč se podrlo zidovje vselej. Užaljeni mojster se silno jezi: »Naprej naj se zida!« zidarjem veli! In kar se v višavo se zidalo je spet samo od sebe podrlo se je.

Preglednica 20: Čas dogodkov v zapletu 2 prvega besedila

Stavek	Dogodek	Sistem časa
102	<i>prišli so</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
103	<i>se (je) zidat začel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
104	<i>zidale so</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
105	<i>dozidano je</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
106	<i>dograjen ni</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
107	<i>dela</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
108	<i>je ukazal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
109	<i>naj zidani bo</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik
110	<i>bo vseč</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik
111	<i>bo sloveč</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik
112	<i>proslavimo se</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
113	<i>slovelo bo</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik
114	<i>glej</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → sedanjik
115	<i>so zidali</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
116	<i>se podrlo</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
117	<i>se jezi</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
118	<i>naj se zida</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
119	<i>veli</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
120	<i>se se zidalo je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
121	<i>podrlo se je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik

Kakor je razvidno iz *preglednice 21*, se premik od strukturne enote REŠITEV 1 k strukturni enoti ZAPLET 2 zgodi z uvedbo nove entitete, *mojstri iz laških dežel* (stavek 102), kar kaže na novo zgodbo, ki jo spremljamo s sledjem 3. V stavku 106: *Zvonik pa v višavo dograjen še ni* srečamo izrecno ubeseden problem, ki ga vsebuje nov zaplet. Od tu naprej spremljamo množinsko entiteto *mojstri iz laških dežel* in edninsko *mojster* (sledje 3).

Preglednica 21 nam pojasnjuje, da se v ZAPLETU 2 pripovedovanje o preteklih dogodkih odvija tudi s premim govorom mojstra, in sicer *mojster dober* (108), *užaljeni mojster* (117), *mojster razumni* (123, 124), ki govori trikrat (*preglednica 20*): 109–113, 118, 125–127.

Preglednica 21: Izbire entitet v zapletu 2 prvega besedila

Stavek	Entiteta	
102	<i>mojstri iz laških dežel</i>	osebe – sledje 3
103	<i>hram božji</i>	stvarno
104	<i>močne roke</i>	stvarno
105	<i>svetišče obširno</i>	stvarno, sonavzoče
106	<i>zvonik</i>	stvarno
107	<i>to</i>	pojasnjevalno
108	<i>mojster dober</i>	oseba – sledje 3
109	<i>zvonik visoki</i>	stvarno
110	<i>zvonik prav visoki</i>	stvarno
111	<i>(zvonik prav visoki)</i>	stvarno
112	<i>mojstri</i>	osebe – sledje 3
113	<i>naše ime</i>	stvarno, posredno osebe: mojstri – sledje 3
114	<i>(ti)</i>	udeleženec
115	<i>(mojstri)</i>	(osebe: mojstri – sledje 3)
116	<i>zidovje</i>	stvarno
117	<i>užaljeni mojster</i>	oseba – sledje 3
118	<i>(neizražena)</i>	//
119	<i>(užaljeni mojster)</i>	(oseba: užaljeni mojster – sledje 3)
120	<i>kar</i>	stvarno, posplošeno
121	<i>(kar)</i>	(stvarno, poslošeno)

Stavka 120 (*In kar se v višavo se zidalo je*) in 121 (*spet samo od sebe podrlo se je*) napovedujeta s posplošeno entiteto – ki ni več vršilec, ampak cilj, ter se zaradi tega spremeni tudi časovni način, ki postane trpni (gl. slovnično analizo, *priloga 2*, stavka 120 in 121) – konec ZAPLETA 2 in prehod k rešitvi.

4.1.2.5 Rešitev 2

Preglednica 22: Strukturna enota rešitev 2 prvega besedila

REŠITEV 2
<p>Glej <i>mojster razumni je čudež spoznal, zvonik pa prav nizki pokriti je dal. Marija zidati naprej ne pusti zvonik naj bo nizki to Ona želi. In tako ostal je prav nizki zvonik, ponižnosti božje resnični pomnik. Ko prvič iz line se zvon je glasil v slovo je graščaku otožno zvonil. Grob tihi in temni graščaka objel, uživat plačilo k Mariji je šel ...</i></p>

Nova enota, ki se začne z udeležencem poslušalec/bralac (gl. *preglednico 24*) in s sedanjikom (*glej*), stavek 122 (*preglednica 23*), REŠITEV 2, vsebuje ponovno entiteto mojster, in sicer *mojster razumni*, ki s premim govorom (stavki 125–127), v katerem je

ponovno uporabljen prihodnji čas (gl. *preglednico 23*, stavek 126), zaključuje jasno zamejeno enoto, ter sledje 3.

Preglednica 23: Čas dogodkov v rešitvi 2 prvega besedila

Stavek	Dogodek	Sistem časa
122	<i>glej</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → sedanjik
123	<i>je spoznal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
124	<i>pokriti je dal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
125	<i>zidati ne pusti</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
126	<i>naj bo nizki</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik
127	<i>želi</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → his. sedanjik
128	<i>ostal je prav nizki zvonik</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
129	//	//
130	<i>se je glasil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
131	<i>je zvonil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
132	<i>(je) objel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
133	<i>uživat je šel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik

Preglednica 24: Izbire entitet v rešitvi 2 prvega besedila

Stavek	Entiteta	
122	<i>(ti)</i>	(udeleženec)
123	<i>mojster razumni</i>	oseba – sledje 3
124	<i>(mojster razumni)</i>	(oseba: mojster razumni – sledje 3)
125	<i>Marija</i>	oseba, nadnaravno – sledje 2
126	<i>zvonik</i>	stvarno
127	<i>Ona</i>	oseba, nadnaravno – sledje 2
128	<i>(zvonik)</i>	(stvarno, sonavzoče)
129	//	//
130	<i>zvon</i>	stvarno, sonavzoče
131	<i>(zvon)</i>	(stvarno, sonavzoče)
132	<i>grob tihi in temni</i>	stvarno, sonavzoče
133	<i>(graščak)</i>	(oseba: graščak – sledje 1)

S stavkom 130, kjer sta časovna prislova *ko* in *prvič* (gl. slovnično analizo, *priloga 2*, stavek 130), entiteta *zvon* (*preglednica 24*, stavka 130, 131) ter v 133. stavku entiteto *graščak*, ki je izražena v povedku, se zaključi sledje 1 ter hkrati ta enota in osrednja zgodba. Za tem pričakujemo zaključek.

4.1.2.6 Zaključek

Nova strukturna enota, ZAKLJUČEK, ima spremembo kraja zgodbe iz *ondi* (stavek 2) in *Nadavč* (stavek 101) na *iz Soške doline in iz drugih strani* (stavek 134, priloga 2).

Preglednica 25: Strukturna enota zaključek prvega besedila

ZAKLJUČEK
<i>Iz Soške doline in z drugih strani romarjev truma k Mariji hiti. Marija Snežnica nebeška Gospa za vsakega milost obilo ima. Od roda, do roda nikakor zaman tolažbe tu iskal je verni kristjan. Je dvigal in dviga še mile prošnje od davnih je časov do današnjega dne. – –</i>

Preglednica 26: Čas dogodkov v zaključku prvega besedila

Stavek	Dogodek	Sistem časa
134	<i>hiti</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
135	<i>ima</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
136	<i>iskal je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
137	<i>je dvigal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
138	<i>dviga</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → sedanjik
139	<i>je (dvigal)</i>	nehkraten → preteklost → preteklik

Preglednica 26 pojasnjuje pomensko sledje krščanskih entitet v zaključku: *romarjev truma* (stavek 134), *Marija Snežnica nebeška Gospa* (stavek 135) ter *verni kristjan* (stavek 136–139).

Preglednica 27: Izbire entitet v zaključku prvega besedila

Stavek	Entiteta	
134	<i>romarjev truma</i>	osebe, posplošeno – sledje 1
135	<i>Marija Snežnica nebeška Gospa</i>	oseba, nadnaravno – sledje 2
136	<i>verni kristjan</i>	oseba, posplošeno – sledje 1
137	<i>(verni kristjan)</i>	(oseba, posplošeno – sledje 1)
138	<i>(verni kristjan)</i>	(oseba, posplošeno – sledje 1)
139	<i>(verni kristjan)</i>	(oseba, posplošeno – sledje 1)

Enota, v kateri je uporabljen historični sedanjik (*preglednica 26*), je zaključena s časovnim prislovom *od davnih časov do današnjega dne* (gl. *prilogo 2*, stavek 139) in grafično tudi z avtorjeve strani – z dvema nestičnima pomišljajema (gl. *preglednico 25*).

4.1.2.7 Koda

Zgodbi je dodan še en del, ki nas premesti iz dogajalnega časa zgodbe v nedogajalni, sedanji čas z *danes* (gl. *preglednico 28* in v *prilogi 2* stavek 140).

Preglednica 28: Strukturna enota koda prvega besedila

KODA
<i>Še danes Nadavčah svetišče stoji in lipje košato ga s senco hladi. Tu romarska cerkev res več ni sedaj, a vedno obiskan ta božji je kraj. Marija Snežnica še tukaj živi in vernim kristjanom še milost deli.</i>

Od stavka 140 naprej (do 145) se tako spremeni časovna perspektiva, čas ni več dogajalni, ampak sedanji, vendar »sedanji« zapisovalčev, zato v *preglednici 29* ni hkraten in je še vedno v preteklosti, znotraj zgodbe, ki jo avtor predstavlja.

Preglednica 29: Čas dogodkov v kodi prvega besedila

Stavek	Dogodek	Sistem časa
140	<i>stoji</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → sedanjik
141	<i>hladi</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → sedanjik
142	<i>več ni</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → sedanjik
143	<i>obiskan je</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → sedanjik
144	<i>živi</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → sedanjik
145	<i>deli</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → sedanjik

Ta del je dodan del k zaključku znotraj zaključka in se imenuje KODA (gl. Labov, str. 40). Od zaključka je ločena s časovno povezavo *danes* in posledično s spremembo časa iz historičnega sedanjika v sedanjik.

Preglednica 30: Izbire entitet v kodi prvega besedila

Stavek	Entiteta	
140	<i>svetišče</i>	stvarno, sonavzoče
141	<i>lipje košato</i>	stvarno, sonavzoče
142	<i>romarska cerkev</i>	stvarno
143	<i>ta božji kraj</i>	pojmovno
144	<i>Marija Snežnica</i>	stvarno, sonavzoče, posredno oseba – sledje 2
145	<i>(Marija Snežnica)</i>	(stvarno, sonavzoče, posredno oseba – sledje 2)

Kakor je razbrati iz *preglednice 30*, so za to enoto značilne entitete predmeti (stvarno) in ne več osebe. Tako je tu stvaren pojem cerkev (s katere zidanjem so povezane obe (oziroma vse tri) zgodbe v besedilu) uporabljen štirikrat: *svetišče*, *romarska cerkev*, *ta božji kraj*, *Marija Snežnica*. Tu se sledje 2 oziroma nadnaravna oseba Marija (gl. 135. stavek *preglednice 27*) spremeni iz nadnaravne osebe s človeškimi lastnostmi v stvarno (poosebitev), saj nosi cerkev njeno ime (cerkev Marije Snežne), kar izvemo tudi iz avtorjevega dopisa o resničnostni podlagi, kje stoji cerkev.

4.1.3 Drugo besedilo

Drugo za analizo izbrano besedilo je *Kako so v starih časih na Trnovem volka ubili in razdelili (zapisano po ljudski izmišljotini)*. Na koncu besedila izvemo informacijo o zapisovalcu – F. Š. in o datumu zapisa – 24. 5. 1953 (gl. *prilogo 7* (fotografijo rkp.), str. 158, ali *prilogo 8* (prepis), str. 159).

Nadrobna analiza pomensko-strukturnih enot na podlagi spremljanja nizanja osebkovih entitet in povedkovih dogodkov nam je zarisala natančnejši tloris pomenskega ustroja besedila oziroma z njo smo dobili strukturni vzorec besedila, prikazan na *shemi 6* spodaj.

Shema 6: Shematični prikaz strukturnih enot drugega besedila

ZAPLET 1 stavek 1–6	REŠITEV 1 stavek 7–15	ZAPLET 2 stavek 16–44	REŠITEV 2 stavek 45–46	ZAKLJUČEK stavek 47
------------------------	--------------------------	--------------------------	---------------------------	------------------------

Iz zgornjega shematičnega prikaza lahko razberemo, da ima besedilo uvodoma že zaplet. Besedilo je zgrajeno iz dveh vzorcev ZAPLET – REŠITEV in ZAKLJUČKA.

4.1.3.1 Zaplet 1

Poglejmo si začetek »ljudske izmišljotine«.

Preglednica 31: Strukturna enota zaplet 1 drugega besedila

ZAPLET 1
<i>Rekli so pri Luk da gor v klanc je uk pripomnil je Spalada da uk ljudi napada predlagal je Matije naj se uka ubije</i>

Besedilo se začne s povedkovim dogodkom v pretekliku *rekli so* (1. stavek) in množinsko entiteto (tretja oseba), izraženo v njem. V tej enoti najdemo tudi dve okoliščini *pri Luk* in *gor v klanc* (krajevni prislovi v slovnični analizi 2. besedila, *priloga 3*, 1. in 2. stavek). V tem delu gre za izmenjevanje dogodkov v preteklem času in v času, ki nam približa pretekle dogodke, historičnem sedanjiku (2. in 4. stavek v *preglednici 32*), ki je povezan z entiteto *uk* (gl. *preglednico 33*) oziroma »volk« (gl. op. 4 *priloge 8*, str. 159). Kot sonavzočo jo spremljamo s sledjem 1.

Preglednica 32: Čas dogodkov v zapletu 1 drugega besedila

Stavek	Dogodek	Sistem časa
1	<i>rekli so</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
2	<i>je</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
3	<i>pripomnil je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
4	<i>napada</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
5	<i>predlagal je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
6	<i>naj se ubije</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik

Izmenjevanje časov in uvedena entiteta kažeta na dinamiko uvodnega dela in napovedujeta zaplet, ki se realizira s 4. stavkom: *da uk ljudi napada*.

Preglednica 33: Izbire entitet v zapletu 1 drugega besedila

Stavek	Entiteta	
1	<i>(ljudje)</i>	(osebe: posplošeno)
2	<i>uk</i>	stvarno: žival, sonavzoče – sledje 1
3	<i>Spalada</i>	oseba
4	<i>uk</i>	stvarno: žival, sonavzoče – sledje 1
5	<i>Matije</i>	oseba
6	<i>(neizražen)</i>	(posplošeno)

Za tem imamo v prihodnjiku (*preglednica 32*, stavek 6) podano predlagano rešitev: *naj se ubije*; povedkov dogodek je v trpni obliki, kjer osebek ni izražen (gl. *priloga 3*, str. 132, stavek 6), kar nakazuje premik k drugi enoti, rešitvi zapleta.

4.1.3.2 Rešitev 1

Preglednica 34: Strukturna enota rešitev 1 drugega besedila

REŠITEV 1
<p><i>Nato pa je Blažicu ljudi na lov poklicu, rekel je Matiučk kdor ne gre je riučk; Toncin je zgrabil za cempin, Blejžu je za ukom bejžu, Tomažu ga je zdražu Žuanu ga je ranu Trambau ga je zaklau</i></p>

Novo enoto uvaja časovna okoliščina (v slovnični analizi časovni prislov, *priloga 3*, 7. stavek) *nato*. V REŠITVI 1 gre za poročanje o dogajanju v preteklosti (gl. *preglednico 35*) oziroma za opis časovno zaporednega dogajanja (materialni procesi v slovnični analizi *priloge 3*, stavki 9, 11–15) v preteklosti.

Preglednica 35: Čas dogodkov v rešitvi 1 drugega besedila

Stavek	Dogodek	Sistem časa
7	<i>je poklicu</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
8	<i>rekel je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
9	<i>ne gre</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
10	<i>je</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
11	<i>je zgrabil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik

Stavek	Dogodek	Sistem časa
12	<i>je bejžu</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
13	<i>je zdražu</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
14	<i>je ranu</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
15	<i>je zaklau</i>	nehkraten → preteklost → preteklik

V tem aktivnem dogajanju nastopa tudi sedem oseb (*preglednica 36*), katerih dejanja prekine posplošena entiteta *kdor* (9 in 10. stavek) s historičnim sedanjikom, povedkovim dogodkom *je* (*preglednica 35*, stavek 10).

Preglednica 36: Izbire entitet v rešitvi 1 drugega besedila

Stavek	Entiteta	
7	<i>Blažicu</i>	oseba
8	<i>Matiučk</i>	oseba
9	<i>kdor</i>	posplošeno, človeško
10	<i>(kdor)</i>	(posplošeno, človeško)
11	<i>Toncin</i>	oseba
12	<i>Blejžu</i>	oseba
13	<i>Tomažu</i>	oseba
14	<i>Žuanu</i>	oseba
15	<i>Trambau</i>	oseba

Rešitev je realizirana v zadnjem 15. stavku, ko osebkova entiteta *Trambau* izvrši dejanje, *ga je zaklau*. Za tem pričakujemo zaključek.

4.1.3.3 Zaplet 2

Preglednica 37: Strukturna enota zaplet 2 drugega besedila

ZAPLET 2
<p><i>Mežnarc kri lovil je v štarc</i> <i>Zakričal je Pulinu</i> <i>srepi uk je že poginu ...</i> <i>Nato je prišel Rusc</i> <i>uka zavil je v stari gusc .</i> <i>Banc ga vlekel je po klanc,</i> <i>Kafajdru pa za njim je fajdru ,</i> <i>Krajnc je prinesel kajnc ,</i> <i>Knezu ga je zrezu,</i> <i>Uacu ga je pacu,</i> <i>kovaču preobraču.</i> <i>Fronc ga „zbasu“ je v lonc.</i> <i>Lenc je prinesel par polenc,</i></p>

ZAPLET 2

Kuhali so ga skuhali.
 Nato pa je Petronu
 napravil sto porcjonu,
 prosil ga je Brih
 naj dobijo vsak po „glih“.
 Bos dobil je velik kos,
 Bolgeter malo jeter,
 Buča dobil je pljuča,
 Urbanic en par nožic,
 Kolar pa te drugi par.
 Kožo pa je kupil Pstinar
 dal za njo je en goldinar ...
 Na koncu je povedal Ščern
 da **užitek bil je le mizern.**
 Ker vgotovil je Godc
nikomu uk ni šel v želodec
 zato pa tudi **Čurju se pregrozno je razburju.**

V nadaljevanju sledi poročanje o aktivnem preteklem dogajanju, kar uvede osebkova entiteta *Mažnarc* (gl. preglednico 39) in povedkov dogodek *lovil je* na začetku te enote (gl. preglednico 38, 16. stavek), zato ta enota ni še zaključena.

Preglednica 38: Čas dogodkov v zapletu 2 drugega besedila

Stavek	Dogodek	Sistem časa
16	<i>lovil je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
17	<i>zakričal je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
18	<i>je poginu</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
19	<i>je prišel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
20	<i>zavil je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
21	<i>vlekel je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
22	<i>je fajdru</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
23	<i>je prinesel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
24	<i>je zrezu</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
25	<i>je pacu</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
26	<i>(je) preobraču</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
27	<i>„zbasu“ je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
28	<i>je prinesel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
29	<i>so skuhali</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
30	<i>je napravil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
31	<i>prosil je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
32	<i>naj dobijo</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik
33	<i>dobil je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
34	<i>(dobil je)</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
35	<i>dobil je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
36	<i>(dobil je)</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
37	<i>(dobil je)</i>	nehkraten → preteklost → preteklik

Stavek	Dogodek	Sistem časa
38	<i>je kupil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
39	<i>dal je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
40	<i>je povedal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
41	<i>bil je mizern</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
42	<i>vgotovil je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
43	<i>ni šel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
44	<i>se je razburju</i>	nehkraten → preteklost → preteklik

Linijo poročanja o preteklem dogajanju oziroma oseb in njihovih dejanj prekine najprej v 18. stavku osebkova entiteta *srepi uk* (*preglednici 39*), s čimer se nadaljuje spremljanje osebkove entitete iz predhodnih enot besedila (*preglednica 33*, stavka 2 in 4, *stvarno: žival, sonavzoče*). Ta je z razliko od prejšnje nenavzoča, saj je bil volk ubit (15. stavek v REŠITVI 1: *Trambau ga je zaklau*), zato je to sledje 2. Pričakujemo nov zaplet.

Preglednica 39: Izbire entitet v zapletu 2 drugega besedila

Stavek	Entiteta	
16	<i>Mežnarc</i>	oseba
17	<i>Pulinu</i>	oseba
18	<i>srepi uk</i>	stvarno: žival, nenavzoča – sledje 2
19	<i>Rusc</i>	oseba
20	<i>(Rusc)</i>	(oseba)
21	<i>Banc</i>	oseba
22	<i>Kafajdru</i>	oseba
23	<i>Krajnc</i>	oseba
24	<i>Knezu</i>	oseba
25	<i>Uacu</i>	oseba
26	<i>Kovaču</i>	oseba
27	<i>Fronc</i>	oseba
28	<i>Lenc</i>	oseba
29	<i>Kuhali</i>	osebe
30	<i>Petronu</i>	oseba
31	<i>Brih</i>	oseba
32	<i>vsak</i>	posplošeno, človeško
33	<i>Bos</i>	oseba
34	<i>Bolgeter</i>	oseba
35	<i>Buča</i>	oseba
36	<i>Urbanic</i>	oseba
37	<i>Kolar</i>	oseba
38	<i>Pstinar</i>	oseba
39	<i>(Pstinar)</i>	(oseba)
40	<i>Ščern</i>	oseba
41	<i>užitek</i>	stvarno, posredno stvarno: žival, nenavzoče – sledje 2
42	<i>Godc</i>	oseba
43	<i>uk</i>	stvarno: žival, nenavzoče, posredno stvarno: užitek – sledje 2
44	<i>Čurju</i>	oseba

V enoti ZAPLET 2 se v 32. stavku pojavi osebkova posplošena entiteta *vsak* (*preglednica 39*) in sprememba časa povedkovega dogodka v prihodnjik (gl. *preglednico 38*), čemur sledi ponovno linija osebkovih entitet in ponavljajoči se povedkov dogodek *dobil je* (*preglednica 38*, stavki 33–37). V enoti še vedno ne pride do zapleta in s tem do premika k naslednji enoti. V 40. stavku (gl. *prilogo 3*, slovnična analiza) je na začetku časovna okoliščina *na koncu*, ki napoveduje konec dogajanja.

Premik k zaključku te enote zajema (*preglednica 39*): osebkovo entiteto *Ščern* (40. stavek); entiteto stvarno *užitek* (41. stavek), ki je posredno povezan z nenavzočo entiteto *uk* iz stavka 18 in zato s sledjem 2, ter z njo povezan povedkov dogodek *bil je mizern* (*preglednica 38*); entiteto *Godc* (42. stavek); entiteto *uk* (43. stavek), ki je stvarno žival in nenavzoče ter posredno povezano s stvarnim: *užitek* (gl. *preglednico 39*), kar kaže tudi uvedena krajevna okoliščina *v želodc* (krajevni prislov, gl. slovnično analizo *priloga 3*, 43. stavek). Premik zaključuje 44. stavek, ki zaključuje tudi strukturno enoto ZAPLET 2: *zato pa tudi Čurju se pregrozno je razburju* (gl. *prieglednico 37*). S tem je uvedena nova pričakovana enota, REŠITEV 2.

4.1.3.4 Rešitev 2

Preglednica 40: Strukturna enota rešitev 2 drugega besedila

REŠITEV 2
<i>Nato pa rekel je Mohora da to velika je pokora</i>

Enota je jasno zamejena s časovno okoliščino *nato* (gl. *preglednico 40* in 45. stavek v slovnični analizi *priloge 3*: časovni prislov) in novo osebkovo entiteto *Mohora* (gl. *preglednico 42*). V tem delu je najprej prikazano preteklo dogajanje s procesom govorjenja (gl. *prilogo 3*) *rekel je* (stavek 45.) ter s tem povezana uvedba pojasnjevalne osebkove entitete *to* (*preglednica 42*, 46. stavek) ter sprememba časa v historični sedanjik (gl. *preglednico 41*).

Preglednica 41: Čas dogodkov v rešitvi 2 drugega besedila

Stavek	Dogodek	Sistem časa
45	<i>rekel je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
46	<i>je pokora</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik

Preglednica 42: Izbire entitet v rešitvi 2 drugega besedila

Stavek	Entiteta	
45	<i>Mohora</i>	oseba
46	<i>to</i>	pojasnjevalno

Slednje uvaja novo enoto.

4.1.3.5 Zaključek

Preglednica 43: Strukturna enota zaključek drugega besedila

ZAKLJUČEK
<i>nazadnje pa Andreju se vsem lepo je smeju.</i>

V 47. stavku je uvedena osebkova entiteta *Andreju* (preglednica 45) in povedkov dogodek *se je smeju* (preglednica 44), ki je vedenjski (gl. slovnično analizo, priloga 3). Enota zaključuje besedilo in je ZAKLJUČEK.

Preglednica 44: Čas dogodkov v zaključku drugega besedila

Stavek	Dogodek	Sistem časa
47	<i>se je smeju</i>	nehkraten → preteklost → preteklik

Preglednica 45: Izbire entitet v zaključku drugega besedila

Stavek	Entiteta	
47	<i>Andreju</i>	oseba

4.1.4 Tretje besedilo

Tretje za analizo izbrano besedilo je *Kako so v Drežnici „volka“ ubili* (povestica spesnena po ustnem izročilu). Na podlagi nadrobne analize pomensko-strukturnih enot, tj. ob spremljanju, kako se nizajo osebkove entitete in povedkovi dogodki, smo tudi pri tem besedilu zarisali natančnejšo pomensko zgradbo besedila in dobili strukturni vzorec, prikazan na shemi 7 spodaj.

Shema 7: Shematični prikaz strukturnih enot tretjega besedila

Iz shematičnega prikaza lahko razberemo, da ima besedilo preprosto tridelno strukturno zgradbo UVOD, jedro, ki je zgrajeno iz ZAPLETA, REŠITVE in ZAKLJUČKA.

4.1.4.1 Uvod

Poglejmo si začetek »povestice«.

Preglednica 46: Strukturna enota uvod tretjega besedila

UVOD
<i>Sonce je že zatonilo, mrak je legel na zemljo; Jurijev zvon je že odklenkal gor v zvoniku nad vasjo. V bajtah se večerja kuha, skozi vrata se kadi, molitev pa glasno odmeva izpod slamnatih strehi. Kar zasliši se kričanje blizu tamkaj za vasjo, ker na polju onkraj sela volka videl je nekdo. Šest vaščanov se je zbralo da bi strli mu kosti, so kesanje obudili ko v nevarnost so odšli. V temni mrak so se podali možje na volka zdaj gredo ... in kako so ga ubili to se bo že zvedelo. –</i>

Besedilo se začne z opisom preteklih dogodkov, povedkovi dogodki je *zatonilo, je legel, je odklenkal* (stavki 1–3), kakor nam kaže *preglednica 47*. Iz *preglednice 48* je razvidna izbira stvarnih osebkovih entitet *sonce, mrak, Jurijev zvon*. Enota je UVOD, kar nam potrjujejo tudi okoliščine (gl. slovnično analizo krajevne in časovne prislove, *priloga 4*,

stavek 4: *v bajtah*, 5: *skozi vrata*, 6: *izpod slamnatih strehi*). S stvarno, sonavzočo entiteto *večerja* se čas spremeni iz preteklega v historični sedanjik, uporabljen je trpnik *se kuha* (4. stavek), entiteta v tem stavku je posredno povezana z osebami, ljudmi, kakor tudi pojmovna entiteta *molitev* (gl. preglednico 48). Entitete v stavkih 4–6 so povezane s povedkovim dogodkom v historičnem sedanjiku z namenom približevanja preteklih dogodkov. Tu je v enaki izbiri časa uvedena entiteta *kričanje* (stavek 7), ki že uvaja drugo strukturno enoto, ZAPLET; stavek se začne s časovno okoliščino *kar* (gl. slovnično analizo, priloga 4, časovni prislov, stavek 7). Slednja je povezana s povedkovima dogodkoma, ki sta duševni proces, zaznavanje (gl. priloga 4, stavka 7 in 8), *zasliši se in videl je* ter krajevnima okoliščinama *blizu tamkaj za vasjo* in *na polju onkraj sela* (gl. priloga 4, stavka 7 in 8).

Preglednica 47: Čas dogodkov v uvodu tretjega besedila

Stavek	Dogodek	Sistem časa
1	<i>je zatonilo</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
2	<i>je legel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
3	<i>je odklenkal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
4	<i>se kuha</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
5	<i>se kadi</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
6	<i>odmeva</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
7	<i>zasliši se</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
8	<i>videl je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
9	<i>se je zbralo</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
10	<i>bi strli</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik
11	<i>so obudili</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
12	<i>so odšli</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
13	<i>so se podali</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
14	<i>gredo</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
15	<i>so ubili</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
16	<i>se bo zvedelo</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik

Preglednica 48: Izbire entitet v uvodu tretjega besedila

Stavek	Entiteta	
1	<i>sonce</i>	stvarno
2	<i>mrak</i>	stvarno, sonavzoče
3	<i>Jurijev zvon</i>	stvarno
4	<i>večerja</i>	stvarno, posredno osebe: ljudje
5	<i>(neizražen)</i>	//
6	<i>molitev</i>	pojmovno
7	<i>kričanje</i>	stvarno, sonavzoče, posredno oseba

Stavek	Entiteta	
8	<i>nekdo</i>	posplošeno, človeško
9	<i>šest vaščanov</i>	osebe – sledje 1
10	<i>(oni)</i>	osebe: šest vaščanov – sledje 1
11	<i>(oni)</i>	osebe: šest vaščanov – sledje 1
12	<i>(oni)</i>	osebe: šest vaščanov – sledje 1
13	<i>(oni)</i>	osebe: šest vaščanov – sledje 1
14	<i>možje</i>	osebe – sledje 1
15	<i>(oni)</i>	osebe: možje – sledje 1
16	<i>to</i>	pojasnjevalno

Sledi uvedena entiteta *šest vaščanov* (8. in 9. stavek, *preglednica 48*) s povedkovih dogodkom v prihodnjiku *bi strli* (10. stavek, *preglednica 47*) ter s tem sledenje entiteti, sledje 1.

Sledijo povedkovi dogodki *so obudili*, *so odšli*, *so se podali* ter sprememba s historičnim sedanjikom *gredo* (14. stavek) ter krajevna okoliščina v *temni mrak* (krajevni prislov v slovnični analizi *priloge 4*).

Enota, ki je tudi s strani avtorja grafično zamejena, nestični pomišljaj (gl. *preglednico 46*), se zaključi z 16. stavkom, s pojasnjevalno entiteto *to* (*preglednica 48*), ki se navezuje na predhodni stavek (15: *in kako so ga ubili*), ter s spremembo povedkovega dogodka v prihodnjik *se bo zvedelo* (*preglednica 47*), kar narekuje naslednjo strukturo enote.

4.1.4.2 Zaplet

Preglednica 49: Strukturna enota zaplet tretjega besedila

ZAPLET
<p><i>Danes zjutraj, radovednost skup prignala je ljudi, ker že vsakega zanima kaj sé o volku govori. Lastna hvala – na debelo to se vleče kakor trak ... ker ti vsaki od šestih hoče biti sam junak. Prvi daja razumeti, da je volka on ubil. Drugi grozno se ti hvali, da mu glavo je razbil. Tretji se širokousti, da mu zlomil je noge in četrti zopet pravi, da ga sunil je v srce. Peti pa ti zatrjuje: on še vrat mu je zavil. Šesti pa se pridušava, da mu hrbet je zdrobil. Končno pa je vsak pripomnil: Vi ga niste – jaz sem ga! nihče drugi, nihče drugi jaz usmrtil sem volka ...</i></p> <p>Zdaj k tem lovcom je pristopil še posestnik stari Žvan, ki med vsemi je sosedi najbolj strogi in močan. Trdo pest ti že dviguje, že pregrozno se srdi in nato pa še zakolne ter navzočim govori:</p> <p><i>Kar sem videl, kar zdaj slišim z vsemi zdaj na jasnem sem, poslušajte vsi sosede kaj pa jaz vam zdaj povem. Ta moj suhi, črni junček sinoči s hleva je zbežal in ta revež ven na polje prav molčeče je zbežljal. Sedaj pa ta ubogi surn za vasjo ubit leži, vi sinoči ste ga ubili nihče drugi kakor vi. Surna boste vi plačali, prizanesel vam ne bom; kdo ga je? Mi kar povejte, drugače vse premlatil bom.</i></p>

Naslednja enota je ZAPLET in je jasno zamejena s spremembo okoliščine (gl. *prilogo 4*, časovni prislov v 17. stavku) *danés zjutraj*, s pojmovno entiteto *radovednost* (17. stavek, *preglednica 51*) ter spremembo prihodnjika v predhodni enoti (16. stavek) v preteklik (17. stavek, *prignala je*, *preglednica 50*).

V 22. stavku – ki ima povedkov dogodek *hoče biti sam junak* – se nadaljuje sledje 1 (gl. *preglednico 51*): iz posplošeno *vsaki od šestarih* k posameznim osebkovim entitetam: *prvi* (23., 24), *drugi* (25., 26.), *tretji* (27., 28.), *četrti* (29, 30), *peti* (31., 32), *šesti* (33, 34. stavek) ter nazaj k posplošeni *vsak* (35.). Z njimi so povezani povedkovi dogodki (gl. *preglednico 50*): *daja razumeti, je ubil* (23., 24), *se hvali, je razbil* (25., 26), *se širokousti, zlomil je* (27., 28), *pravi, sunil je* (29., 30.), *zatrjuje, je zavil* (31., 32.), *se pridušava, je zdrobil* (33., 34.). Tu je dvanajst procesov (dva ustrežata eni osebi), pri čemer se izmenjujeta od 27–34 stavka materialni in govorjeni, projekcijski proces (gl. slovnično analizo v *prilogi 4*), kar prikazuje tudi čas povedkovih dogodkov, izmenjevanje preteklika in historičnega sedanjika (gl. *preglednico 50*).

Sledi časovna okoliščina *končno* (35. stavek v *prilogi 4*), proces govorjenja *je pripomnil* in premi govor 36–39 stavka: *Vi ga niste – jaz sem ga! nihče drugi, nihče drugi jaz usmrtil sem volka* Znotraj njega se v ta namen spremenijo osebkove entitete v *vi* (36. stavek, *preglednica 51*) in *jaz* (37., 39. stavek, *preglednica 51*).

Preglednica 50: Čas dogodkov v zapletu tretjega besedila

Stavek	Dogodek	Sistem časa
17	<i>prignala je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
18	<i>zanima</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
19	<i>sé govori</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
20	//	//
21	<i>se vleče</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
22	<i>hoče biti sam junak</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
23	<i>daja razumeti</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
24	<i>je ubil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
25	<i>se hvali</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
26	<i>je razbil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
27	<i>se širokousti</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
28	<i>zlomil je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
29	<i>pravi</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
30	<i>sunil je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
31	<i>zatrjuje</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
32	<i>je zavil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
33	<i>se pridušava</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik

Stavek	Dogodek	Sistem časa
34	<i>je zdrobil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
35	<i>je pripomnil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
36	<i>niste (ubili)</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
37	<i>sem (ubil)</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
38	//	//
39	<i>usmrtil sem</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
40	<i>je pristopil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
41	<i>je najbolj strogi in močan</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
42	<i>dviguje</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
43	<i>se srdi</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
44	<i>zakolne</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
45	<i>govori</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
46	<i>sem videl</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
47	<i>slišim</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
48	<i>sem</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
49	<i>poslušajte</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
50	<i>povem</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
51	<i>je zbežal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
52	<i>je zbezljal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
53	<i>ubit leži</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
54	<i>ste ubili</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
55	//	//
56	<i>boste plačali</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik
57	<i>prizanesel ne bom</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
58	<i>je (ubil)</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
59	<i>povejte</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
60	<i>premlatil bom</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → prihodnjik

Preglednica 51: Izbire entitet v zapletu tretjega besedila

Stavek	Entiteta	
17	<i>radovednost</i>	stvarno, posredno osebe: ljudje
18	<i>vsakega</i>	posplošeno, človeško
19	<i>kaj</i>	stvarno
20	<i>(lastna hvala – na debelo)</i>	//
21	<i>to</i>	pojasnjevalno
22	<i>vsaki od šestih</i>	posplošeno – sledje 1
23	<i>prvi</i>	oseba – sledje 1
24	<i>on</i>	oseba – sledje 1
25	<i>drugi</i>	oseba – sledje 1
26	<i>(on)</i>	oseba – sledje 1
27	<i>tretji</i>	oseba – sledje 1
28	<i>(on)</i>	oseba – sledje 1
29	<i>četrti</i>	oseba – sledje 1
30	<i>(on)</i>	oseba – sledje 1
31	<i>peti</i>	oseba – sledje 1
32	<i>on</i>	oseba – sledje 1
33	<i>šesti</i>	oseba – sledje 1
34	<i>(on)</i>	oseba – sledje 1
35	<i>vsak</i>	posplošeno – sledje 1

Stavek	Entiteta	
36	<i>vi</i>	oseba – sledje 1
37	<i>jaz</i>	oseba – sledje 1
38	<i>(nihče drugi, nihče drugi)</i>	//
39	<i>jaz</i>	oseba – sledje 1
40	<i>posestnik stari Žvan</i>	oseba – sledje 2
41	<i>(on)</i>	(oseba – sledje 2)
42	<i>(on)</i>	(oseba – sledje 2)
43	<i>(on)</i>	(oseba – sledje 2)
44	<i>(on)</i>	(oseba – sledje 2)
45	<i>(on)</i>	(oseba – sledje 2)
46	<i>(jaz)</i>	(oseba – sledje 2)
47	<i>(jaz)</i>	(oseba – sledje 2)
48	<i>(jaz)</i>	(oseba – sledje 2)
49	<i>vsi sosedje</i>	osebe: ljudje
50	<i>jaz</i>	oseba – sledje 2
51	<i>ta moj suhi, črni junček</i>	stvarno, sonavzoče
52	<i>ta revež</i>	stvarno, sonavzoče
53	<i>ta ubogi surn</i>	stvarno, nenavzoča
54	<i>vi</i>	osebe: šest vaščanov – sledje 1
55	<i>(nihče drugi kakor vi)</i>	//
56	<i>vi</i>	osebe: šest vaščanov – sledje 1
57	<i>(jaz)</i>	oseba: Žvan – sledje 2
58	<i>kdo</i>	posplošeno, človeško, posredno oseba – sledje 1
59	<i>(vi)</i>	osebe: šest vaščanov – sledje 1
60	<i>(jaz)</i>	(oseba: Žvan – sledje 2)

V 40. stavku (*preglednica 51*) je uvedena, s časovno okoliščino *zdaj* (gl. slovnično analizo *priloge 4*, časovni prislov) in povedkovim dogodkom *je pristopil*, nova osebkova entiteta *posestnik stari Žvan*, s čimer spremljamo novo sledje (sledje 2). Čas se spremeni iz preteklega v historični sedanjik v 41. stavku *je najbolj strogi in močan* (*preglednica 50* ter lastnost v slovnični analizi *priloge 4*), ki se nadaljuje vse do 53. stavka. Z njim so povezane izbire povedkovih dogodkov v stavkih 42: *dviguje*, 43: *se srdi*, 44: *zakolne*, 45: *govori*, s slednjim pa se čas spremeni v preteklik, kar prikazuje poročanje o preteklem dogajanju ter uvedba (zaradi procesa govorjenja označenega v slovnični analizi *priloge 4*, 45. stavek) premege govora (stavki 46–60).

V premem govoru je uvedena nova osebkova entiteta, stvarno, žival, *ta moj suhi, črni junček* (51. stavek), ki je tudi *ta revež* (52. stavek) in *ta ubogi surn* (53. stavek), ki je najprej sonavzoča (51. in 52. stavek) ter nato nenavzoča v 53. stavku (*preglednica 51*), kjer je tudi znotraj preteklega časa uporabljen historični sedanjik. Znotraj premege govora se pojavi ponovno sledje 1 (54. stavek, *preglednica 51*), ki narekuje novo strukturno enoto oziroma je premik k njej. Enota ZAPLET se zaključi s spremembo časa v

prihodnjik, *premlatil bom* (60. stavek, *preglednica 50*) (znotraj katerega je zajeta entiteta *posestnik stari Žvan*).

Za tem pričakujemo rešitev in spremljanje sledja 1.

4.1.4.3 Rešitev

Preglednica 52: Strukturna enota rešitev tretjega besedila

REŠITEV	
<p><i>Nato pa lovci ostrmijo, v hlače pade jim srce; ker soseda se bojijo vsi ponižni govore:</i> <i>»Jaz le z vejo ga pogladil« prvi pravi zdaj tako. Drugi pa se izgovarja, da ga klofnil le z roko. »Sem s klobukom ga udaril« tako tretji govori Četrty rekel, da mu skoraj še ponujal je soli. Peti pa je tudi rekel, da ga podregal le z metlo. Šesti pa je kakor sova le pogledal ga grdo.</i> <i>Končno pa je vsak pripomnil: »Jaz ga nisem – vi ste ga!« Jaz sem malo ga dotaknil storil nisem hudega ...</i></p>	

Naslednja pomensko-strukturna enota REŠITEV je jasno zamejena s časovno okoliščino *nato* (časovni prislov, stavek 61 v *prilogi 4*), v njej pa ponovno sledimo sledju 1 (gl. *preglednico 53*).

Preglednica 53: Izbire entitet v rešitvi tretjega besedila

Stavek	Entiteta	
61	<i>lovci</i>	osebe, posredno: šest vaščanov – sledje 1
62	<i>srce</i>	stvarno, posredno osebe – sledje 1
63	<i>(oni)</i>	osebe: lovci – sledje 1
64	<i>vsil ponižni</i>	posplošeno – sledje 1
65	<i>jaz</i>	oseba – sledje 1
66	<i>prvi</i>	oseba – sledje 1
67	<i>drugi</i>	oseba – sledje 1
68	<i>(on)</i>	oseba – sledje 1
69	<i>(jaz)</i>	oseba – sledje 1
70	<i>tretji</i>	oseba – sledje 1
71	<i>četrty</i>	oseba – sledje 1
72	<i>(on)</i>	oseba – sledje 1
73	<i>peti</i>	oseba – sledje 1
74	<i>(on)</i>	oseba – sledje 1
75	<i>šesti</i>	oseba – sledje 1
76	<i>vsak</i>	posplošeno, posredno oseba – sledje 1
77	<i>jaz</i>	oseba – sledje 1
78	<i>vi</i>	osebe – sledje 1
79	<i>jaz</i>	oseba – sledje 1

Stavek	Entiteta	
80	(jaz)	oseba – sledje 1

V 64. stavku je povedkov dogodek *govore* govorjeni proces (gl. slovnično analizo, priloga 4, 64. stavek), ki uvaja premi govor entitete *lovci*, ki je posredna: *šest vaščanov* in posplošena: *vsi ponižni* (61. stavek, preglednica 53). Iz posplošene (tretja oseba množine) so v nadaljevanju našete posamezne entitete: *prvi* (65., 66.), *drugi* (67., 68.), *tretji* (69., 70.), *četrti* (71., 72.), *peti* (73., 74.), *šesti* (75. stavek), izražene tudi v povedkovem dogodku. V 76. stavku je ponovno posplošena entiteta *vsak*.

Z naštetimi entitetami so povezani naslednji dogodki (gl. preglednico 54): *(sem) pogladil*, *pravi* (65., 66.), *se izgovarja*, *(je) klofnil* (67., 68.), *sem udaril*, *govori* (69., 70.), *(je) rekel*, *ponujal je* (71., 72.), *je rekel*, *(je) podregal* (73., 74.), *je pogledal* (75. stavek). Tu je pri spremljanju povedkovih dogodkov razvidno izmenjevanje preteklega časa in historičnega sedanjika, v slovnični analizi pa izmenjevanje materialnih in govorjenih procesov (gl. prilogo 4, stavki 65–75). V tem delu je tudi veliko okoliščin, v stavkih 65: z *vejo*, 66: *tako*, 68: z *roko*, 69: s *klobukom*, 70: *tako*, 72: *skoraj*, 75: *kakor sova* (gl. prilogo 4, prislovna določila načina).

Preglednica 54: Čas dogodkov v rešitvi tretjega besedila

Stavek	Dogodek	Sistem časa
61	<i>ostrmijo</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
62	<i>pade</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
63	<i>se bojijo</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
64	<i>govore</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
65	<i>(sem) pogladil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
66	<i>pravi</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
67	<i>se izgovarja</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
68	<i>(je) klofnil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
69	<i>sem udaril</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
70	<i>govori</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
71	<i>(je) rekel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
72	<i>ponujal je</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
73	<i>je rekel</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
74	<i>(je) podregal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
75	<i>je pogledal</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
76	<i>je pripomnil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
77	<i>nisem (ubil)</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
78	<i>ste (ubili)</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → historični sedanjik
79	<i>sem dotaknil</i>	nehkraten → preteklost → preteklik

Stavek	Dogodek	Sistem časa
80	<i>storil nisem</i>	nehkraten → preteklost → preteklik

V 76. stavku sledi okoliščina *končno* (načinovni prislov v slovnični analizi *priloge 4*) in posplošena entiteta *vsak* s povedkovim dogodkom *je pripomnil*, ki je proces govorjenja (gl. *prilogo 4*, stavek 76) in uvaja premi govor (stavki 77–80): »*Jaz ga nisem – vi ste ga!*« *Jaz sem malo ga dotaknil storil nisem hudega ...* Slednji z osebkovima entitetama *jaz* in *vi* (gl. *preglednico 53*) ter povedkovim dogodkom v historičnem sedanjiku, zaradi systemskega izpusta *nisem (ubil)* in *ste (ubili)* (gl. *preglednico 54*, stavka 77 in 78), zaključuje enoto.

4.1.4.4 Zaključek

Preglednica 55: Strukturna enota zaključek tretjega besedila

ZAKLJUČEK
<i>Oj ohvaljeno junaštvo volk šest krât je bil ubit, in razkrinkani junaki se šest krât gredó solit. Saj lažniva, lastna hvala kratko vrednost le ima. Le resnično govorenje to povsodi obvelja.</i>

V zaključni enoti, ki je jasno zamejena s strani avtorja z *Oj ohvaljeno junaštvo*, je osebkova entiteta *razkrinkani junaki* (83. stavek, *preglednica 57*), ki zaključuje sledje 1 s povedkovimi dogodki v pretekliku (gl. *preglednico 56*, stavka 82 in 83).

Preglednica 56: Čas dogodkov v zaključku tretjega besedila

Stavek	Dogodek	Sistem časa
81	//	//
82	<i>je bil ubit</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
83	<i>se gredó solit</i>	nehkraten → preteklost → preteklik
84	<i>ima</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → sedanjik
85	//	//
86	<i>obvelja</i>	nehkraten → preteklost → nepreteklik → sedanjik

Besedilo se nadaljuje z novo osebkovo entiteto *lažniva, lastna hvala* (84. stavek, *preglednica 57*) in spremembo časa povedkovega dogodka v sedanji čas (gl. *preglednico*

56) ter s pojasnjevalno entiteto *to*, ki se navezuje na predhodno *resnično govorjenje* in dogodek v sedanjiku *obvelja*.

Preglednica 57: Izbire entitet v zaključku tretjega besedila

Stavek	Entiteta	
81	<i>(ohvaljeno junaštvo)</i>	//
82	<i>(neizražen)</i>	//
83	<i>razkrinkani junaki</i>	osebe – sledje 1
84	<i>lažniva, lastna hvala</i>	pojmovno
85	<i>(resnično govorenje)</i>	//
86	<i>to</i>	pojasnjevalno

4.1.5 Zaključek

V izvedeni analizi smo določali strukturne enote besedil na besedilni ravnini, na podlagi spremljanja premikov v besedilu, ki jih uvajajo entitete in dogodki. V ta namen smo osebkve in povedke na slovnični ravnini opisali na podlagi referencialne istovetnosti osebkovih entitet in povedke s časovno referenco; njihove opise pa smo predstavljali v izvedeni analizi v preglednicah znotraj strukturnih enot v besedilu in s tem določili pomensko-strukturo besedila. Tako smo sledili tudi teoretičnim izhodiščem za določanje žanrske strukture besedila v treh korakih po R. Hasan, ki smo jih predstavili v teoretičnih izhodiščih za predstavitev žanrskega strukturnega potenciala (čeprav bi za tovrstno določitev potrebovali korpus besedil, analiza pa bi morala biti bolj natančna – teoretični aparat je zahtevnejši).

Z izvedeno analizo smo ugotovili, da imajo vsa tri besedila strukturne enote: uvod, zaplet in rešitev, zaključek. Enote zaplet, rešitev in zaključek so obvezne enote za žanr po R. Hasan (gl. Bizjak, 2005, 28) in tudi obvezne enote za pripoved, zato bi se besedila umeščala v pripoved kot žanr. V pomensko-strukturni zgradbi se razlikujejo: prvo besedilo ima uvod, zaplet, rešitev, zaplet, rešitev, zaključek in kodo; drugo zaplet, rešitev, zaplet, rešitev in zaključek; tretje pa uvod, zaplet, rešitev in zaključek. Različen ustroj, kaže po R. Hasan na neobvezne strukturne enote določenega besedila ter variacijo med njimi (2005, 28). Vsa tri besedila imajo uvod, pri čemer sta uvoda prvega in tretjega besedila podobna; pri drugem besedilu pa je uvod že zaplet. Prvo besedilo ima tudi

dodano kodo, kar je neobvezna enota, variacije pa prikazujejo ponavljajoči se vzorci zaplet – rešitev pri prvem (drugi vzorec se pojavi znotraj rešitve) in drugem besedilu.

Pri prvem in tretjem besedilu smo ugotovili tudi, da imata izrazit okvir. Če ga primerjamo z umetniškimi literarnimi deli, je »o/kvir literarnega dela [...] sestavljen iz dveh sestavin: začetka in konca. Poseben modelativni pomen kategorij začetka in konca je neposredno povezan z najsplošnejšimi kulturnimi modeli /.../« (Mihajlovič Lotman, 2010, 268). »Začetek teksta je bolj ali manj povezan z modeliranjem vzroka, konec pa aktivira lastnost cilja. Kulturni modeli z zaznamovanim koncem ob rezko zmanjšani modelativni funkciji začetka so na široko predstavljeni povsod od eshatoloških legend do utopičnih naukov« (Mihajlovič Lotman, 2010, 270). Konec tako priča o »konstrukciji vsega sveta« (Mihajlovič Lotman, 2010, 273).

Če pogledamo, kako so se pomensko-strukturne enote strukturirale, ugotovimo, da spremljanje premikov znotraj strukturnih enot ni preprosto. Pri vseh treh besedilih je bilo spremljanje povezano s spremljanjem sledij, ki so jih ustvarjale osebkove entitete in čas povedkovih dogodkov.

Pri prvem besedilu se je izkazalo, da je pri določanju pomensko-strukturnih enot najpomembnejše spremljanje osebkovih entitet in referencialna istovetnost. Poglejmo podrobneje.

V prvem besedilu je bila najprej znotraj uvoda uvedena posplošena osebkova entiteta *ljudstva prav malo* (12. stavek) in *kreпки in mirni rod* (13. stavek), znotraj zapleta pa *vzorni graščak* (19. stavek), katerega smo spremljali s sledjem 1, vse do konca rešitve 1 (133. stavek). V rešitvi 1 se pojavi osebkova entiteta *nebeška Gospa* (49. stavek), ki smo jo spremljali s sledjem 2 in ki se pojavlja tudi znotraj zaključka (135. stavek), kar prikazuje strukturo uvod – zaplet – rešitev – zaključek. Znotraj rešitve se pojavi množinska osebkova entiteta *mojstri iz laških dežel* (102. stavek), ki jo spremljamo s sledjem 3 znotraj zapleta 2 in rešitve 2, ki je vzorec zaplet – rešitev znotraj osrednje strukture. Besedilu je dodana enota koda, kar uvaja časovna okoliščina *danes* in z njo povedkov čas v sedanjiku (140. stavek). Znotraj kode pa se sledje 2 iz zgodbe prenese iz osebe v stvarno. V besedilu se zdi, da bi bil lahko uveden še en zaplet (101. stavek) z entiteto *stari voliček prečudna žival*, a slednji ni razvit, nima rešitve, zato ga nismo označili. Značilno za osebkove entitete je tudi to, da nastopajo množinske in edninske

entitete: mn.: *ljudstva prav malo* (12. stavek) in *krepki in mirni rod* (13. stavek), *ljudstvo krščansko* (79 in 80) ter ed.: *vzorni graščak* 19. stavek; mn.: *mojstri iz laških dežel* (102. stavek), *mojstri* (112., 115.) in ed.: *mojster dober* (108.), mn.:, ed.: *užaljeni mojster* (117., 119.), *mojster razumni* (123.) in 124.); mn.: *romarjev truma* (134.), ed.: *verni kristjan* (136–139), pri čemer je referencialna istovetnost osebkovih entitet zelo dejavna, saj je veliko posrednega spremljanja in istovetenja (*graščak* s krščanskim ljudstvom in vernim kristjanom ter kot predhodno omenjeno oseba Marija s stvarnim, cerkvijo).

Pri drugem besedilu smo ugotovili, da je pri določanju pomensko-strukturnih enot pomembnejše spremljanje povedkovih dogodkov oziroma dogajanje.

Prva strukturna enota zaplet vsebuje *uka* (sledje 1), znotraj enote pa je prikazan zaplet in nakazana rešitev: *uk ljudi napada* (2. stavek), *naj se uka ubije* (6. stavek). V 15. stavku: *Trambau ga je zaklau izvemo*, da postane *uk* iz sonavzočega nenavzoče, vendar slednje osebkova entiteta ne prikaže, saj je v tem primeru tu slednja *Trambau*, *uk* pa je predmetna (predmet *ga*). Da je *uk* postal nenavzoč, izvemo šele v 18. stavku, kjer pa je že nova enota zaplet 2. Slednje kaže na bolj zapleten strukturni premik. Znotraj zapleta 2 se sledje 2 posredno prikaže v osebkovi entiteti *užitek* (41. stavek) in ponovno kot nenavzoče v 43. stavku, kjer pa je posredno *užitek*, ki je bil predhodno uveden. Rešitev 2 vsebuje osebkovo entiteto *to* (46), ki je pojasnjevalna in s tem vezana na dejanja znotraj predhodnega zapleta. V zapletu 2 so tudi dejanja, ki se navezujejo na pripravo na kuhanje (stavki 16–29), in na razdeljevanje skuhanega (stavki 30–38), kar občutno kaže na dve enoti, dva zapleta. S tovrstnim razmišljanjem pa ne ugotovimo, na katera dejanja znotraj zapleta 1 se navezuje rešitev 2.

Pri tretjem besedilu pri določanju pomensko-strukturnih enot ponovno preprosto sledimo osebkovim entitetam glede na referencialno istovetnost in povedkovim dogodkom glede na čas. Tu je sledenje enostavnejše.

V tem besedilu je že v uvodu uvedena osebkova entiteta, ki ji sledimo, *šest vaščanov* (9. stavek), ki je množinska in iz katere izhajajo v besedilu vse osebe, poimenovane po vrstilnih števnikih (*prvi*, *drugi*, itd.). Slednje prikazuje značilnosti iz splošnega k posameznemu oziroma izmenjevanja množinske entitete z edninsko, kar je značilno (in kar smo opisali) tudi za prvo besedilo. Znotraj zapleta je uvedena nova osebkova entiteta *posestnik stari Žvan* (40. stavek), ki mu s sledjem 2 sledimo znotraj zapleta. Prehod na

rešitev se uvaja z izmenjevanjem sledja 1 in sledja 2 ter nadaljevanjem s slednjem 1 v naslednji strukturni enoti rešitvi. Znotraj zaključka se sledji ne pojavita več.

Besedilo ima zelo preprosto zgradbo, kjer nam določanje strukturnih enot ni povzročalo težav. Znotraj njih smo pri tem besedilu najbolj zaznali še določene, zelo jasno zamejene, enote, podenote, kar pa ni predmet besedilne ravnine, ampak nižje, kompozicijske.

Besedila imajo kot prikazano raznoliko pomensko-strukturno zgradbo, kar pa recimo kaže na žanrsko problematiko, saj so že na ravni pripovedi kot žanra razvidni mikrožanri.

4.2 Stilistična analiza na kompozicijski ravni

4.2.1 Uvod

Področje stilistike je zelo široko, zato naj uvodoma poudarimo, da naša stilistična analiza spada na kompozicijsko ravnino (predstavljeno v teoretičnih izhodiščih v razdelku 3.3.2) in obravnava razmerje med semantično in slovnično ravnino oziroma je področje, ki zajema »premik med besedilom kot osnovno semantično enoto in povedjo kot osnovno slovnično enoto« (Bizjak, 2005, 92). Kompozicijska ravnina je uvedena na podlagi razprav članov praške šole, »ki so uvedli stilistično analizo, ki proučuje jezik literature na treh tesno povezanih ravninah: semantični, kompozicijski in slovnični. S pojmom kompozicijska ravnina tu ne smemo misliti na preučevanje zunanje zgradbe besedila, za kar se pogosto uporablja pojem kompozicija v retoriki in literarni vedi, ampak na notranjo formo besedila« (Bizjak, 2005, 92). Kompozicijska ravnina tako prikazuje »oblikovanost strukturnih enot« znotraj sistemsko-funkcijske teorija jezika (2005, 92).

Oblikovanost strukturnih enot se nanaša na prehode med strukturnimi enotami na besedilni ravni, ki jih signalizirajo osebki in povedki ter entitete in dogodki s svojimi semantičnimi lastnostmi znotraj stavkov, stavčja. S premiki je povezan tudi pojem pričakovanega s strani bralca (raziskovalca), ki zgodbi (strukturi) sledi. Da bi analitično sledili premikom znotraj pomenske-strukture besedila oziroma prikazali njihovo oblikovanost, moramo v obravnavo, kot omenjeno, pritegniti semantično in slovnično ravnino.

Na kompozicijski ravnini v skladu s teoretičnim modelom (spremljanje osebkovih entitet in časa povedkovih dogodkov) bomo določali retorične enote tako, da bomo ugotavljali, v katerih sporočilih ostajajo sestavi določene vrste entitete in usmeritve dogodka nespremenjeni. Mogoče retorične enote po A. Bizjak Končar (2005), ki jih bomo v analizi razbirali, so: dejanje, komentar, opazovanje, refleksija, poročanje, pojasnilo in posplošitev, načrt ali napoved, domneva, pripoved, pripoved v sedanjiku in retorično vprašanje. Besedila imajo zaradi pripovedne strukture največ retoričnih enot pripovedi, zato bomo v analizi razbirali nepripovedne enote (pri opisu bodo označene krepko). Vsako besedilo je interpretacija z interpretacijskimi elementi, zato bomo v analizi pri drugem in tretjem besedilu prikazali tudi interpretativne enote (predstavljene v razdelku 3.3.2.2) oziroma bomo razbirali funkcije (*preglednica 9*, str. 42) pri gradnji pripovednega besedila (pri opisovanju bodo enote prav tako označene krepko) po Martinu in Rosu (2008). Značilnosti posameznih retoričnih enot (predstavljene v razdelku 3.3.2.1) bomo podajali znotraj analize po A. Bizjak Končar (2005, 94–103).

Osrednja značilnost obravnavanih besedil je, da imajo pripovedni ustroj. Slednje pomeni, da v njih prevladuje retorična enota pripoved, ki prikazuje od trenutka govorjenja oddaljene dogodke oziroma dogodke v preteklosti (gl. Bizjak, 2005, 100).

Z analizo v nadaljevanju želimo prikazati, da pripovedovanje zgodbe ni le nizanje pripovednih enot, ampak je prepletanje pripovednih enot z nepripovednimi oziroma z vrednotenjem ali interpretacijo.

Stilistična analiza bo pri vsakem besedilu posebej uvodoma prikazala sintezo procesov (številčno in v odstotkih) iz slovnične analize (*priloge 2–4*, str. 110–150). Sinteza procesov bo podana z namenom prikaza osrednjih značilnosti obravnavanih pripovednih besedil in s tem utemeljevanja ugotovitev na kompozicijski ravnini.

4.2.2 Prvo besedilo

Z izvedeno slovnično analizo (*priloga 2*, str. 110–131) smo v sintezi (gl. *preglednico 58* spodaj) ugotovili, da v besedilu prevladujejo materialni procesi (68-odstotkov), kar prikazuje predstavljanje dogodkov s strani oseb v besedilu oziroma dogajanje in stanje (opisovanja in stanja kažejo razmerni procesi) oziroma pripovedovanje. Iz semantične analize časa povedkovih dogodkov, podanih v preglednicah znotraj analize pomensko-

strukturne zgradbe na besedilni ravni, je razvidno, da prevladuje dogajanje v preteklem času, kar se povezuje s prevladovanjem retorične enote pripoved, katere lastnosti so materialni procesi in pretekli čas. Slednje pa označuje tip besedila, pripoved.

V besedilu je kar nekaj tudi duševnih procesov (občutenje (5), zaznavanje (7), dojetje (3)); prevlada procesov zaznavanja, kaže na intenco zgodbe, vplivanje na poslušalca/bralca, ali pa kaže na usmerjanje in ohranjanje naslovnikove pozornosti.

Preglednica 58: Število in odstotki procesov v prvem besedilu

Procesi v 1. besedilu				
Št. stavkov	Materialni (68 %)	Razmerni (15 %)	Projekcijski (11 %)	
			Govorjeni	Duševni
145	98	22	1	15

Pripovedne enote so povezane s pomensko-strukturnimi ali besedilnimi enotami (gl. *shemo 5*, str. 46): uvod, zaplet 1, rešitev 1, zaplet 2, rešitev 2, zaključek in kodo, saj so tudi prehodi med njimi (gl. preglednice v nadaljevanju) ter s tem kohezijsko sredstvo.

Poglejmo si nepripovedne enote natančneje.

Veliko retorično enoto pripoved, ki zajema stavke 1–38 (gl. *preglednico 59*), prekine stavek 36: *da lastnemu gradu kdo dedič naj bo?*, ki je zaradi vprašalnega naklona **retorično vprašanje** (gl. Bizjak, 2005, 103), znotraj strukturne enote ZAPLET 1.

Preglednica 59: Retorične enote v uvodu in zapletu 1 prvega besedila

1–13	UVOD		
	pripoved	<i>Že mnogo premnogo minilo je let ...</i>	
14–38	ZAPLET 1		
14–38	pripoved	<i>Takrat pa vrh Lazni grad Levpski je stal ...</i>	
29–35		<i>Le žarek radosti na njega ni lil, ...</i>	
36	retorično vprašanje	<i>da lastnemu gradu kdo dedič naj bo?</i>	
37, 38	pripoved	<i>So v glavi rojile mu hude skrbi, da mogel prespati ni dolge noči. – –</i>	

Naslednji sklop retorične enote pripovedi prekine retorična enota **dejanje** *glej v 46.* stavku, saj vsebuje udeleženca, ki je poslušalec/bralec in veletni naklon (gl. Bizjak, 2005,

94) (stavek 46 *preglednice 60*). Znotraj enote REŠITEV 1 je mogoče najti **poročanje**, kjer gre za daljši premi govor (58–82). Oseba Marija (nadnaravno) uvaja informacije o prvotnem govornem dogodku, ki je povezan z graščakovo željo in prošnjo, poročanje o drugih (ljudstvo krščansko), kar je vse značilnost retorične enote **poročanje** (gl. Bizjak, 2005, 97–98).

Preglednica 60: Retorične enote v rešitvi 1 prvega besedila

39–133	REŠITEV 1	
39–45	pripoved	<i>Je nekega jutra ...</i>
46	dejanje	Glej,
47–56	pripoved (s)	<i>v sanjah zagleda ...</i>
57	pripoved (s)	<i>in reče tako:</i>
58–82	poročanje	»Poslušaj ti ...
(70, 71)	(načrt)	Ob delu bom stala pomagala bom. ...
(75–77)		Gledaj, da bodeš vse lepo zvršil, za to boš plačilo v nebesih dobil.
83	dejanje	<i>Čuj,</i>
84–88	pripoved (s)	<i>vetrec na rahlo mi v grmih šumi, ...</i>

Znotraj premege govora oziroma **poročanja** (58–82) najdemo tudi **načrt** (stavki 70, 71, 75–77 v *preglednici 60*), za katerega je značilen prihodnji čas in prepričanje, da se bo nekaj zgodilo (gl. Bizjak, 2005, 100). Prememu govoru sledi ponovno **dejanje** (83. stavek), ki zaokroža s prejšnjim zaradi **poročanja** s svojim **načrtom** pomemben dogodek.

Pripoved (stavki 39–133 REŠITVE 1, v *preglednicah 60* in *61*) prekine **opazovanje** znotraj nje (92. stavek v *preglednici 61*), za katerega je značilna kontekstualna entiteta, torej udeleženec (v tem primeru zapisovalec), ki opisuje sonavzoče (gl. Bizjak, 2005, 95–96), kar bi v našem primeru pomenilo, da opisuje z *njeno povelje* posredno osebo Marijo (nadnaravno) (gl. slovnično analizo, *priloga 2*, stavek 92). Sledi retorična enota **dejanje** (98. stavek), ki uvaja udeleženca in velelni naklon.

Preglednica 61: Retorične enote v rešitvi 1 (nadaljevanje) prvega besedila

39–133	REŠITEV 1	
89–97	pripoved (s)	<i>Nato ...</i>
(92)	opazovanje	in Njeno povelje je v redu vršil.
	pripoved	<i>Podložnike svoje ...</i>

39–133	REŠITEV 1	
98		dejanje Glej,
99–101		pripoved (s) <i>krasnega grada nikoder ni več</i>

Znotraj strukturne enote ZAPLET 2 je znotraj daljše pripovedne enote (102–121), ki je povezana z novo osebkovo entiteto *mojstri iz laških dežel* **pojasnilo** (107. stavek *preglednice 62*) s funkcijo uvajanja nenavzočih entitet (Bizjak, 2005, 97), ki tu uvede entiteto *zvonik* v predhodnem 106. stavku. Sledijo kratke interpretativne enote **poročanje**, znotraj njega **načrt**, **dejanje**, **poročanje** (poročanje je tu povezano z novo entiteto *mojster* (gl. 108. stavek *preglednice 62*), ki trikrat poroča).

Preglednica 62: Retorične enote v zapletu 2 prvega besedila

102–121	ZAPLET 2	
102–105	pripoved	<i>In prišli so mojstri iz laških dežel ...</i>
106	pripoved (s)	<i>Zvonik pa v višavo dograjen še ni,</i>
107	pojasnilo	<i>zidarjem to dela velike skrbi.</i>
108	pripoved (s)	<i>Saj mojster pač dober je ukazal tako:</i>
109–113	poročanje, načrt	<i>»Zvonik le visoki naj zidani bo.« Zvonik prav visoki Mariji bo všeč, nadaleč okoli bo tudi sloveč. In mojstri s tem tudi proslavimo se, pri ljudstvu slovelo bo naše ime!«</i>
114	dejanje	Glej,
115	opazovanje	<i>kar so zidali od cerkve naprej, čez noč se podrlo zidovje vselej.</i>
	pripoved (s)	<i>Užaljeni mojster se silno jezi:</i>
118, 119	poročanje	<i>»Naprej naj se zida!« zidarjem veli!</i>
120, 121	opazovanje	<i>In kar se v višavo se zidalo je spet samo od sebe ...</i>

Z uvedenim udeležencem poslušalcem/bralcem in velelnim naklonom je uvedena retorična enota **dejanje** (122. stavek v *preglednici 63*), kateri sledita **opazovanje** in **poročanje**, kar zajema REŠITEV 2.

Preglednica 63: Retorične enote v rešitvi 2 prvega besedila

122–133	REŠITEV 2	
122	dejanje	Glej
123, 124	opazovanje	<i>mojster razumni je čudež spoznal, zvonik pa prav nizki pokriti je dal.</i>
125–127	poročanje	<i>Marija zidati naprej ne pusti zvonik naj bo nizki to Ona želi</i>

Sledi nepripovedna enota **komentar**, ki je značilna za KODO, na koncu besedila, s povedkovim dogodkom v sedanjiku *danes* in pojasnjevanjem (143. stavek *preglednice 64*): *a vedno obiskan ta božji je kraj* (gl. Bizjak, 2005, 95).

Preglednica 64: Retorične enote v kodi prvega besedila

140–145	KODA
140	komentar <i>Še danes ...</i>
143	<i>a vedno obiskan ta božji je kraj...</i>

4.2.3 Drugo besedilo

Slovnična analiza (*priloga 3*, str. 132–138) kaže na značilnosti prevladovanja retorične enote pripovedi, zaradi prevladovanja (68-odstotkov) materialnih procesov (gl. *preglednico 65*) v preteklem času. V besedilu gre tako za poročanje o preteklih dogodkih oziroma dejanjih oseb z nekaj opisa, kar kažejo razmerni procesi. Enajst projekcijskih procesov pa prikazuje tudi kar veliko vrednotenja (23-odstotkov) (predvsem govorjenja) s strani oseb v besedilu. Zaradi slednjega pričakujemo v analizi veliko nepripovednih, poročanjskih retoričnih enot.

Preglednica 65: Število in odstotki procesov v drugem besedilu

Procesi v 2. besedilu				
Št. stavkov	Materialni (68 %)	Razmerni (9 %)	Projekcijski (23 %)	
			Govorjeni	Duševni
47	32	4	8	3

V besedilu je mogoče najti večje pripovedne sklope, povezane z besedilnimi enotami: zaplet 1, rešitev 1, zaplet 2, rešitev 2 ter zaključek (gl. *shemo 6*, str. 60).

Poglejmo si še interpretacijske enote oziroma nepripovedne enote v zgodbi.

Besedilo se začne s projekcijskim procesom govorjenja (slovnična analiza, *priloga 4*, stavek 1) *rekli so*, kjer je uvedena retorična enota **poročanje**, ki se izmenjuje s

pripovedjo, zato je uvod že kar zaplet. V 6. stavku je **načrt**, kjer je volk cilj (gl. *priloga 4*, stavek 6, predmet), saj se tu uresniči predvidevanje, da se bo slednje zgodilo *naj se ga ubije*, kar je izraženo s povedkovim dogodkom v prihodnjiku.

Preglednica 66: Retorične enote v zapletu 1 drugega besedila

1-6	ZAPLET 1		
1	poročanje	<i>Rekli so pri Luk</i>	
2	pripoved	<i>da gor v klanc je uk</i>	
3	poročanje	<i>pripomnil je Spalada</i>	
4	pripoved	<i>da uk ljudi napada</i>	
5	poročanje	<i>predlagal je Matije</i>	
6	načrt	<i>naj se uka ubije</i>	

Sledi strukturalna enota REŠITEV in znotraj nje ponovno izmenjevanje pripovedi in **poročanja**, ki se zaključijo z **opazovanjem**, čemur sledi daljše stavčje pripovedi (stavki 11–16, gl. preglednico 67), katerega prekine **poročanje** (projekcijski govorjeni proces, *priloga 4*) *zakričal je* (stavek 17), za njim pa ponovno dolga enota pripovedi (18–29), ki je zamejena z *nato* (19. stavek).

Preglednica 67: Retorične enote v rešitvi 1 in zapletu 2 drugega besedila

7-15	REŠITEV 1		
7	pripoved	<i>Nato pa je Blažicu</i>	
	poročanje	<i>ljudi na lov poklicu,</i>	
8	poročanje	<i>rekel je Matiučk</i>	
9, 10	opazovanje	<i>kdor ne gre je riučk;</i>	
11-15	pripoved	<i>Toncín je zgrabil za cempin, ... Trambau ga je zaklau</i>	
16-44	ZAPLET 2		
16	pripoved	<i>Mežnarc kri lovil je v štarc ...</i>	
17	poročanje	<i>Zakričal je Pulinu</i>	
18	pripoved	<i>srepi uk je že poginu ...</i>	
19-29	pripoved	<i>Nato je prišel Rusc ... Kuhali so ga skuhali.</i>	

Naslednja pripovedna enota je zamejena ponovno s časovno okoliščino *nato* (gl. *preglednico 68*). Pripovedi sledi **poročanje** s projekcijskim procesom *prosil je* (stavek 31) in **načrt** s povedkovim dogodkom v prihodnjiku (32. stavek). Sledi obsežen

pripovedni del (33–39), ki se zaključí s **poročanjem** in **pojasnilom**, ki uvaja nenavzoče entitete (Bizjak, 2005, 97) in opisuje njihove lastnosti (2005, 98): *da užitek bil je le mizern*. Za tem se izmenjujejo enostavčne retorične enote **poročanje** in pripoved.

Preglednica 68: Retorične enote v zapletu 2 (nadaljevanje) drugega besedila

16–44	ZAPLET 2	
30	pripoved	<i>Nato pa je Petronu ...</i>
31	poročanje	<i>prosil ga je Brih</i>
32	načrt	<i>naj dobijo vsak po „glih“.</i>
33–39	pripoved	<i>Bos dobil je velik kos, ...</i>
40	poročanje	<i>Na koncu je povedal Ščern</i>
41	pojasnilo	<i>da užitek bil je le mizern.</i>
42	poročanje	<i>Ker vgotovil je Godc</i>
43	pripoved	<i>nikomu uk ni šel v želodc</i>
44	poročanje	<i>zato pa tudi Čurju se pregrozno je razburju.</i>

Sledi REŠITEV, pripovedna enota se uvede s časovno okoliščino *nato* (45. stavek) z izmenjevanjem **poročanja** in **pojasnila** (46. stavek): *da to velika je pokora* (z razmernim procesom istovetenja (gl. 46. stavek v prilogi 4) in ZAKLJUČEK, ki je zaradi materialnega procesa pripoved, a zaradi uvedene nove (rodovne) entitete *Andreju* in posplošenega predmeta *vsem*, morda tudi **posplošitev** (47. stavek, preglednica 69).

Preglednica 69: Retorične enote v rešitvi 2 in zaključku drugega besedila

45–46	REŠITEV 2	
45	poročanje	<i>Nato pa rekel je Mohora</i>
46	pojasnilo	<i>da to velika je pokora</i>
47	ZAKLJUČEK	
47	pripoved, posplošitev	<i>nazadnje pa Andreju se vsem lepo je smeju.</i>

Naj na tem mestu omenimo, da se pri pojasnjevalni osebki entiteti *to* postavlja vprašanje njene referencialne istovetnosti, ki naj bi se nanašala na predhodno pojasnilo: *da užitek bil je le mizern*. Pojasnjevalna entiteta je za uvedeno osebko *Mohora*, izbira povedkovega dogodka pri pojasnjevalni entiteti *velika je pokora* pa deluje humorno.

Če se z entiteto *Mohora* uresniči referencialno istovetenje z Antonom Martinom Slomškom, se nam pomensko uresniči tudi rešitev. Pomenska uresničitev je pogojena z zunajbesedilnimi okoliščinami, védenje o tem, da je avtor besedil prevzel krščansko vzgojno miselnost, pri čemer je Slomšek vzgled, torej je tovrstna miselnost njegov nazor (kar potrjuje tudi uvodna pesem v njegovo zbirko *Uvod, priloga 11*, str. 164). Slednja pa je tudi značilnost obdobja in ljudi (druga svetovna vojna, narodnopovezovalni in spodbudni elementi). Rešitev je tako pomensko uresničena znotraj krščanske miselnosti (kar zajema tudi recimo ponižnost pri hranjenju in zahvaljevanje za hrano).

V samo pripovedovanje pogosto vstopajo interpretativni elementi, ki »prekinjajo« potek pripovedovanja in sledenja. Pomensko sledje recimo zmotita dve enoti: znotraj rešitve 1 (8–10): *rekel je Matiučk kdor ne gre je riučk*; ter znotraj zapleta 2 (17, 18): *Zakričal je Pulinu srepi uk je že poginu ...* ter v nadaljevanju retorična enota načrt: *naj dobijo vsak po „glih“* (32. stavek).

V tem besedilu opazimo, da so retorične enote in njihovo določanje oziroma boljše, da je sledenje ustroju znotraj strukturnih enot pogosto oteženo, če interpretativne enote ne povežemo z njihovo funkcijo, ki jo imajo pri retorični gradnji pripovednega besedila, kakor ugotavljata Martin in Rose (*preglednica 9*, str. 40).

Besedilo se uvodoma začne z **umestitvijo**, kar prikazuje povedkov dogodek *je* (2. stavek) oziroma proces obstajanja (v slovnični analizi v *prilogi 3*), kjer je *uk* osebkova entiteta *obstoječe* (gl. slovnično analizo). **Umestitvi** sledi **problem**, nato pa **reakcija z učinkom**, v smislu prikaza snovnega rezultata, podane rešitve. Zato je ta enota ZAPLET.

Preglednica 70: Interpretativne enote v zapletu 1 drugega besedila

1–6	ZAPLET 1
1	umestitev <i>Rekli so pri Luk</i>
2	<i>da gor v klanc je uk</i>
3	problem <i>pripomnil je Spalada</i>
4	<i>da uk ljudi napada</i>
5	reakcija, učinek, rešitev <i>predlagal je Matije</i>
6	<i>naj se uka ubije</i>

Sledijo dogodki (7, 11–14), kar se povezuje s pripovedjo (retorično enoto), ki jo »zmoti« **refleksija** s funkcijo poseganja v udeleženceve misli oziroma v tem primeru naše bralčeve. Sledi spremljanje dogodkov in **učinek** s snovnim rezultatom (stavek 15 v preglednici 71). S tem se realizira rešitev in pričakovanje po zaključku.

Preglednica 71: Interpretativne enote v rešitvi 1 drugega besedila

7–15	REŠITEV 1		
7	dogodki	<i>Nato pa je Blažicu ...</i>	
8	refleksija	<i>rekel je Matiučk</i>	
9, 10		<i>kdor ne gre je riučk;</i>	
11–14	dogodki	<i>Toncin je zgrabil za cempin, ...</i>	
15	učinek	<i>Trambau ga je zaklau</i>	

Sledi spremljanje dogodkov (gl. preglednico 72, stavke 16, 19–29), kar zaradi prekinitve z **refleksijo** (17, 18) ponovno izpolni pričakovanje po razpletu. V nadaljevanju stavčno enoto dogodki (30–39) prekine odziv na predhodne dogodke (31, 32). ZAPLET 2 se uresniči z interpretativno enoto **problem** (41. stavek), ki je stopnjevan s 43. in 44. stavkom (gl. preglednico 72). Enota **problem** ima namreč funkcijo predvidenega naštevanja (gl. preglednico 9, str. 42), ki ustvarja napetost, kar se uresniči v omenjenih stavkih.

Preglednica 72: Interpretativne enote v zapletu 2 drugega besedila

16–44	ZAPLET 2		
16	dogodki	<i>Mežnarc kri lovil je v štarc</i>	
17	refleksija	<i>Zakričal je Pulinu</i>	
18		<i>srepi uk je že poginu ...</i>	
19–29	dogodki	<i>Nato je prišel Rusc ... Kuhali so ga skuhali.</i>	
30	dogodki	<i>Nato pa je Petronu ... napravil sto porcjonu,</i>	
31	reakcija	<i>prosil ga je Brih</i>	
32		<i>naj dobijo vsak po „glij“.</i>	
33–39	dogodki	<i>Bos dobil je velik kos, ...</i>	
40	dogodki	<i>Na koncu je povedal Ščern</i>	
41	problem	<i>da užitek bil je le mizern.</i>	
42	reakcija	<i>Ker vgotovil je Godc</i>	
43	problem, učinek	<i>nikomu uk ni šel v želodc</i>	
44	problem, opis	<i>zato pa tudi Čurju se pregrozno je razburju.</i>	

Za tem pričakujemo rešitev, ki je uvedena s snovnim rezultatom z enoto **učinek** (46. stavek). Slednjemu delu sledi pripovedni 47. stavek, ki pa je hkrati **opis** (načinovni prislov *lepo* v slovnični analizi, *priloga 3*) in **reakcija** na celo zgodbo.

Preglednica 73: Interpretativne enote v rešitvi 2 in zaključku drugega besedila

45–46	REŠITEV 2		
45	dogodki	<i>Nato pa rekel je Mohora</i>	
46	učinek	<i>da to velika je pokora</i>	
47	ZAKLJUČEK		
47	dogodki, opis, reakcija	<i>nazadnje pa Andreju se vsem lepo je smeju.</i>	

S spremljanjem interpretativnih enot in njihovih funkcij po Martinu in Rosu na podlagi pričakovanega smo predvsem pokazali, da besedilo vsebuje vzorec problem – rešitev, pri čemer je rešitev (gl. rešitev znotraj REŠITVE 1 in 2) učinek, zaradi snovnega rezultata (kar je njegova funkcija, gl. *preglednico 9*, str. 42). Osrednja najpogostejša enota, ki uresničuje pripovedni značaj, pa so dogodki (kar ustreza, kot že omenjeno, retorični enoti pripoved).

4.2.4 Tretje besedilo

V besedilu prevladujejo materialni procesi s 57-odstotki (gl. *preglednico 74* v nadaljevanju), ki prikazujejo oddaljene dogodke, in projekcijski z 38-odstotki (33. procesov od 86.). Velik delež projekcijskih procesov napoveduje številne interpretacijske nepripovedne enote, ki so vpete v prevladujoče pripovedne enote, ki se povezujejo z besedilnimi enotami: uvod, zaplet, rešitev in zaključek (gl. *shemo 7*, str. 68).

Preglednica 74: Število in odstotki procesov v tretjem besedilu

Procesi v 3. besedilu				
Št. stavkov	Materialni (57 %)	Razmerni (2 %)	Projekcijski (38 %)	
			Gov.	Duševni
86	49	2	17	16

Besedilo je predvsem pripovedno, retorično enoto znotraj UVODA prekine **opazovanje**, opis sonavzoče entitete *kričanje*, s strani avtorja kot vsevednega pripovedovalca (7. stavek v preglednici 75), čemur sledi **načrt** s strani oseb v besedilu (10. stavek). Nato pripovedne enote prekine **poročanje**: *možje na volka zdaj gredo ...*, ki je podano s strani avtorja, ki podaja informacijo o prvotnem govornem dogodku (Bizjak, 2005, 98) in **retorično vprašanje** (15. stavek), ki ji sledi avtorjev **komentar** (16. stavek), za katerega je značilna kontekstualna entiteta, ki je v tem primeru avtor, pojasnjevalna entiteta *to* in povedkov dogodek v sedanjiku (2005, 98).

Preglednica 75: Retorične enote v uvodu tretjega besedila

1-16	UVOD	
1-6	pripoved	<i>Sonce je že zatonilo, ...</i>
7, 8	opazovanje	<i>Kar zasliši se kričanje ... volka videl je nekdo.</i>
9, 10	načrt	<i>Šest vaščanov se je zbralo da bi strli mu kosti,</i>
11, 12	pripoved	<i>so kesanje obudili ko v nevarnost so odšli.</i>
13	pripoved	<i>V temni mrak so se podali</i>
14	poročanje	<i>možje na volka zdaj gredo ...</i>
15	retorično vprašanje	<i>in kako so ga ubili</i>
16	komentar	<i>to se bo že zvedelo. –</i>

Sledi jedrni del, ZAPLET, ki je hkrati že rešitev, saj v njem dobimo že odgovor na vprašanje, podano v stavku 15. Pripovedno enoto prekine **opazovanje** s funkcijo opisa sonavzoče entitete (Bizjak, 2005, 95–96) *lastna hvala* (stavek 20 v preglednici 76). Za njo je enota, kjer gre za izmenjevanje pripovedi in **poročanja** (23–34), kar kaže tudi semantična analiza znotraj besedilne ravnine, kjer se kot čas povedkovih dogodkov izmenjujeta preteklik in historični sedanjik (gl. preglednico 50, str. 71). Za tem je **poročanje**.

Preglednica 76: Retorične enote v zapletu tretjega besedila

17-60	ZAPLET	
17-19	pripoved	<i>Danes zjutraj ...</i>
20-22	opazovanje	<i>Lastna hvala – na debelo to se vleče kakor trak ... ker ti vsaki od šesterih hoče biti sam junak.</i>
23-34	pripoved, poročanje	<i>Prvi ... Šesti pa se pridušava, da mu hrbet je zdrobil.</i>
35-39	poročanje	<i>Končno pa je vsak pripomnil: Vi ga niste – jaz sem ga! ...</i>

Nadalje pripovedno enoto prekineta **opazovanje** (stavki 42–45 v preglednici 77) oziroma je slednja znotraj nje in enota **poročanje**, ki uvaja premi govor in s tem dolgo retorično enoto s strani osebkove entitete *posestnik stari Žvan* (stavki 51–60 v preglednici 77). Znotraj enote se pojavita še **retorično vprašanje** (58. stavek) in **načrt** (60. stavek).

Preglednica 77: Retorične enote v zapletu (nadaljevanje) tretjega besedila

17–60 ZAPLET		
40–50	pripoved	<i>Zdaj k tem lovcem je pristopil še posestnik stari Žvan ...</i>
42–45	opazovanje	<i>Trdo pest ti že dviguje, ... ter navzočim govori:</i>
46–50	pripoved, poročanje	<i>Kar sem videl, kar zdaj slišim ... poslušajte ...</i>
51–60	poročanje	<i>Ta moj suhi, črni junček sinoči s hleva je zbežal in ta revež ven na polje prav molčeče je zbežljal. Sedaj pa ta ubogi surn za vasjo ubit leži, <i>vi sinoči ste ga ubili nihče drugi kakor vi. Surna boste vi plačali, prizanesel vam ne bom;</i></i>
58	retorično vprašanje	kdo ga je?
59	pripoved	<i>Mi kar povejte,</i>
60	načrt	drugače vse premlatil bom.

Sledi strukturna enota REŠITEV, ki je pripovedna enota, ki jo uvede **poročanje** oseb v besedilu (65–80, preglednica 78), kjer gre za funkcijo podajanja informacij o prvotnem govornem dogodku (Bizjak, 2005, 98). Če bi se poglobljali v analizo, bi na tem mestu lahko rekli, da je tu veliko sistemskih elips, izpustov, izmenjevanje preteklega časa in historičnega sedanjika ter v slovnični analizi izmenjevanja materialnih in govornih procesov (gl. stavke 65–75 v prilogi 4). V tem delu je tudi veliko okoliščin: stavek 65: *z vejo*, 66: *tako*, 68: *z roko*, 69: *s klobukom*, 70: *tako*, 72: *skoraj*, 75: *kakor sova*. S **poročanjem** se na enak način kot v ZAPLETU in s strani istih osebkovih entitet zaključuje besedilna enota REŠITEV. Za tem pričakujemo zaključek.

Preglednica 78: Retorične enote v rešitvi tretjega besedila

60–80 REŠITEV		
61–64	pripoved	<i>Nato pa lovci ostrmijo, ...</i>
65–80	poročanje, pripoved	<i>»Jaz le z vejo ga pogladil« prvi pravi zdaj tako. ...</i>
	poročanje	<i>Končno pa je vsak pripomnil: »Jaz ga nisem – vi ste ga!« ...</i>

V zaključku imamo retorično enoto **opazovanje** s strani kontekstualne entitete (Bizjak, 2005, 95 in 96), avtorja, ki opisuje sonavzoče entitete *ohvaljeno junaštvo* (81. stavek *preglednice 79*), in avtorjev **komentar**, za katerega je značilen sedanji čas povedkovega dogodka in pojasnjevanje (Bizjak, 2005, 95), kar se uresniči z izbiro entitete *to* v zadnjem, 86. stavku.

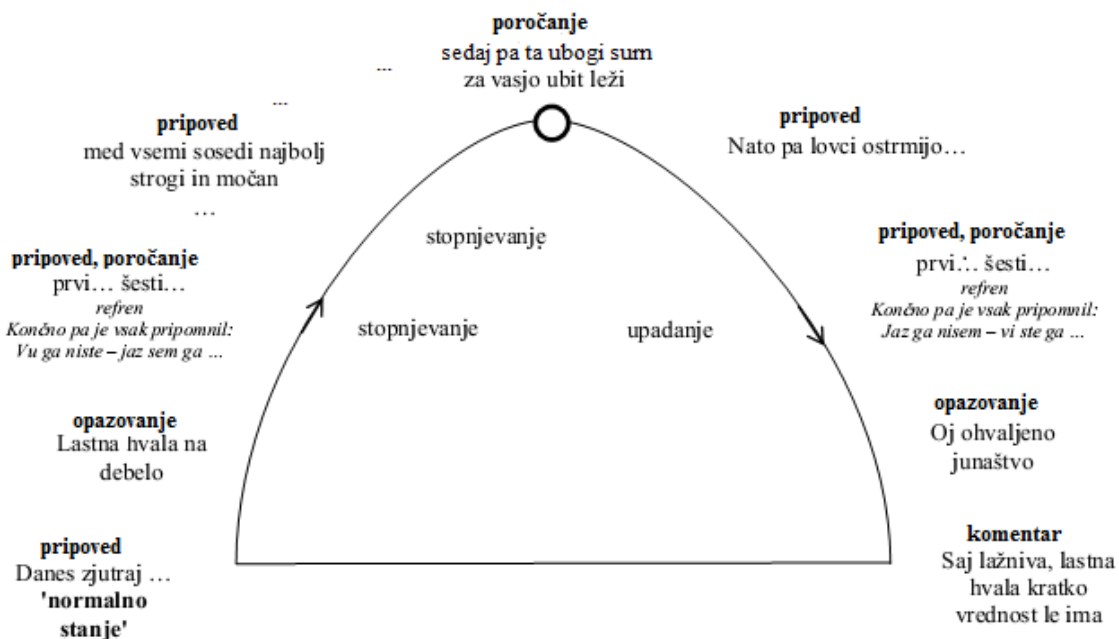
Preglednica 79: Retorične enote v zaključku tretjega besedila

81–86	ZAKLJUČEK	
81–83	opazovanje	<i>Oj ohvaljeno junaštvo ... in razkrinkani junaki ...</i>
84–86	komentar	<i>Saj lažniva, lastna hvala ... Le resnično govorenje to povsodi obvelja.</i>

Besedilo ima dramske značilnosti, kar kažejo že občutno podobni elementi na začetku in koncu zgodbe ter vrh zgodbe. Dramska zgradba zgodbe je: zasnova (*Lastna hvala na debelo – to se vleče kakor trak, ker ti vsaki od šesterih hoče biti sam junak.*), zaplet (*Zdaj k tem lovcem je pristopil še posestnik stari Žvan, ki med vsemi je sosed najbolj strogi in močan.*), vrh (stari Žvan pove, da so mu ubili junčka), razplet (izgovarjanje lovcev), razsnova (*Oj ohvaljeno junaštvo volk šest krât je bil ubit, in razkrinkani junaki se šest krat gredo solit*).

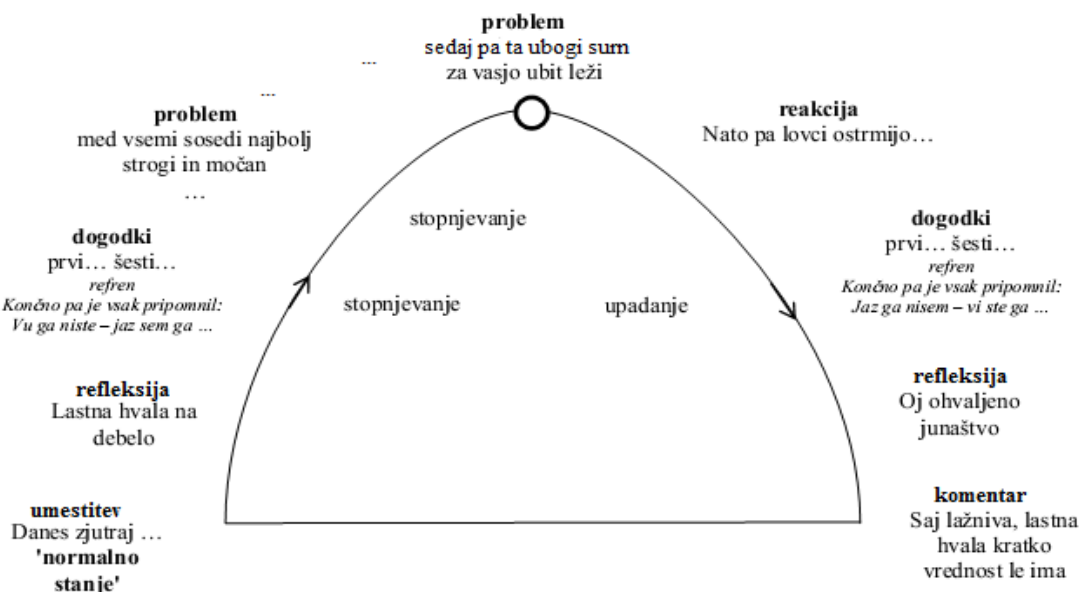
V nadaljevanju je prikazana dramska oblika besedila z retoričnimi enotami (*shema 8*), ki smo jih predhodno določili v besedilu.

Shema 8: Dramska oblika tretjega besedila z retoričnimi enotami (po A. Bizjak, 2005)

Primerjajmo na tem mestu retorične enote še z interpretativnimi po Martinu in Rosu, ki sta jih predstavila tudi slikovno na tak način v svojem delu (2008) na besedilu, ki je imelo podobno dramsko zgradbo (gl. Martin in Rose, 2008, 89).

Shema 9: Dramska oblika tretjega besedila z interpretativnimi enotami (po Martin in Rose, 2008, 89)

Zasnova in razsnova sta v besedilu **refleksiji** (gl. *shemo 9*), ker posegata v udeleženceve misli oziroma v misli poslušalca/bralca, ki zgodbi sledi. Slednja enota je avtorjev poseg v besedilo, ki oblikuje nadaljnji potek s pojmom *lastna hvala*; enota ima vzporednice z retorično enoto **opazovanje**. Nato kot poslušalci/bralci spremljamo dogodke, kar je prikazano v analizi strukturnih enot pri ZAPLETU. Slednje se povezujejo z osrednjo enoto v zgodbi, retorično enoto pripoved.

Znotraj dogodkov spremljamo sledje 1: *šest vaščanov*, ki opisujejo in se hvalijo, kako so ubili volka. Z uvedbo nove osebe, entitete *posestnik stari Žvan* v 40. stavku, pa se stopnjujejo problemi: 42.: *Trdo pest ti že dviguje*, 43.: *že pregrozno se srdi*, 44.: *in nato pa še zakolne*, 45.: *ter navzočim govori*. Tu tudi vidimo uporabo historičnega sedanjika za približevanje preteklih dogodkov s strani avtorja, zapisovalca ter znotraj premege govora Žvana, v nadaljevanju zgodbe, ki ga avtor podaja. V njegovem premem govoru je vrh zgodbe (**problem**): *Sedaj pa ta ubogi surn za vasjo ubit leži* (stavek 53), ki ga oseba Žvan potencira z izbiro izrazov: *ta moj suhi, črni junček* (51. stavek), ki je tudi *ta revež* (52.) in *ta ubogi surn* (53.).

Za tem imamo **reakcijo** (gl. *shemo 9* na prejšnji strani), ki je vedenjski rezultat s strani oseb v zgodbi, *šest vaščanov* ter za njo dogodke, kjer skušajo osebe podati rešitev (stavki 65–80) (pomensko-strukturna enota je REŠITEV).

V zgodbi je osrednji problem, poleg tega povezanega z vrhom v zgodbi, junaštvo, kar kaže na vsebinsko zaokroženost zgodbe z entiteto *ohvaljeno junaštvo* (81. stavek) (ki pa v slovnični in semantični analizi ni določena, saj v slovnični analizi vidimo, da ni uporabljena znotraj stavka). Navedena entiteta se povezuje s problemom, predstavljenim na začetku zgodbe (22. stavek): *ker ti vsaki od šesterih hoče biti sam junak*. Obe enoti sta **refleksiji**, zadnji sledi **komentar** (s strani avtorja besedila).

4.2.5 Zaključek

Znotraj stilistične analize na kompozicijski ravnini smo spremljali oblikovanost strukturnih enot ter določali na podlagi osebkovih entitet in povedkovih dogodkov retorične enote. Iz stilistične analize na kompozicijski ravnini in iz sinteze števila dogodkov slovnične analize na slovnični ravnini je razvidno, da je prevladujoča, osrednja značilnost besedil pripovedna retorična enota oziroma pripoved s funkcijo približevanja

dogodkov iz preteklosti. Oziroma z vidika interpretacijskih enot, ki smo jih spremljali le na podlagi funkcije, sledenje dogodkom in z njimi povezanega vzorca zaplet – rešitev. V besedilih najdemo tudi druge enote, ki so nepripovedne in močno zaznamujejo zgodbo in njen strukturnih ustroj.

Pri prvem besedilu smo odkrili veliko število interpretativnih enot, večji sklopi pa so povezani predvsem s pripovedjo (tudi v sedanjiku). Našli smo en obsežnejši sklop stavčja, ki zajame retorično enoto poročanje. Ta pomembno zaznamuje celotno besedilo, saj poroča Marija, nadnaravno bitje, ki načrtuje (povezano z graščakovim problemom o dedovanju gradu) in določa celotno vsebino zgodbe. Prav osredinjenost na nadnaravno osebo kaže na bistveno značilnost besedila – legende, ki je »kratka zgodba na motive krščanske religije« (Kos, 1983, 180).

V našem besedilu gre za literarno pripovedno zgodbo, znotraj nje pa zaradi pomembnega dogodka (ki je opredeljen s strani nadnaravne osebe, Marije, ki se prikaže v graščakovih sanjah) lahko govorimo še o vplivanjskem tipu zgodbe, kar kaže retorična enota načrt, oziroma lahko govorimo o tipu zgodbe, ki se v ta tip vplete, anekdoti (gl. *preglednico 2*, str. 23), s čimer so povezana tudi stilistična sredstva na slovnični ravni.

Natančneje je to povezano s povedkovim naklonom, in sicer, s pogojnim: *gledaj da bodeš*, velelni: *glej* v stavkih 46, 98, 114 in 122 (gl. slovnično analizo, *priloga 2*) in *čuj* v 83. stavku, kar je v slovnični analizi pri predstavnici funkciji označeno tudi kot duševni proces zaznavanja. Slednje bi lahko označili tudi kot »stilnost na podlagi skladišnega naklona« (gl. Toporišič, 1982, 197). Zaradi slednjega (značilnosti anekdote) pa lahko rečemo, da zgodba vsebuje značilnosti »mentalne zgodbe« (gl. Žerjal Pavlin, 2010, 287), v kateri je recimo 11-odstotkov mentalnih, projekcijskih procesov (gl. *preglednico 10*, str. 47).

Legenda je tako mentalna zgodba, pripovedovana z namenom vplivanja, z načinom prepletanja pripovedi in anekdote.

Prvemu besedilu je po strukturno-pomenski zgradbi podobno tretje besedilo. Obe imata izrazit uvod, jedrne sestavine (zaplet, rešitev) in zaključek.

V tretjem besedilu je v uvodnem delu kot strukturni enoti na besedilni ravnini (avtor jo je tudi grafično označil) podan zaplet in nakazana rešitev (uvoda na *shemah 8* in *9*, str. 94,

pri shemantičnem prikazu ustroja besedila nismo prikazali), ki jo avtor razvije v jedru s strukturnim vzorcem zaplet – rešitev. Uvodna zaplet in rešitev se povezujeta z vzorcem retoričnih enot opazovanje – načrt (7–10 stavek) ali recimo z vidika funkcij (po Martinu in Rosu) problem – rešitev. Ta vzorec najdemo tudi pri drugem besedilu znotraj uvodne strukturne enote (zaplet), ki pa nima razvite funkcije umestitve in je zato zaplet.

Zaključek tretjega besedila je tudi jasno zamejen, zgradba je preprosta. Tako kot za prvo, lahko tudi za to besedilo rečemo, da je kulturna zgodba s kulturnim modelom začetka in konca, pri čemer je konec zaznamovan, kar je značilno tudi za nauke oziroma morale, kjer konec ustreza »konstrukciji vsega sveta« oziroma sveta poslušalca/bralca (gl. Mihajlovič Lotman, 2010, 270 in 273).

Besedilno zgradbo tretjega besedila zelo zaznamuje retorična enota opazovanje (po Martinu in Rosu je ta enota refleksija) (stavki 20–22): *Lastna hvala na debelo – to se vleče kakor trak, ker ti vsaki od šesterih hoče biti sam junak*, ki zaznamuje potek celotne zgodbe (razkriva besedilni namen s strani avtorja) oziroma vpliva na naše vrednotenje predstavljenih dogodkov v nadaljevanju zgodbe. Enota se pojavi tudi na koncu zgodbe, ki zgodbo skupaj z uvodno zaokroža (stavki 81–83): *Oj ohvaljeno junaštvo volk šest krât je bil ubit, in razkrinkani junaki se šest krât gredó solit*. Retorični enoti opazovanje ali interpretativni enoti refleksija sledi komentar (zaključek) (84–86): *Saj lažniva, lastna hvala kratko vrednost le ima. Le resnično govorenje to povsodi obvelja*. Zaradi zaključka in distance z refleksijami je to vzgojna, moralna zgodba. Slednjemu pritrjuje tudi veliko število projekcijskih procesov (vrednotenja) na slovnični ravnini, prikazanih s sintezo s številom in odstotki dogodkov znotraj slovnične analize (gl. *shemo 7*, str. 68).

Besedilni tip morala nosi širšo pokrajinsko ali celo narodno istovetnost (angl. *culturally common stories*, gl. *preglednico 1*, str. 23). V tem smislu pa je besedilo po tipologiji zgodb, ki sta jo izdelala Martin in Rose, še najbližje tipu opazovanje (angl. *observation*, gl. *preglednico 2*, str. 23), za katerega je značilno opisovanje nekega dogodka, ki povzroči komentar in pri poslušalcu/bralcu porodi spoštovanje (gl. *preglednico 2: vrednotenje*). V tem smislu tu ni pomembna sama zgodba s svojimi dogodki – kar nekako nakazuje že avtorjevo vrednotenje v naslovu, ko uporabi grafično oznako, narekovaji, pri izrazu volk – ampak bolj interpretacija, s katero je povezano spoštovanje, kar zajema pojem identitete posameznika znotraj družbeno-kulturnega konteksta.

Tako je tretje besedilo moralna zgodba, pripovedovana z namenom spoštovanja, z načinom prepletanja pripovedi in opazovanja.

Drugo besedilo v primerjavi s prvim in tretjim nima uvoda oziroma je uvodna pomensko-strukturna enota zaplet, zaradi retorične enote poročanje, ki vsebuje predlagano rešitev na predhodni »problem«. Tu je uveden načrt, ki pa (za razliko od ostalih dveh besedil) ne zaznamuje celotne zgodbe s svojim koncem. Rešitev »to velika je pokora«, naj bi bila rešitev zapleta, »da je bil užitek mizeren«, vendar se ta nekako pomensko ne uresniči, saj zaplet ni povezan recimo z dejanji, dogajanjem v zvezi z »uživanjem hrane«. Slednji tudi nima načrta. Načrt »naj dobijo vsi enako porcijo hrane« za besedilo s svojim zapletom ni pomemben, kot je recimo bil pomemben načrt pri prvem besedilu »naj bo visok zvonik« in je besedilo konstituiral. Pri tem se postavlja vprašanje o določanju pomensko-strukturnih enot oziroma o določitvi še enega vzorca enot zaplet – rešitev znotraj zapleta. Slednjemu bi nekako pritjevale tudi časovne okoliščine (značilne za uvajanje strukturnih enot) na začetku stavkov: (30. stavek) *nato pa je Petronu ...* in (40.) *na zadnje pa je Ščern ...* Tako bi lahko imeli znotraj zapleta 2 še zaplet 3 (30–39) in rešitev 3 (30–39). Zaplet 2 je povezan z občutenjem, »čutno« entiteto *užitkom*, s tem pa je povezana rešitev v nadaljevanju oziroma določitev strukturne enote rešitev 2, ki je pogojena s krščansko miselnostjo: *velika pokora*. Rešitev je pojasnilo (retorična enota), sledi ji zaznamovan zaključek. Sledenje tovrstni konstrukciji besedila, ki je povezana s »problematiko« manjkajočega načrta in nizanem dogajanja, ki delujejo kot zapleti brez rešitev, ima svoj namen – presenečati poslušalca/bralca in s tem uresničevati svoj besedilni namen oziroma oblikovati določen tip zgodbe.

Kakšen tip besedila naj bi bilo to besedilo, izvemo nekako že iz ponaslova: »ljudska izmišljotina«, kar že nakazuje neko humornost in s tem tip besedila smešnico. To se uresniči znotraj zgodbe z izmenjevanjem retoričnih enot poročanje – pripoved oziroma poročanje – opazovanje: *rekel je Matiučk kdor ne gre je riučk in Zakričal je Pulinu srepi uk je že poginu ...* Nato s pretiravanjem znotraj besedila: *sto porcjonu* (30. stavek) in načrtom, povezanim z njim. Nazadnje pa z uresnitvijo tipa besedila oziroma zgodbe v zaključju (47. stavek): *Nazadnje pa Andreju se vsem lepo je smeju*. Da je besedilo šala, je razvidno iz slovnične analize, kjer je zgradba *se je smeju* opredeljena kot materialni, vedenjski proces (gl. slovnično analizo, *priloga 3*). Tak vedenjski proces je po Labovu

vrednotenjska enota, ki zaključuje besedilo in ima zaradi tega presenetljiv konec, je šala (angl. *joke*) (gl. Labov in Waletzky, 1967, 41).

Pri šalivki (kot tipu besedila) je za uresničitev njenega namena zelo pomemben kontekst njenega nastanka, čas, v katerem je (bila) izmišljena, sestavljena ali pripovedovana oziroma je (bila) takrat nedvomno bolj smešna kot pri obnavljanju brez konteksta. V tem se močno izraža povezava z življenjem ljudske pesmi, ki je pogojena s svojo funkcijo in interpretacijo. Pri ljudski pesmi se tako z izgubo njenega konteksta funkcija spremeni oziroma izgubi. »Takrat lahko vidimo pojav, ko ljudska pesem preide v estetsko kategorijo, izgubi praktično funkcijo in lahko tudi zamenja občinstvo« (Golež Kaučič, 2003, 21). S tem je povezano tudi dejstvo, da imena oseb v besedilu, ki se navezujejo na poimenovanje »po hišah«, kar je še dandanes značilnost podeželskih in vaških skupnosti, poznajo (so poznali) le tamkajšnji prebivalci. Besedilo je torej bilo neliterarno, imelo je družbeno funkcijo, pri njem so pomembne stvarne okoliščine; sedaj pa je prišlo v območje literarnega, umetnega, kjer se »/p/redstavni svet /.../ konstituira s pisanjem ali branjem neodvisno od konkretnih stvarnih okoliščin« (Bizjak, 2005, 33). Nekoč ljudska pesem je tako imela lastnosti, ker je »ljudska izmišljotina«, da je bila »večinoma spontana in improvizatorična dejavnost, za katero sta značilna ustni slog in variantnost, njena produkcija in reprodukcija sta si zelo blizu, od umetne se razlikuje po načinu življenja, melodiji in načinu jezikovnega ustvarjanja« (Golež Kaučič, 2003, 21). Z zapisom se je tako tudi tip besedila zaradi funkcije spremenil. Značilnosti besedila so »ljudskost«, osrednja snov je »lov« (angl. *hunting*) na volka (kulturna oznaka, gl. Martin in Rose, 2008, 75) in hrana, besedilo je narečno in deloma zapisano po izgovoru, s tem pa ohranja praktično funkcijo. Narečni izrazi, kažejo na izvzetost iz ljudskega konteksta in so značilni za besedila slovstvene folklore. Značilnost ljudskega je tudi ritmiziranost – besedilo se »trudi« biti zgoščeno (elipse, hiter ritem zaradi sistemskih izpustov, krajši verzi), vendar je oblika zaradi načina podajanja snovi (elementi zaplet in rešitev), pripovedna. Vse značilnosti kažejo način pripovedovanja, v katerem se kaže težnja k lirizaciji.

Pri tem tipu besedila, kjer gre za izmenjevanja vzorca retoričnih enot poročanje – pripoved, je razvidno, da je »osnovn/a/ komponent/a/ pesemske pripovedne organizacije, ki določa njeno pripovedljivost (*tellability*) /.../ dogodek (*event*), ki je [v tem primeru] dogodek v dogajanju [saj je v zgodbi povezan z volkom]« in številnih dejanj v zvezi z

njim s strani oseb v besedilu (Žerjal Pavlin, 2010, 283). To smo poudarili že znotraj izvedene analize na besedilni ravni pri določanju pomensko-strukturnih enot, ki je temeljilo na opisu semantičnih značilnosti povedkovih dogodkov, in pri stilistični obravnavi na kompozicijski ravni, kjer se je pokazalo, da so retorične enote v funkciji gradnje pričakovanega (po Martinu in Rosu), ko bralec sledi besedilnemu dogajanju, pričakuje zaključek in logično sklepa o nadaljevanju zgodbe. Ugotovili smo, da je pomembna retorična enota, za sklepanje o nadaljevanju zgodbe in razumevanje ter za določanje zgodbenega ustroja, načrt. V besedilu tako spremljamo »lovljenje in ubivanje volka« (ima načrt), »pripravljanja na kuhanje in kuhanje« (nima načrta), »razdelitev hrane« in »razdeljevanje hrane« (ima načrt), »uživanje hrane« (povezano z delom, ki nima načrta). Rešitev je tako povezana z delom, ki nima načrta: »pripravljanje na kuhanje in kuhanje« ter z »užitkom« povezanim s hranjenjem. Z dogodki so povezane entitete volk in veliko število oseb oziroma cela vas, s tema pa se, zaradi pretiravanja, dodajanja vsebine, uresničuje sam tip besedila »ljudska izmišljotina«.

Besedilo je zaradi izvzetosti iz ljudskega območja (občutimo težnjo po izvzetosti v čimbolj enaki obliki) in drugih značilnosti (izpostavimo pogostost načina konstrukcije besedila s poročanjem) sestavljeno iz dveh besedilnih tipov: pripovedi in obnavljanja (angl. *recount*) (gl. *preglednico 2*, str. 23) (znotraj zgodbe kot žanra).

Če povzamemo kot za prvo in tretje besedilo, je drugo besedilo šaljivka, pripovedovana z namenom vzbujanja smeha, z načinom prepletanja pripovedi in obnavljanja (prvotnega govornega dogodka).

Model, ki smo ga prikazali, je učinkovito orodje za analitično ugotavljanje tipov besedil in osvetljuje žanrsko klasifikacijo oziroma problematiko umeščanja besedil. Pri drugem besedilu se je izkazalo, da je tudi pomembna opora pri razbiranju pomensko-strukturnih enot. Stilistična analiza na kompozicijski ravni (z dinamičnim sodelovanjem ostalih ravnin jezikovnega sistema) tako prikazuje kot pomemben kriterij umeščanja tipov besedil tudi njihovo funkcijo. Pri prvem in drugem besedilu kot celoti smo tako videli, da je bil namen vpliv in spoštovanje, s tem pa nekako zelo pomemben način pripovedovanja. Osebe v zgodbi tudi nimajo lastnih imen (pomembno je le, da so podana v množini ali ednini), z izjemo tiste, ki je v zgodbi pomembna: pri prvem besedilu Marija (nadnaravno), pri tretjem Žvan (najbolj strog in močan vaščan). Če pogledamo z vidika retoričnih enot, osrednji osebi poročata in znotraj enote poročanje predstavita svoj načrt. Pri drugem

besedilu pa je v nekem smislu pomembnejše dogajanje oziroma dogodki, kot pa način podajanja zgodbe, čeprav je slednji z dogodki neločljivo povezan. Z dogodki je povezana tudi retorična enota načrt, ki ni pričakovan, ni pomemben, uvaja neko širjenje zgodbe, dodajanje, in prispeva k uresničitvi osrednje funkcije zgodbe – vzbujanje smeha. Pri tem besedilu je tudi veliko lastnih imen. Drugo besedilo tako prikazuje drugačno funkcijo od ostalih dveh, in sicer družbeno, ki je značilna za prvotno govorjena besedila. Pri zapisanih pa prevladuje estetska, kjer je način podajanja/predstavljanja dogodka izredno pomemben, dobro pretehtan (najbolj razvidno pri prvemu in tretjem besedilu).

5 SKLEP

Namen naše raziskave, v kateri smo proučevali tri zapisane ljudske pripovedne pesmi Franca Šuligoja, je bil določiti in opisati žanrske značilnosti pripovednih besedil. Jezikoslovno-stilistično analizo smo oblikovali na metodoloških predpostavkah sistemsko-funkcijske (po M. A. K. Hallidayu) in žanrske teorije (po R. Hasan), zato je bil poudarek na opisu strukturnih odvisnosti besedilne, semantične in slovnične ravnine. V ta namen smo za odkrivanje pomensko-strukturne zgradbe besedil na besedilni ravnini (analiza v razdelku 4.1) beležili osebkove entitete in povedkove dogodke in tako sledili pomenski kontinuiteti in pomenskim premikom. Ugotovili smo, da so premiki v pomensko-strukturni zgradbi besedila izraženi s spremembo kraja ali časa ali uvedbo novih oseb in udeležencev. Rezultat analize so bile tri različne besedilne strukture, iz katerih je razviden enak ustroj, vzorec zaplet – rešitev, ki je značilen za pripoved. S tega vidika bi se lahko besedila uvrščala v žanr pripoved.

Že z vidika treh različnih besedilnih struktur – kjer sta strukturi prvega in tretjega besedila z vzorcem zaplet – rešitev in tridelno zgradbo uvod, jedro, zaključek podobni in se od drugega besedila ločita – se nakazuje problematika žanra oziroma mikrožanra, ki se kaže tudi pri razlikah v besedilni strukturi prvega in tretjega besedila. To smo podrobneje razvili z opisom notranje zgradbe besedil na kompozicijski ravnini (analiza v razdelku 4.2). Pri določanju retoričnih enot smo sledili C. Cloran in A. Bizjak Končar in ugotovili, da je razvrščanje pripovednih in nepripovednih retoričnih enot v besedilih v funkciji gradnje napetosti in pričakovanja pri bralcu/poslušalcu. Pri literarnem, "ljudsko-umetnem" pripovednem besedilu je pojem interpretacije velikega pomena in prispeva k oblikovanju bralčeve/poslušalčeve zavesti o žanru oziroma mikrožanru, ki mu besedilo pripada. Z analizo na kompozicijski ravnini smo našli konstante, povezane z namenom (funkcijo) in s tem načinom pripovedovanja ter jih na podlagi tega označili. Tako prvo besedilo sestavljata pripoved in anekdota, funkcija besedila je vplivanjska, kar zajema pojem mentalne zgodbe in tip besedila legenda. Drugo besedilo je sestavljeno iz pripovedi in obnavljanja (prvotnega govornega dogodka) s funkcijo, ki izraža namen same zgodbe – vzbujanje smeha, kar zajema tip zgodbe šaljivka. Tretje besedilo sestavljata pripoved in opazovanje z osrednjim namenom spoštovanja, s katerim je povezan tip besedila moralna zgodba.

Pri tipih besedil se s proučevanjem na kompozicijski ravni kažejo značilnosti in vzporednice med ljudskim in umetnim oziroma slovstvene folklorne in literature, dveh različnih jezikovnih realizacij oziroma različnega načina podajanja dogodka. Pri obravnavanih tipih besedil bi lahko znotraj nižje slovnične ravnine ugotavljali tudi način ubesedovanja, ki ga določa pojem pesništva in zaradi katerega imajo obravnavana besedila oznako pesmi.

Sistemska-funkcijska jezikoslovna analiza, pri kateri se lahko sestavine besedila preučuje vertikalno, sintagmatsko in hierarhično, paradigmatsko, oziroma katera prikazuje arhitekturo jezika ali kako je zgrajen besedilni pomen, je namreč dobro izhodišče za proučevanje in določanje lastnosti določenega tipa besedil. V raziskavi predstavljen jezikoslovno-stilističen model pa učinkovito analitično prikazuje značilnosti pripovednih tipov besedil, zaznamovanih s svojimi retoričnimi, nepripovednimi enotami ter s tem določeno zgradbo in strukturo, iz katere na podlagi interpretativnih enot lahko razberemo tudi besedilni namen ali funkcijo besedila.

Za natančnejšo obravnavo besedilnih tipov pripovednega žanra oziroma tipov zgodb pa bi v skladu s teoretičnim modelom R. Hasan potrebovali korpus besedil, na podlagi katerega bi lahko oblikovali širše žanrske posplošitve.

6 LITERATURA IN VIRI

6.1 Temeljna

Beaugrande, A. in W. U. Dressler (1992). *Uvod v besediloslovje*. Park.

Bizjak Končar, A. (2005). Strukturalno-pomenska analiza pridige kot žanra. *Slavistična revija*, Letn. 53, št. 2, (april–junij 2005), str. 153–170. [online]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-9CVRA8MK?&language=eng>

Bizjak Končar, A. (2008). Strukturna zgradba pravljice. V M. Stanonik (ur.) *Gašper Križnik (1848–1904) in njegov čas*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, str. 136–142.

Bizjak, A. (2005). *Pridiga kot žanr*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

G. Butt, D. in A. Lukin (2009). Stylistic analysis: construing aesthetic organisation. V M. A. K. Halliday, J. J. Webster (ur.) *Contuum Companion to Systemic Functional Linguistics*. London in New York: Contuum International Publishing Group, str. 190–216. [online]. [citirano: 22. feb. 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.academia.edu/1080426/SYSTEMIC_FUNCTIONAL_LINGUISTICS_edited_by_M._A._K._Halliday_and_Jonathan_J._Webster

Halliday, M. A. K. in J. J. Webster (2008). Keywords. V M. A. K. Halliday, J. J. Webster (ur.) *Contuum Companion to Systemic Functional Linguistics*. London in New York: Contuum International Publishing Group, str. 229–253. [online]. [citirano: 22. feb. 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.academia.edu/1080426/SYSTEMIC_FUNCTIONAL_LINGUISTICS_edited_by_M._A._K._Halliday_and_Jonathan_J._Webster

Halliday, M. A. K., in C. M. I. M. Mathiessen (2004). *An introduction to Functional Grammar*, tretja izdaja. London: Hodder Arnold. [tudi online]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.academia.edu/2436672/AN_INTRODUCTION_TO_FUNCTIONAL_GRAMMAR_Third_Edition_By_M._A._K._Halliday

- Halliday, M. A. K.** (2009). Methods – techniques – problems. V M. A. K. Halliday, J. J. Webster (ur.). *Contium Companion to Systemic Functional Linguistics*. London in New York: Contium International Publishing Group, str. 59–86. [online]. [citirano: 22. feb. 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.academia.edu/1080426/SYSTEMIC_FUNCTIONAL_LINGUISTICS_edited_by_M._A._K._Halliday_and_Jonathan_J._Webster
- Hasan, R.** (1984). *The Nursery Tale as a Genre*. Nottigham: Linguistic Circular, str. 71–91.
- Hasan, R.** (2009). The place of context in a systemic functional model. V M. A. K. Halliday, J. J. Webster (ur.) *Contium Companion to Systemic Functional Linguistics*. London in New York: Contium International Publishing Group, str. 166–189. [online]. [citirano: 22. feb. 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.academia.edu/1080426/SYSTEMIC_FUNCTIONAL_LINGUISTICS_edited_by_M._A._K._Halliday_and_Jonathan_J._Webster
- Labov, W. in J. Waletzky** (1967). Narrative Analysis: Oral version of personal experience. V J. Helm (ur.) *Essays on the Verbal and Visual Arts. Proceedings of the 1966 Spring Meetings of the American Ethnological Society*. Seattle in London: The University of Washington Press, str. 12–44. [online]. [citirano: 23. jul. 2012]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.ling.upenn.edu/~rnoyer/courses/103/narrative.pdf>
- M. I. M. Matthiessen, C.** (2009). Ideas and new directions. V M. A. K. Halliday, J. J. Webster (ur.) *Contium Companion to Systemic Functional Linguistics*. London in New York: Contium International Publishing Group, str. 12–58. [online]. [citirano: 22. feb. 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.academia.edu/1080426/SYSTEMIC_FUNCTIONAL_LINGUISTICS_edited_by_M._A._K._Halliday_and_Jonathan_J._Webster
- Martin, J. R.** (2009). Discourse studies. V M. A. K. Halliday, J. J. Webster (ur.) *Contium Companion to Systemic Functional Linguistics*. London in New York: Contium International Publishing Group, str. 154–165. [online]. [citirano: 22. feb. 2013]. Dostopno na spletnem naslovu:

Martin, J. R. in D. Rose. Stories. V *Genre Relations: Mapping culture* (2008). London: Equinox Publishing. str. 49–93.

Özyıldırım, I. (2009). Narrative analysis: An analysis of oral and written strategies in personal experience narratives. *Journal of Pragmatics*, Letn. 41, št. 6 (junij 2009), str. 1209–1222.

Propp, V. ([1928], 1968). *Morphology of the folk tale*. The American Folklore Society and Indiana University, str. 1–45. [online]. [citirano: 19. sept. 2012]. Dostopno na spletnem naslovu:

<http://homes.di.unimi.it/~alberti/Mm10/doc/propp.pdf>

6.2 Drugo

Dolgan, M. (1996). *Govorno ustvarjanje*. Ljubljana: Založba Rokus, str. 111–135 (Pripovedovanje zgodbe), 63–79 (Razprava o govornem ustvarjanju), 11–32 (Sestavljanje vrstic – govorno pesnjenje).

Ermenc Skubic, A. (2005). *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.

Franc Šuligoj – Kanalec in njegova ustvarjalnost (2012). Levpa: Športno kulturno društvo Seniški Breg.

Golden, M. (1997). *O jeziku in jezikoslovju*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za primerjalno in splošno jezikoslovje, str. 64–84 (Strukturalna slovnica), 202–240 (Pomenska ravnina).

Golež Kaučič, M. (2003) *Ljudsko in umetno – dva obraza ustvarjalnosti*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Kernev-Štrajn, J. (1995). Naratološki modeli in dvoravninska koncepcija narativne strukture. *Primerjalna književnost*, Letn. 18, št. 2 (1995), str. 31–57. [online]. [citirano: 30. april 2013]. Dostopno na spletnem naslovu:

<http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-N9ZTOGHU/8e7d55b7-4457-422d-82d8-c1fc42dbb019/PDF>

Kos, J. (1983). *Očrt literarne teorije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Mihajlovič Lotman, J. ([1971] 2010). *Struktura umetniškega teksta*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura (Zbirka Labirinti).

Ricoeur, P. ([1983], 2001). *Zgodovina in pripoved*. Ljubljana: Društvo Apokalipsa, str. 5–9 (Uvod), str.116–128 (Sledenje zgodbi), str. 139–155 (Razlaga s konceptom pretvorbe v fabulo), str. 264–272 (Zaključki).

Smolej, M. (2011). Jezikovna stilistika ali zakaj brati obliko besedila. *Obdobja, Meddisciplinarnost v slovenistiki*, Letn. 2011, št. 30, str. 413–417. [online]. [citirano: 13. mar. 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.centerslo.net/files/file/simpozij/simp30/zbornik/smolej.pdf>

Snoj, V. (2009). Pripoved in dogodek. Razmišljanje o literarnem zgodovinopisju. *Primerjalna književnost 1978-*, Letn. 32, št. 2. (2009), str. 23–39.

Terseglav, M. (2004). Folkloristika in literarna veda ali esej o ločitvi. *Traditiones*, Letn. 33, št. 2, (2004), str. 17–45. [online]. [citirano: 9. jul. 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:bbfLK-dgttQJ:www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-T16EEDZ6/99e133e3-0dd6-47d5-a09a-82e001287272/PDF+&cd=1&hl=sl&ct=clnk&gl=si>

Toporišič, J. (1982). *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Vodičar, J. (2001). Vloga posnemanja, mimesisa (spremna beseda). V P. Ricoeur ([1983], 2001). *Zgodovina in pripoved*. Ljubljana: Društvo Apokalipsa, str. 275–304.

Žerjal Pavlin, V. (2010). Naratološki pogled na lirsko pesništvo. *Primerjalna književnost 1978-*, Letn. 33, št. 3. (dec. 2010), str. 282–289.

7 PRILOGE

- *Seznam uporabljenih krajšav in simbolov v slovnični analizi (priloga 1);*
- *Slovnična analiza prvega besedila (priloga 2);*
- *Slovnična analiza drugega besedila (priloga 3);*
- *Slovnična analiza tretjega besedila (priloga 4);*
- *Prvo besedilo (fotografije rkp.) (priloga 5);*
- *Prvo besedilo (prepis) (priloga 6);*
- *Drugo besedilo (fotografiji rkp.) (priloga 7);*
- *Drugo besedilo (prepis) (priloga 8);*
- *Tretje besedilo (fotografije rkp.) (priloga 9);*
- *Tretje besedilo (prepis) (priloga 10);*
- *Uvodna pesem Uvod in ilustracija v zbirko Venec domačih pesmi, spenjene v Kobaridu, 1942–1950 (fotografija rkp.) (priloga 11).*

Seznam uporabljenih krajšav in simbolov v slovnični analizi

pov.	povedek
(OGO)	osebna glagolska oblika
pov. dol.	povedkovo določilo
OS.	osebek
Pr.	predmet
prisl. dol.	prislovno določilo
T	tema
R	rema
VR.	vršilec
GOV.	govorec
OBS.	obstoječe
NOS.	nosilec
Cilj	cilj
Priz.	prizadeto
Sred.	sredstvo
okol.	okoliščine

Priloga 2

Slovnična analiza prvega besedila

1. besedilo: *Legenda o Levpskem gradu*

1. stavek:

<i>Že</i>	<i>mogo premnogo</i>	<i>minilo je</i>	<i>let</i>
//	OS. ...	pov. (OGO)	... OS.
T			R
//	OBS. ...	razmerni: obstajanje	... OBS.

2. stavek:

<i>ko</i>	<i>pust in pa prazen</i>	<i>bil</i>	<i>ondi</i>	<i>je</i>	<i>svet,</i>
//	pov. dol.	pov. (OGO)	prisl. dol. kraja		OS.
T				R	
//	lastnost	razmerni: lastnostni	okol.		NOS.

3. stavek:

<i>Nikjer</i>	<i>ni</i>	<i>še</i>	<i>bilo</i>	<i>prijaznih vasi</i>
prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	//		OS.
T		R		
okol.	razmerni: obstajanje	//		OBS.

4. stavek:

<i>in</i>	<i>cerkve nobene</i>	<i>tod</i>	<i>bilo</i>	<i>še</i>	<i>ni.</i>
//	OS.	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	//	
T		R			
//	OBS.	okol.	razmerni: obstajanje	//	

5. stavek:

<i>In</i>	<i>takrat</i>	<i>ni bilo</i>	<i>še</i>	<i>sadnih dreves</i>
//	prisl. dol. časa	pov. (OGO)	//	OS.
T		R		
//	okol.	razmerni: obstajanje	//	OBS.

6. stavek:

in trte prežlahadne ni rasel še les.

//	OS. ...	pov. (OGO)	//	... OS.
T			R	
//	VR. ...	materialni	//	... VR.

7. stavek:

Kamnitih, ne živih ni bilo ograd,

OS. ...	pov. (OGO)	... OS.
T		R
OBS. ...	razmerni: obstajanje	... OBS.

8. stavek:

povsodi še rasel je pusti osat.

prisl. dol. kraja	//	pov. (OGO)	OS.
T		R	
okol.	//	materialni	VR.

9. stavek:

Veliko pa bilo je temnih gozdov

OS. ...	//	pov. (OGO)	... OS.
T			R
OBS. ...	//	razmerni: obstajanje	... OBS.

10. stavek:

v gozdovih živelo je polno volkov ...

prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	OS.
T		R
okol.	materialni	VR.

11. stavek:

Po hribih, dolinah in strmih bregih prav malo je bilo še slamnatih streh.

prisl. dol. kraja	OS. ...	pov. (OGO)	//	... OS.
T		R		
okol.	OBS. ...	razmerni: obstajanje	//	... OBS.

12. stavek:

Saj ljudstva prav malo živelo je tod,

//	OS.	pov. (OGO)	prisl. dol. kraja
T		R	
//	VR.	materialni	okol.

13. stavek:

a krepki in mirni tod bival je rod.

//	OS. ...	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	...OS.
T			R	
//	VR. ...	okol.	materialni	...VR.

14. stavek:

Takrat pa vrh Lazni grad Levpski je stal

prisl. dol. časa	//	prisl. dol. kraja	OS.	pov. (OGO)
T		R		
okol.	//	okol.	VR.	materialni

15. stavek:

je v soncu bil svetel kot brušen kristal.

	prisl. dol. kraja		
pov. (OGO)		(OS.)	pov. dol.
T		R	
	okol.		
razmerni: lastnostni		(NOS.)	lastnost

16. stavek:

Prav lepo sezidan

prisl. dol. načina	pov. (OS.)
T	R
okol.	lastnost (NOS.)

17. stavek:

in trden je bil

//	pov. dol.	pov. (OGO) (OS.)
T		R
//	lastnost	razmerni: lastnostni (NOS.)

18. stavek:

in znotraj pa tudi se ves je svetil ...

				prisl. dol. načina	
//	prisl. dol. kraja	//	//	pov. (OGO)	(OS.)
T		R			
//	okol.	//	//	materialni	okol. (VR.)

19. stavek:

V tem gradu je živel še vzorni graščak,

prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	//	OS.
T		R	
okol.	materialni	//	VR.

20. stavek:

le malokateri bil njemu enak.

//	OS.	pov.	Pr.	pov. dol.
T	R			
//	NOS.	razmerni: istovetni	Priz.	istovetnost

21. stavek:

Nadaleč bil znani je njega ugled

prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	pov. dol.	OS.
T	R		
okol.	razmerni: lastnostni	lastnost	NOS.

22. stavek:

in revnim, bogatim on bil je za vzgled

//	Pr.	Pr.	OS.	pov. (OGO)	pov. dol.
T	R				
//	Priz.	Priz.	NOS.	razmerni: istovetni	istovetnost

23. stavek:

Razumnost globoko je tudi imel,

Pr.	pov. (OGO)	//	(OS.)
T	R		
Priz.	projekcijski: duševni: dojetanje	//	(NOS.)

24. stavek:

človeško življenje je dobro umel.

Pr.	pov. (OGO)	prisl. dol. načina	(OS.)
T	R		
Priz.	projekcijski: duševni: dojetanje	okol.	(NOS.)

25. stavek:

Zato pa preziral ni revežnih koč,

//	//	pov. (OGO) (OS.)	Pr.
T	R		
//	//	materialni (VR.)	Priz.

26. stavek:

podložnikom svojim je nudil pomoč.

Pr.	pov. (OGO) (OS.)	Pr.
T	R	
Priz.	materialni (VR.)	Priz.

27. stavek:

Za vero krščansko je živo gorel,

Pr.	pov. (OGO)	prisl. dol. načina	(OS.)
T	R		
Priz.	projekcijski: duševni: občutenje	okol.	(NOS.)

28. stavek:

svetišče v tem kraju je srčno želel ...

Pr.	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	prisl. dol. načina	(OS.)
T	R			
Priz.	okol.	projekcijski: duševni: občutenje	okol.	(NOS.)

29. stavek:

Le žarek radosti na njega ni lil,

//	OS.	Pr.	pov. (OGO)
T	R		
//	VR.	Priz.	materialni

30. stavek:

saj starček osamljen na svetu je bil.

//	OS.	pov. dol.	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)
T	R			
//	NOS.	lastnost	okol.	razmerni: lastnostni

31. stavek:

Mu ženo in hčerko Bog večni je vzel

Pr.	Pr.	OS.	pov. (OGO)
T	R		
Priz.	Cilj	VR.	materialni

32. stavek:

sorodnikov svojih graščak ni imel.

Pr.	OS.	pov. (OGO)
T	R	
Priz.	VR.	materialni

33. stavek:

Za ženo in hčerko je točil solze

Pr.	pov. (OGO) (OS.)	Pr.
T	R	
Priz.	materialni (VR.)	Priz.

34. stavek:

bolest ga viharna pretresala je.

OS.	Pr.	pov. (OGO)
T	R	
VR.	Priz.	materialni

35. stavek:

In v srcu tožilo ga tudi je to:

//	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	Pr.	//	OS.
T	R				
//	okol.	materialni	Priz.	//	VR.

36. stavek:

da lastnemu gradu kdo dedič naj bo?

//	Pr.	OS.	pov. dol.	pov. (OGO)
T	R			
//	Priz.	NOS.	istovetnost	razmerni: istovetni

37. stavek:

So v glavi rojile mu hude skrbi,

pov. (OGO)	prisl. dol. kraja	Pr.	OS.
T	R		
materialni	okol.	Priz.	VR.

38. stavek:

da mogel prespati ni dolge noči. --

//	pov. (OGO) (OS.)	prisl. dol. časa
T	R	
//	materialni (VR.)	okol.

39. stavek:

<i>Je</i>		<i>nekega jutra</i>	<i>prav zgodaj</i>	<i>vstal</i>
	prisl. dol. časa	prisl. dol. časa		
pov. (OGO)				(OS.)
T			R	
	okol.	okol.		
materialni				(VR.)

40. stavek:

<i>se</i>		<i>v pusto poljano</i>	<i>sprehajat podal.</i>
	prisl. dol. kraja		
pov. (OGO)			(OS.)
T			R
	okol.		
materialni			(VR.)

41. stavek:

<i>Počasnih korakov</i>		<i>Nadavč</i>	<i>je prispel ...</i>
prisl. dol. načina	prisl. dol. kraja	pov. (OGO) (OS.)	
T	R		
okol.	okol.	materialni (VR.)	

42. stavek:

<i>prav močni zaspanec</i>		<i>mu</i>	<i>glavo</i>	<i>objel.</i>
//	OS.	Pr.	Pr.	pov. (OGO)
T	R			
//	VR.	Priz.	Priz.	materialni

43. stavek:

<i>Zaspanec</i>		<i>že</i>	<i>stiska</i>	<i>mu</i>	<i>trudne oči</i>
OS.	//	pov. (OGO)	Pr.	Pr.	
T	R				
VR.	//	materialni	Priz.	Cilj	

44. stavek:

<i>na trato</i>		<i>se vleže</i>
prisl. dol. kraja	pov. (OGO) (OS.)	
T	R	
okol.	materialni (VR.)	

45. stavek:

<i>in sladko</i>		<i>zaspi.</i>
//	prisl. dol. načina	pov. (OGO) (OS.)
T	R	
//	okol.	materialni (VR.)

46. stavek:

Glej,

pov. (OGO) (OS.)
T
projekcijski: duševni: zaznavanje (NOS.)

47. stavek:

v sanjah zagleda odprto nebo,

prisl. dol. kraja.	pov. (OGO) (OS.)	Pr.
T	R	
okol.	projekcijski: duševni: zaznavanje (NOS.)	Priz.

48. stavek:

nebo se leskeče kot čisto zlato.

OS.	pov. (OGO)	prisl. dol. načina
T	R	
VR.	materialni	okol.

49. stavek:

Iz raja se bliža nebeška Gospa ...

prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	OS.
T	R	
okol.	materialni	VR.

50. stavek:

z nogami stopila na rosnata tla.

Pr.	pov. (OGO) (OS.)	prisl. dol. kraja
T	R	
Sred.	materialni (VR.)	okol.

51. stavek:

Vsa lepa, in čista in bela kot sneg

//
//
//

52. stavek:

na blagem obrazu žari ji nasmeh.

prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	Pr.	OS.
T	R		
okol.	materialni	Priz.	NOS.

53. stavek:

Svetnikov nebeških obdaja jo zbor

OS. ...	pov. (OGO)	Pr.	... OS.
T		R	
VR. ...	materialni	Priz.	... VR.

54. stavek:

in božjih krilatcev obkroža jo kor.

//	OS. ...	pov. (OGO)	Pr.	... OS.
T				R
//	VR. ...	materialni	Priz.	... VR.

55. stavek:

Marija pa prostor pokaže z roko

OS.	//	Pr.	pov. (OGO)	Pr.
T	R			
VR.	//	Priz.	materialni	Sred.

56. stavek:

se milo nasmehne

	prisl. dol. načina	
pov. (OGO)		(OS.)
T		R
materialni	okol.	(VR.)

57. stavek:

in reče tako:

//	pov. (OGO) (OS.)	prisl. dol. načina
T		R
//	projekcijski: govornji (GOV.)	okol.

58. stavek:

»Poslušaj ti mene pošteni graščak

pov. (OGO)	OS.	Pr.	Pr.
T	R		
materialni	VR.	Priz.	Cilj

59. stavek:

ti dobri, ti zvesti in blagi možak.

//
//
//

60. stavek:

Ti v mene zaupnost si vedno imel,

OS.	Pr.	Pr.	pov. (OGO)	prisl. dol. časa
T	R			
VR.	Priz.	Priz.	materialni	okol.

61. stavek:

svetišče v bližini si srčno želel.

Pr.	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	prisl. dol. načina	(OS.)
T	R			
Priz.	okol.	projekcijski: duševni: občutenje	okol.	(NOS.)

62. stavek:

Glej,

pov. (OGO) (OS.)
T
materialni (VR.)

63. stavek:

prošnja mi tvoja uslišana je,

OS.	Pr.	pov. (OGO)
T	R	
Cilj	Priz.	projekcijski: duševni: zaznavanje

64. stavek:

spolnile se bodo vse tvoje želje!

pov. (OGO)	OS.
T	R
materialni	Cilj

65. stavek:

Povelje ti moje poslušaj lepo

Pr.	OS.	pov. (OGO)	prisl. dol. načina
T	R		
Priz.	VR.	materialni	okol.

66. stavek:

in tudi zvršiti ga moreš skrbno:

//	//	pov. (OGO)	Pr.	(OS.)	prisl. dol. načina
T			R		
//	//	materialni	Priz.	(VR.)	okol.

67. stavek:

Do tal mi razderi blesteči svoj grad

prisl. dol. načina	Pr.	pov. (OGO) (OS.)	Pr.
T	R		
okol.	Priz.	materialni (VR.)	Cilj

68. stavek:

in skupaj mi zberi pošteni zaklad.

//	prisl. dol. načina	Pr.	pov. (OGO) (OS.)	Pr.
T	R			
//	okol.	Priz.	materialni (VR.)	Priz.

69. stavek:

Iz grajskega kamnja sezidaj mi dom ...

Pr.	pov. (OGO) (OS.)	Pr.	Pr.
T	R		
Priz.	materialni (V)	Priz.	Priz.

70. stavek:

Ob delu bom stala

prisl. dol. kraja	pov. (OGO) (OS.)
T	R
okol.	materialni (VR.)

71. stavek:

pomagala bom.

pov. (OGO) (OS.)
T
materialni (VR.)

72. stavek:

Zvonik pa prav nizki imeti želim,

//	pov. (OGO) (OS.)
Pr.	
T	R
Priz.	materialni (VR.)

73. stavek:

v višino zidati –

//
//
//

74. stavek:

to jaz ne pustim.

Pr.	OS.	pov. (OGO)
T	R	
Cilj	VR.	materialni

75. stavek:

Gledaj,

pov. (OGO) (OS.)
T
materialni (VR.)

76. stavek:

da bodeš vse lepo zvršil,

//		Pr.	prisl. dol. načina	
	pov. (OGO)			(OS.)
T			R	
//	materialni	Cilj	okol.	(VR.)

77. stavek:

za to boš plačilo v nebesih dobil.

		Pr.	prisl. dol. kraja	
Pr.	pov. (OGO)			(OS.)
T	R			
Priz.	materialni	Priz.	okol.	(VR.)

78. stavek:

Saj ljudstvo krščansko

//
//
//

79. stavek:

ki tukaj živi

//	prisl. dol. kraja	pov. (OGO) (OS.)
T	R	
//	okol.	materialni (VR.)

80. stavek:

svetišče v tem kraju si srčno želi.

Pr.	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	prisl. dol. načina	(OS.)
T	R			
Priz.	okol.	projekcijski: duševni: občutenje	okol.	(NOS.)

81. stavek:

<i>In kdor mi pobožno obišče ta hram:</i>					
//	OS.	Pr.	prisl. dol. načina	pov. (OGO)	Pr.
T		R			
//	VR.	Priz.	okol.	materialni	Cilj

82. stavek:

<i>za vsakega milost obilo imam ...«</i>		
Pr.	Pr.	pov. (OGO) (OS.)
T		R
Priz.	Cilj	materialni (VR.)

83. stavek:

<i>Čuj,</i>	
pov. (OGO) (OS.)	
T	
projekcijski: duševni: zaznavanje (NOS.)	

84. stavek:

<i>vetrec na rahlo mi v grmih šumi,</i>				
OS.	prisl. dol. načina	Pr.	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)
T		R		
VR.	okol.	Priz.	okol.	materialni

85. stavek:

<i>iz čudnega spanja graščak se zbudi.</i>		
prisl. dol. kraja	OS.	pov. (OGO)
T		R
okol.	VR.	materialni

86. stavek:

<i>Se kvišku je dvignil</i>		
	prisl. dol. kraja	(OS.)
pov. (OGO)		
T		R
materialni	okol.	(VR.)

87. stavek:

<i>ves bil je vesel ...</i>		
pov. dol. ...	P (OGO) (OS.)	... pov. dol.
T		R
lastnost ...	razmerni: lastnostni (NOS.)	... lastnost

88. stavek:

ter čvrstih korakov domov je odšel.

//	prisl. dol. načina	prisl. dol. kraja	pov. (OGO) (OS.)
T		R	
//	okol.	okol.	materialni (VR.)

89. stavek:

Nato pa dvorane izpraznit je dal,

prisl. dol. časa	//	Pr.	pov. (OGO) (OS.)
T			R
okol.	//	Priz.	materialni (VR.)

90. stavek:

pohištvo razkošno je drugim prodal.

Pr.		Pr.	pov. (OGO) (OS.)
T			R
Cilj		Priz.	materialni (VR.)

91. stavek:

Iz grada, se v bajta graščak priselil

prisl. dol. kraja		prisl. dol. kraja	OS.
T			R
okol.		okol.	VR.
	materialni		

92. stavek:

in Njeno povelje je v redu vršil.

//	Pr.	pov. (OGO)	prisl. dol. načina	(OS.)
T				R
//	Cilj	materialni	okol.	(VR.)

93. stavek:

Podložnike svoje vse skupaj je zbral

Pr.		prisl. dol. načina	pov. (OGO) (OS.)
T			R
Priz.		okol.	materialni (VR.)

94. stavek:

in grajsko zidovje podreti je dal ...

//	Pr.	pov. (OGO) (OS.)
T		R
//	Priz.	materialni (VR.)

95. stavek:

Zidovje se krha

OS.	pov. (OGO)
T	R
Cilj	materialni

96. stavek:

ves grad se drobi

OS.	pov. (OGO)
T	R
Cilj	materialni

97. stavek:

z radostjo na delu se ljudstvo poti ...

prisl. dol. načina	pov. (OGO)	OS.
T	R	
okol.	materialni	VR.

98. stavek:

Glej,

pov. (OGO) (OS.)
T
projekcijski: duševni: zaznavanje (NOS.)

99. stavek:

krasnega grada nikoder ni več

OS.	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)
T	R	
OBS.	okol.	razmerni: obstajanje

100. stavek:

do slednjega kamna iztrebljen je preč.

prisl. dol. načina ...	pov. (OGO) (OS.)	... prisl. dol. načina
T		R
okol. ...	materialni (VR.)	... okol.

101. stavek:

In stari voliček prečudna žival vse kamnje od grada Nadavč je speljal ...

//	OS.	Pr.	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)
T		R		
//	VR.	Cilj	okol.	materialni

102. stavek:

In prišli so mojstri iz laških dežel

//	pov. (OGO)	OS.	(prilastek)
T		R	
//	materialni	VR.	

103. stavek:

hram božji Nadavčah se zidat začel.

OS.	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)
T		R
Cilj	okol.	materialni

104. stavek:

Tri leta zidale so močne roke

prisl. dol. časa	pov. (OGO)	OS.
T		R
okol.	materialni	VR.

105. stavek:

svetišče obširno dozidano je.

OS.	pov. (OGO)
T	R
Cilj	materialni

106. stavek:

Zvonik pa v višavo dograjen še ni,

OS.	//	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	//
T		R		
Cilj	//	okol.	razmerni: lastnostni	//

107. stavek:

zidarjem to dela velike skrbi.

Pr.	OS.	pov. (OGO)	Pr.
T		R	
Priz.	VR.	materialni	Priz.

108. stavek:

Saj mojster pač dober je ukazal tako:

//	OS.	//	pov. (OGO)	prisl. dol. načina
T			R	
//	VR.	//	materialni	okol.

109. stavek:

»Zvonik le visoki naj zidani bo.«

OS.	//	pov. (OGO)	pov. dol.
T		R	
NOS.	//	razmerni: lastnostni	lastnost

110. stavek:

Zvonik prav visoki Mariji bo vseč,

OS.	Pr.	pov. (OGO)	pov. dol.
T		R	
NOS.	Priz.	razmerni: lastnostni	lastnost

111. stavek:

nadaleč okoli bo tudi sloveč.

prisl. dol. kraja	pov. (OGO) (OS.)	//	pov. dol.
T		R	
okol.	razmerni: lastnostni (VR.)	//	lastnost

112. stavek:

In mojstri s tem tudi proslavimo se,

//	OS.	Pr.	//	pov. (OGO) (OS.)
T		R		
//	VR.	Priz.	//	materialni (VR.)

113. stavek:

pri ljudstvu slovelo bo naše ime!«

prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	OS.
T		R
okol.	materialni	VR.

114. stavek:

Glej,

pov. (OGO) (OS.)
T
projekcijski: duševni: zaznavanje (NOS.)

115. stavek:

kar so zidali od cerkve naprej,

Pr.	pov. (OGO) (OS.)	prisl. dol. kraja
T		R
Priz.	materialni (VR.)	okol.

116. stavek:

čez noč se podrlo zidovje vselej.

prisl. dol. časa	pov.	OS.	prisl. dol. načina
T	R		
okol.	materialni	Cilj	okol.

117. stavek:

Užaljeni mojster se silno jezi:

OS.	pov. (OGO)	prisl. dol. načina
T	R	
VR.	materialni	okol.

118. stavek:

»Naprej naj se zida!«

prisl. dol. kraja	pov.
T	R
okol.	materialni

119. stavek:

zidarjem veli!

Pr.	pov. (OGO) (OS.)
T	R
Priz.	materialni (VR.)

120. stavek:

In kar se v višavo se zidalo je

//	OS.	pov. (OGO)	prisl. dol. kraja
T	R		
//	Cilj	materialni	okol.

121. stavek:

spet samo od sebe podrlo se je.

//	prisl. dol. načina	pov. (OGO) (OS.)
T	R	
//	okol.	materialni (Cilj)

122. stavek:

Glej

pov. (OGO) (OS.)
T
projekcijski: duševni: zaznavanje (NOS.)

123. stavek:

mojster razumni je čudež spoznal,

OS.	Pr.	pov. (OGO)
T	R	
NOS.	Priz.	projekcijski: duševni: dojemanje

124. stavek:

zvonik pa prav nizki pokriti je dal.

Pr.	//	pov. (OGO) (OS.)
T	R	
Cilj	//	materialni (VR.)

125. stavek:

Marija zidati naprej ne pusti

OS.	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)
T	R	
VR.	okol.	materialni

126. stavek:

zvonik naj bo nizki

OS.	pov. (OGO)	pov. dol.
T	R	
NOS.	razmerni: lastnostni	lastnost

127. stavek:

to Ona želi

Pr.	OS.	pov. (OGO)
T	R	
Priz.	VR.	projekcijski: duševni: občutenje

128. stavek:

In tāko ostal je prav nizki zvonik,

//	prisl. dol. načina	pov. (OGO) (OS.)	pov. dol.
T	R		
//	okol.	razmerni: istovetni (Cilj)	istovetnost

129. stavek:

ponižnosti božje resnični pomnik.

//
//
//

130. stavek:

Ko prvič iz line se zvon je glasil

OS.			
prisl. dol. časa	prisl. dol. časa	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)
T	R		
okol.	okol.	okol.	VR. materialni

131. stavek:

v slovo je graščaku otožno zvonil.

Pr.	prisl. dol. načina	
prisl. dol. načina	pov. (OGO) (OS.)	
T	R	
okol.	Priz.	okol.
materialni (VR.)		

132. stavek:

Grob tihi in temni graščaka objel,

OS.	Pr.	pov.
T	R	
VR.	Priz.	materialni

133. stavek:

uživat plačilo k Mariji je šel ...

Pr.	prisl. dol. kraja	
pov. (OGO)	(OS.)	
T	R	
Cilj	okol.	
materialni (VR.)		

134. stavek:

Iz Soške doline in z drugih strani romarjev truma k Mariji hiti.

prisl. dol. kraja	OS.	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)
T	R		
okol.	VR.	okol.	materialni

135. stavek:

Marija Snežnica nebeška Gospa za vsakega milost obilo ima.

OS.	Pr.	Pr.	pov. (OGO)
T	R		
VR.	Priz.	Priz.	materialni

136. stavek:

Od roda, do roda nikakor zaman tolažbe tu iskal je verni kristjan.

prisl. dol. kraja	prisl. dol. načina	Pr.	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	OS.
T	R				
okol.	okol.	Cilj	okol.	materialni	VR.

137. stavek:

Je dvigal

pov. (OGO) (OS.)
T
materialni (VR.)

138. stavek:

in dviga še mile prošnje

//	pov. (OGO) (OS.)	//	Pr.
T		R	
//	materialni (VR.)	//	Cilj

139. stavek:

od davnih je časov do današnjega dne. --

prisl. dol. časa ...	pov. prisl. dol. časa
T		R
okol.	materialni	...okol.

140. stavek:

Še danes Nadavčah svetišče stoji

//	prisl. dol. časa	prisl. dol. kraja	OS.	pov. (OGO)
T		R		
//	okol.	okol.	VR.	materialni

141. stavek:

in lipje košato ga s senco hladi.

//	OS.	Pr.	Pr.	pov. (OGO)
T		R		
//	VR.	Cilj	Priz.	materialni

142. stavek:

Tu romarska cerkev res več ni sedaj,

prisl. dol. kraja	OS.	//	pov. (OGO)	prisl. dol. časa
T		R		
okol.	OBS.	//	razmerni: obstajanje	okol.

143. stavek:

a vedno obiskan ta božji je kraj

		OS. OS.
//	prisl. dol. časa	pov. (OGO)	
T		R	
//	okol.	materialni	Cilj ...
			... Cilj

144. stavek:

Marija Snežnica še tukaj živi

OS.	//	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)
T		R	
VR.	//	okol.	materialni

145. stavek:

in vernim kristjanom še milost deli.

//	Pr.	//	Pr.	pov. (OGO) (OS.)
T		R		
//	Priz.	//	Cilj	materialni (VR.)

Slovnčna analiza drugega besedila

2. besedilo: *Kako so v starih časih na Trnovem volka ubili in razdelili (zapisano po ljudski izmišljotini)*

1. stavek:

<i>Rekli so</i>	<i>pri Luk</i>
pov. (OGO) (OS.)	prisl. dol. kraja
T	R
projekcijski: govornjeni (GOV.)	okol.

2. stavek:

<i>da</i>	<i>gor</i>	<i>v klanc</i>	<i>je</i>	<i>uk</i>
//	prisl. dol. kraja	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	OS.
T	R			
//	okol.	okol.	razmerni: obstajanje	OBS.

3. stavek:

<i>pripomnil je</i>	<i>Spalada</i>
pov. (OGO)	OS.
T	R
projekcijski: govornjeni	GOV.

4. stavek:

<i>da</i>	<i>uk</i>	<i>ljudi</i>	<i>napada</i>
//	OS.	Pr.	pov. (OGO)
T	R		
//	VR.	Priz.	materialni

5. stavek:

<i>predlagal je</i>	<i>Matije</i>
pov. (OGO)	OS.
T	R
projekcijski: govornjeni	GOV.

6. stavek:

<i>naj se</i>	<i>uka</i>	<i>ubije.</i>
	Pr.	
pov.		
T	R	
	Cilj	
materialni		

7. stavek:

Nato pa je Blažicu ljudi na lov poklicu,

prisl. dol. časa	//	pov. (OGO)	OS.	Pr.	prisl. dol. kraja
T		R			
okol.	//	projekcijski: govorjeni	GOV.	Priz.	okol.

8. stavek:

rekel je Matiučk

pov. (OGO)	OS.
T	R
projekcijski: govorjeni	GOV.

9. stavek:

kdor ne gre

OS.	pov. (OGO)
T	R
VR.	materialni

10. stavek:

je riučk;

pov. (OGO) (OS.)	pov. dol.
T	R
razmerni: istovetni (NOS.)	istovetnost

11. stavek:

Toncin je zgrabil za cempin,

OS.	pov. (OGO)	Pr.
T	R	
VR.	materialni	Cilj

12. stavek:

Blejžu je za ukom, bejžu

OS.	pov. (OGO)	Pr.
T	R	
VR.	materialni	Priz.

13. stavek:

Tomažu ga je zdražu

OS.	Pr.	pov. (OGO)
T	R	
VR.	Cilj	materialni

14. stavek:

Žuanu ga je ranu

OS.	Pr.	pov. (OGO)
T	R	
VR.	Cilj	materialni

15. stavek:

Trambau ga je zaklau

OS.	Pr.	pov. (OGO)
T	R	
VR.	Priz.	materialni

16. stavek:

Mežnarc kri lovil je v štarc

OS.	Pr.	pov. (OGO)	prisl. dol. kraja
T	R		
VR.	Cilj	materialni	okol.

17. stavek:

Zakričal je Pulinu

pov. (OGO)	OS.
T	R
projekcijski: govorjeni	GOV.

18. stavek:

srepi uk je že poginu ...

OS.	pov. (OGO)	//
T	R	
VR.	materialni	//

19. stavek:

Nato je prišel Rusc

prisl. dol. časa	pov. (OGO)	OS.
T	R	
okol.	materialni	VR.

20. stavek:

uka zavil je v stari gusc.

Pr.	pov. (OGO) (OS.)	prisl. dol. kraja
T	R	
Priz.	materialni (VR.)	okol.

21. stavek:

Banc ga vlekkel je po klanc,

OS.	Pr.	pov. (OGO)	prisl. dol. kraja
T	R		
VR.	Cilj	materialni	okol.

22. stavek:

Kafajdru pa za njim je fajdru,

OS.	//	Pr.	pov. (OGO)
T	R		
VR.	//	Priz.	materialni

23. stavek:

Krajnc je prinesel kajnc,

OS.	pov. (OGO)	Pr.
T	R	
VR.	materialni	Cilj

24. stavek:

Knezu ga je zrezu,

OS.	Pr.	pov. (OGO)
T	R	
VR.	Priz.	materialni

25. stavek:

Uacu ga je pacu,

OS.	Pr.	pov. (OGO)
T	R	
VR.	Cilj	materialni

26. stavek:

Kovaču preobraču.

OS.	pov.
T	R
VR.	materialni

27. stavek:

Fronc ga „zbasu“ je v lonc.

OS.	Pr.	pov. (OGO)	prisl. dol. kraja
T	R		
VR.	Priz.	materialni	okol.

28. stavek:

Lenc je prinesel par polenc,

OS.	pov. (OGO)	Pr.
T	R	
VR.	materialni	Priz.

29. stavek:

Kuhali so ga skuhali.

OS.		Pr.
T	pov. (OGO)	
VR.	materialni	Priz.

30. stavek:

Nato pa je Petronu napravil sto porcjonu,

prisl. dol. časa	//	pov. (OGO)	OS.	Pr.
T				R
okol.	//	materialni	VR.	Cilj

31. stavek:

prosil ga je Brih

pov. (OGO)	Pr.	OS.
T	R	
projekcijski: duševni	Priz.	VR.

32. stavek:

naj dobijo vsak po „glij“.

pov. (OGO)	OS.	prisl. dol. načina
T	R	
materialni	VR.	okol.

33. stavek:

Bos dobil je velik kos,

OS.	pov. (OGO)	Pr.
T	R	
VR.	materialni	Cilj

34. stavek:

Bolgeter malo jeter,

OS. (pov. (OGO))	Pr.
T	R
VR. (materialni)	Cilj

35. stavek:

Buča dobil je pljuča,

OS.	pov. (OGO)	Pr.
T	R	
VR.	materialni	Cilj

36. stavek:

Urbanic en par nožic,

OS. (pov. (OGO))	Pr.
T	R
VR. (materialni)	Cilj

37. stavek:

Kolar pa te drugi par.

OS. (pov. (OGO))	//	Pr.
T	R	
VR. (materialni)	//	Cilj

38. stavek:

Kožo pa je kupil Pstinar

Pr.	//	pov. (OGO)	OS.
T	R		
Cilj	//	materialni	VR.

39. stavek:

dal za njo je en goldinar ...

	Pr.		
pov. (OGO)		(OS.)	Pr.
T	R		
materialni	Priz.	(VR.)	Cilj

40. stavek:

Na koncu je povedal Ščern

prisl. dol. časa	pov. (OGO)	OS.
T	R	
okol.	projekcijski: govorjeni	GOV.

41. stavek:

da užitek bil je le mizern.

//	OS.	pov. (OGO)	//	pov. dol.
T	R			
//	NOS.	razmerni: lastnostni	//	lastnost

42. stavek:

Ker vgotovil je Godc

//	pov. (OGO)	OS.
T	R	
//	projekcijski: duševni: dojemanje	NOS.

43. stavek:

nikomu uk ni šel v želodec

Pr.	OS.	pov. (OGO)	prisl. dol. kraja
T	R		
Priz.	VR.	materialni	okol.

44. stavek:

zato pa tudi Čurju se pregrozno je razburju.

//	//	//	OS.	pov. (OGO)	prisl. dol. načina
T			R		
//	//	//	VR.	projekcijski: duševni	okol.

45. stavek:

Nato pa rekel je Mohora

prisl. dol. časa	//	pov. (OGO)	OS.
T			R
okol.	//	projekcijski: govornji	GOV.

46. stavek:

da to velika je pokora

//	OS.	pov. dol. ...	pov. (OGO)	... pov. dol.
T		R		
//	NOS.	istovetnost ...	razmerni: istovetni	... istovetnost

47. stavek:

nazadnje pa Andreju se vsem lepo je smeju.

prisl. dol. časa	//	OS.	pov. (OGO)	Pr.	prisl. dol. načina
T		R			
okol.	//	VR.	materialni: vedenjski	Priz.	okol.

Priloga 4

Slovníčna analiza tretjega besedila

3. besedilo: *Kako so v Drežnici volka ubili (povestica spenjena po ustnem izročilu)*

1. stavek:

Sonce je že zatonilo,

OS.	pov. (OGO)	//
T	R	
VR.	materialni	//

2. stavek:

mrak je legel na zemljo;

OS.	pov. (OGO)	prisl. dol. kraja
T	R	
VR.	materialni	okol.

3. stavek:

Jurijev zvon je že odklenkal gor v zvoniku nad vasjo.

OS.	pov. (OGO)	//	prisl. dol. kraja
T	R		
VR.	materialni	//	okol.

4. stavek:

V bajtah se večerja kuha,

prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	OS.
T	R	
okol.	materialni	Cilj

5. stavek:

skozi vrata se kadi,

prisl. dol. kraja	pov.
T	R
okol.	materialni

6. stavek:

molitev pa glasno odmeva izpod slamnatih strehi.

OS.	//	prisl. dol. načina	pov. (OGO)	prisl. dol. kraja
T	R			
VR.	//	okol.	materialni	okol.

7. stavek:

Kar zasliši se kričanje blizu tamkaj za vasjo,

prisl. dol. časa	pov. (OGO)	OS.	prisl. dol. kraja
T	R		
okol.	projekcijski: duševni: zaznavanje	NOS.	okol.

8. stavek:

ker na polju onkraj sela volka videl je nekdo.

//	prisl. dol. kraja	Pr.	pov. (OGO)	OS.
T	R			
//	okol.	Priz.	projekcijski: duševni: zaznavanje	NOS.

9. stavek:

Šest vaščanov se je zbralo

OS.	pov. (OGO)
T	R
VR.	materialni

10. stavek:

da bi strli mu kosti,

//	pov. (OGO) (OS.)	Pr.	Pr.
T	R		
//	materialni (VR.)	Cilj	Priz.

11. stavek:

so kesanje obudili

	Pr.	
pov. (OGO)		(OS.)
T	R	
	Priz.	
materialni		(VR.)

12. stavek:

ko v nevarnost so odšli.

//	prisl. dol. kraja	pov. (OGO) (OS.)
T	R	
//	okol.	materialni (VR.)

13. stavek:

V temni mrak so se podali

prisl. dol. kraja	pov. (OGO) (OS.)
T	R
okol.	materialni (VR.)

14. stavek:

možje na volka zdaj gredo ...

OS.	prisl. dol. kraja	prisl. dol. časa	pov. (OGO)
T	R		
VR.	okol.	okol.	materialni

15. stavek:

in kako so ga ubili

//	prisl. dol. načina	pov. (OGO) (OS.)	Pr.
T	R		
//	okol.	materialni (VR.)	Cilj

16. stavek:

to se bo že zvedelo. –

OS.	pov. (OGO)	//
T	R	
Cilj	projekcijski: duševni	//

17. stavek:

Danes zjutraj, radovednost skup prignala je ljudi,

prisl. dol. časa	OS.	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	Pr.
T	R			
okol.	VR.	okol.	materialni	Cilj

18. stavek:

ker že vsakega zanima

//	//	OS.	pov. (OGO)
T	R		
//	//	NOS.	projekcijski: duševni: dožemanje

19. stavek:

kaj sé o volku govori.

OS.	pov.	Pr.
T	R	
Cilj	projekcijski: govorjeni	

20. stavek:

Lastna hvala – na debelo

//
//
//

21. stavek:

to se vleče kakor trak ...

OS.	pov. (OGO)	prisl. dol. načina
T	R	
Cilj	materialni	okol.

22. stavek:

ker ti vsaki od šesternih hoče biti sam junak.

//	Pr.	OS.	pov. (OGO)	pov. dol.
T	R			
//	Priz.	NOS.	razmerni: istovetni	istovetnost

23. stavek:

Prvi daja razumeti,

OS.	pov. (OGO)
T	R
NOS.	projekcijski: duševni: dojetanje

24. stavek:

da je volka on ubil.

//	Pr.	OS.
//	pov. (OGO)	
T	R	
//	Cilj	VR.
//	materialni	

25. stavek:

Drugi grozno se ti hvali,

OS.	prisl. dol. načina	Pr.	pov. (OGO)
T	R		
VR.	okol.	Priz.	materialni: vedenjski

26. stavek:

da mu glavo je razbil.

//	Pr.	Pr.	pov. (OGO) (OS.)
T		R	
//	Priz.	Cilj	materialni (VR.)

27. stavek:

Tretji se širokousti,

OS.	pov. (OGO)
T	R
GOV.	projekcijski: govorjeni

28. stavek:

da mu zlomil je noge

//	Pr.	pov. (OGO) (OS.)	Pr.
T		R	
//	Priz.	materialni (VR.)	Cilj

29. stavek:

in četrti zopet pravi,

//	OS.	prisl. dol. načina	pov. (OGO)
T		R	
//	GOV.	okol.	projekcijski: govorjeni

30. stavek:

da ga sunil je v srce.

//	Pr.	pov. (OGO) (OS.)	prisl. dol. kraja
T		R	
//	Cilj	materialni (VR.)	okol.

31. stavek:

Peti pa ti zatrjuje:

OS.	//	Pr.	pov. (OGO)
T		R	
GOV.	//	Priz.	projekcijski: govorjeni

32. stavek:

on še vrat mu je zavit.

OS.	//	Pr.	Pr.	pov. (OGO)
T		R		
VR.	//	Cilj	Priz.	materialni

33. stavek:

Šesti pa se pridušava,

OS.	//	pov. (OGO)
T		R
GOV.	//	projekcijski: govorjeni

34. stavek:

da mu hrbet je zdrobil.

//	Pr.	Pr.	pov. (OGO) (OS.)
T		R	
//	Priz.	Cilj	materialni (VR.)

35. stavek:

Končno pa je vsak pripomnil:

prisl. dol. časa	//	OS.	pov. (OGO)
T			R
okol.	//	GOV.	projekcijski: govorjeni

36. stavek:

Vi ga niste –

OS.	Pr.	pov. (OGO)
T	R	
VR.	Cilj	materialni

37. stavek:

jaz sem ga!

OS.	pov. (OGO)	Pr.
T	R	
VR.	materialni	Cilj

38. stavek:

nihče drugi, nihče drugi

//
//
//

39. stavek:

jaz usmrtil sem volka ...

OS.	pov. (OGO)	Pr.
T	R	
VR.	materialni	Cilj

40. stavek:

Zdaj k tem lovcem je pristopil še posestnik stari Žvan,

prisl. dol. časa	Pr.	pov. (OGO)	//	OS.
T		R		
okol.	Priz.	materialni	//	VR.

41. stavek:

ki med vsemi je sosedi najbolj strogi in močan.

//	Pr....		...Pr.	
	pov. (OGO) (OS.)			pov. dol.
T	R			
//	Priz....		...Priz.	
	razmerni: lastnostni (NOS.)			lastnost

42. stavek:

Trdo pest ti že dviguje,

Pr.	Pr.	//	pov. (OGO) (OS.)
T	R		
Cilj	Priz.	//	materialni (VR.)

43. stavek:

že pregrozno se srdi

//	prisl. dol. načina	pov. (OGO) (OS.)	
T	R		
//	okol.	projekcijski: duševni (NOS.)	

44. stavek:

in nato pa še zakolne

//	prisl. dol. časa	//	//	pov. (OGO) (OS.)
T	R			
//	okol.	//	//	materialni (VR.)

45. stavek:

ter navzočim govori:

//	Pr.	pov. (OGO) (OS.)
T	R	
//	Priz.	projekcijski: govornjeni (GOV.)

46. stavek:

Kar sem videl,

Pr.	pov. (OGO) (OS.)
T	R
Priz.	projekcijski: duševni: zaznavanje (NOS.)

47. stavek:

kar zdaj slišim

Pr.	prisl. dol. časa	pov. (OGO) (OS.)
T	R	
Priz.	okol.	projekcijski: duševni: zaznavanje (NOS.)

48. stavek:

z vsemi zdaj na jasnem sem,

Pr.	prisl. dol. časa	prisl. dol. kraja	pov. (OGO) (OS.)
T	R		
Cilj	okol.	projekcijski: duševni: dojemanje (NOS.)	

49. stavek:

poslušajte vsi sosodje

pov. (OGO)	OS.
T	R
projekcijski: duševni: zaznavanje	NOS.

50. stavek:

kaj pa jaz vam zdaj povem.

Pr.	//	OS.	Pr.	prisl. dol. časa	pov. (OGO)
T					
Priz.	//	GOV.	Cilj	okol.	projekcijski: govorniki

51. stavek:

Ta moj suhi, črni junček sinoči s hleva je zbežal

OS.	prisl. dol. časa	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)
T	R		
VR.	okol.	okol.	materialni

52. stavek:

in ta revež ven na polje prav molčeče je zbežjal.

//	OS.	prisl. dol. kraja	prisl. dol. načina	pov. (OGO)
T	R			
//	VR.	okol.	okol.	materialni

53. stavek:

Sedaj pa ta ubogi surn za vasjo ubit leži,

prisl. dol. časa	//	OS.	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)
T	R			
okol.	//	NOS.	okol.	materialni

54. stavek:

vi sinoči ste ga ubili

			Pr.
OS.	prisl. dol. časa	pov. (OGO)	
T	R		
VR.	okol.	materialni	Cilj

55. stavek:
nihče drugi kakor vi.

//
//
//

56. stavek:
Surna boste vi plačali,

Pr.	pov. (OGO)	OS.
T	R	
Cilj	materialni	VR.

57. stavek:
prizanesel vam ne bom;

pov. (OGO)	Pr.	(OS.)
T	R	
materialni	Priz.	(VR.)

58. stavek:
kdo ga je?

OS.	Pr.	pov. (OGO)
T	R	
VR.	Priz.	materialni

59. stavek:
Mi kar povejte,

Pr.	prisl. dol. časa	pov. (OGO) (OS.)
T	R	
Priz.	okol.	projekcijski: govornjeni (GOV.)

60. stavek:
drugače vse premlatil bom.

prisl. dol. načina	Pr.	pov. (OGO) (OS.)
T	R	
okol.	Priz.	materialni (VR.)

61. stavek:
Nato pa lovci ostrmijo,

prisl. dol. časa	//	OS.	pov. (OGO)
T	R		
okol.	//	VR.	projekcijski: duševni

62. stavek:

v hlače

pade

jim

srce;

prisl. dol. kraja	pov. (OGO)	Pr.	OS.
T	R		
okol.	projekcijski: duševni: občutenje	Priz.	NOS.

63. stavek:

ker

soseda

se bojijo

//	Pr.	pov. (OGO) (OS.)
T		R
//	Priz.	projekcijski: duševni: občutenje (NOS.)

64. stavek:

vsi

ponižni

govore:

OS.	pov. (OGO)
T	R
GOV.	projekcijski: govornjeni

65. stavek:

»Jaz

le

z vejo

ga

pogladil«

OS.	//	prisl. dol. načina	Pr.	pov.
T		R		
VR.	//	okol.	Priz.	materialni

66. stavek:

prvi

pravi

zdaj

tako.

OS.	pov. (OGO)	prisl. dol. časa	prisl. dol. načina
T	R		
GOV.	projekcijski: govornjeni	okol.	okol.

67. stavek:

Drugi

pa

se izgovarja,

OS.	//	pov. (OGO)
T		R
GOV.	//	projekcijski: govornjeni

68. stavek:

da

ga

klofnil

le

z roko.

//	Pr.	pov. (OGO) (OS.)	//	prisl. dol. načina
T		R		
//	Priz.	materialni (VR.)	//	okol.

69. stavek:

»Sem s klobukom ga udaril«

	prisl. dol. načina	Pr.	
pov. (OGO)			(OS.)
T	R		
	okol.	Priz.	
materialni	(VR.)		

70. stavek:

tako tretji govori

prisl. dol. načina	OS.	pov. (OGO)
T	R	
okol.	GOV.	projekcijski: govorjeni

71. stavek:

Četrti rekel,

OS.	pov.
T	R
GOV.	projekcijski: govorjeni

72. stavek:

da mu skoraj še ponujal je soli.

//	Pr.	prisl. dol. načina	//	pov. (OGO) (OS.)	Pr.
T	R				
//	Priz.	okol.	//	materialni (VR.)	Priz.

73. stavek:

Peti pa je tudi rekel,

			//	
OS.	//	pov. (OGO)		
T	R			
GOV.	//		//	projekcijski: govorjeni

74. stavek:

da ga podregal le z metlo.

//	Pr.	pov. (OS.)	//	Pr.
T	R			
//	Priz.	materialni (VR.)	//	Sred.

75. stavek:

Šesti pa je kakor sova le pogledal ga grdo.

			prisl. dol. načina	//		Pr.	prisl. dol. načina
OS.	//	pov. (OGO)					
T	R						
V	//	materialni	okol.	//		Priz.	okol.

76. stavek:

Končno pa je vsak pripomnil:

prisl. dol. časa	//	OS.	pov. (OGO)
T			R
okol.	//	GOV.	projekcijski: govorjeni

77. stavek:

»Jaz ga nisem –

OS.	Pr.	pov. (OGO)
T		R
VR.	Cilj	materialni

78. stavek:

vi ste ga!

OS.	pov. (OGO)	Pr.
T		R
VR.	materialni	Cilj

79. stavek:

Jaz sem malo ga dotaknil

OS.	pov. (OGO)	prisl. dol. načina	Pr.
T			R
VR.	materialni	okol.	Cilj

80. stavek:

storil nisem hudega ...

pov. (OGO) (OS.)	Pr.
T	R
materialni (VR.)	Priz.

81. stavek:

Oj ohvaljeno junaštvo

//
//
//

82. stavek:

volk šest krât je bil ubit,

OS.	prisl. dol. načina	pov. (OGO)
T		R
Cilj	okol.	materialni

83. stavek:

in razkrinkani junaki se šest krât gredó solit.

//	OS.	pov. (OGO)	prisl. dol. načina
T		R	
//	VR.	projekcijski: duševni: dojetanje	okol.

84. stavek:

Saj lažniva, lastna hvala kratko vrednost le ima.

//	OS.	Pr.	//	pov. (OGO)
T		R		
//	NOS.	Priz.	//	materialni

85. stavek:

Le resnično govorenje

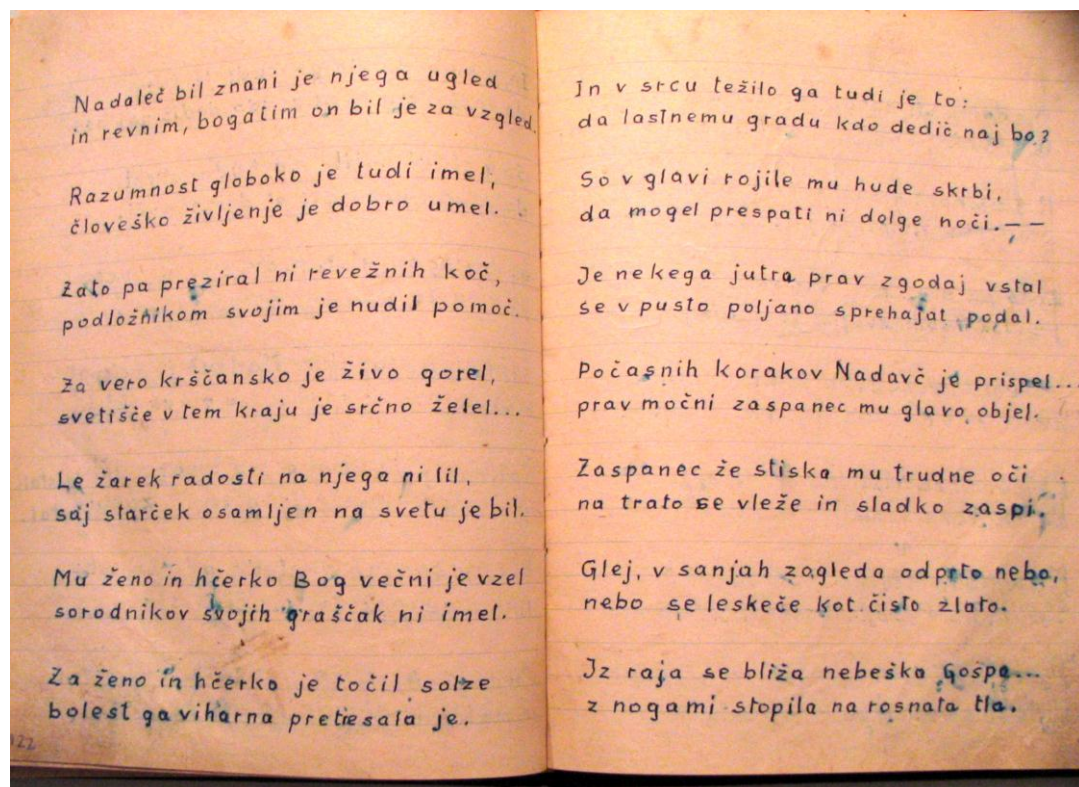
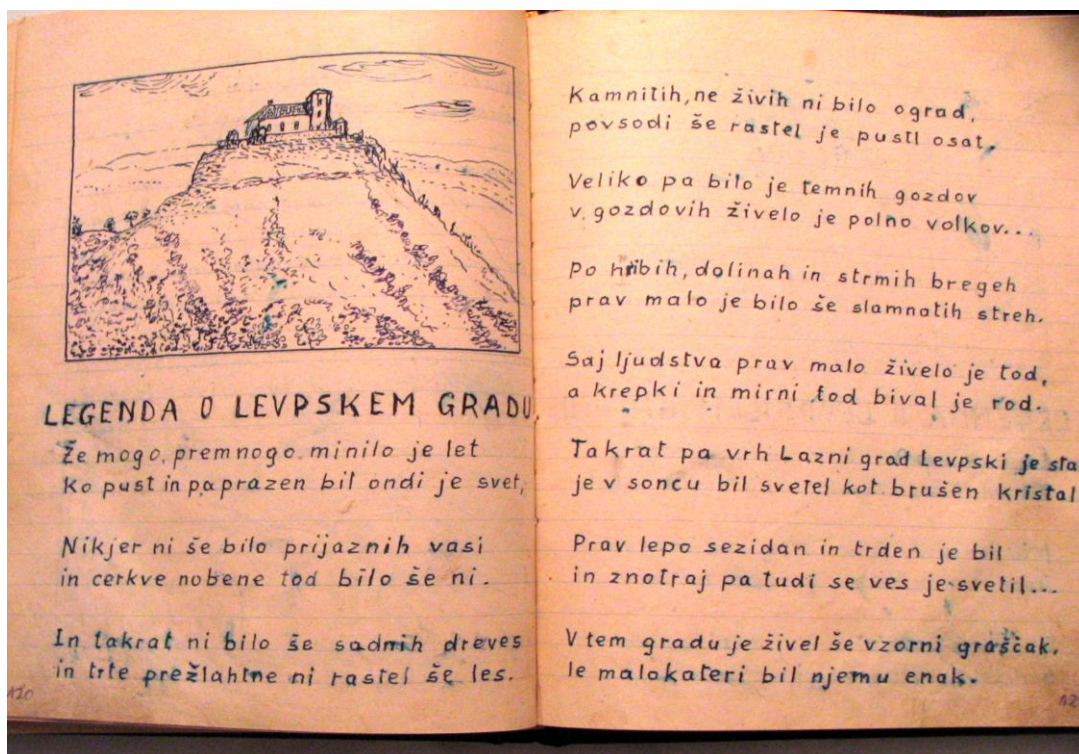
//
//
//

86. stavek:

to povsodi obvelja.

OS.	prisl. dol. kraja	pov. (OGO)
T	R	
Cilj	okol.	materialni

Prvo besedilo (fotografije rkp.)

Vsa lepa, in čista in bela kot sneg
na blašem obrazu žari ji nasmeh.

Svetnikov nebeških obdaja jo zbor
in božjih krilatcev obkroža jo kor.

Marija pa prostor pokaže z roko
se milo nasmehne in reče tako:

»Poslušaj ti mene poštemi graščak
ti dobri, ti zvesti in blagi možak.

124

Ti v mene zaupnost si vedno imel,
svetišče v bližini si srčno želel.

Glej, prošnja mi tvoja uslišana je,
spolnile se bodo vse tvoje želje!

Povelje ti moje poslušaj lepo
in tudi zvršiti ga moreš skrbno:

Do tal mi razderi blesteči svoj grad
in skupaj mi zberi pošteni zaklad.

Jz grajskega kamnja sezidaj mi dom.
Obdelu bom stala pomagala bom.

Zvonik pa prav nizki imeti želim,
v višino zidati - to jaz ne pustim.

Gledaj, da bodeš vse lepo zvršil,
za to boš plačilo v nebesih dobil.

125

Saj ljudstvo krščansko ki tukaj živi
svetišče v tem kraju si srčno želi.

In kdor mi pobožno obišče ta hram,
za vsakega milost obilo imam... »

Čuj, vetrec narahlo mi v grmih šumi,
iz čudnega spanja graščak se zbudi.

Se kvišku je dvignil ves bil je vesel
ter čvrstih korakov domov je odšel.

Nato pa dvorane izpraznit je dal,
pohištvo razkošno je drugim prodal.

Jz grada, se v bajta graščak priselil
in Njeno povelje je vreda vršil.

Podložnike svoje vse skupaj je zbral
in grajsko zidovje podretri je dal...

126

Zidovje se krha ves grad se drobi
z radostjo na delu se ljudstvo potli...

Glej, krasnega grada nikoder ni več
do slednjega kamna iztrebljen je preč.

In stari voliček prečudna žival
vse kamnje od grada Nadavč je speljal...

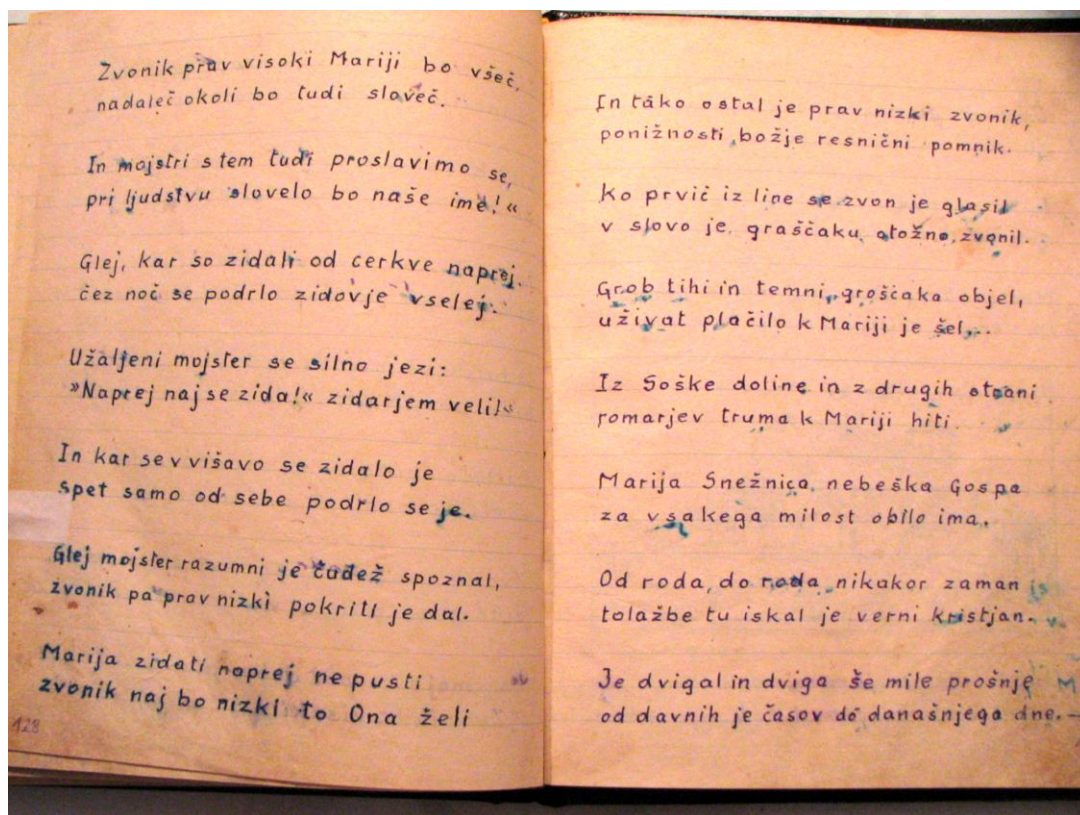
In prišli so mojstri iz laških dežel
hram božji Nadavčah se zidati začel.

Tri leta zidale so močne roke
svetišče obširno dozidano je.

Zvonik pa v višavo dograjen še ni,
zidarjem to dela velike skrbi.

Saj mojster poč dober je v kazal tako:
» Zvonik le visoki naj zidani bo.

127

Prvo besedilo (prepis)

Legenda o Levpskem gradu

*Že mogo² premnogo minilo je let
ko pust in pa prazen bil ondi je svet,*

*Nikjer ni še bilo prijaznih vasi
in cerkve nobene tod bilo še ni.*

*In takrat ni bilo še sadnih dreves
in trte prežlahadne ni rastel še les.*

*Kamnitih, ne živih ni bilo ograd,
povsodi še rastel je pusti osat.*

*Veliko pa bilo je temnih gozdov
v gozdovih živelo je polno volkov ...*

*Po hribih, dolinah in strmih bregeh
prav malo je bilo še slamnatih streh.*

*Saj ljudstva prav malo živelo je tod,
a krepki in mirni tod bival je rod.*

*Takrat pa vrh Lazni grad Levpski je stal
je v soncu bil svetel kot brušen kristal.*

*Prav lepo sezidan in trden je bil
in znotraj pa tudi se ves je svetil ...*

*V tem gradu je živel še vzorni graščak,
le malokateri bil njemu enak.*

*Nadaleč bil znani je njega ugled
in revnim, bogatim on bil je za vzgled.*

*Razumnost globoko je tudi imel,
človeško življenje je dobro umel.*

*Zato pa preziral ni revežnih koč,
podložnikom svojim je nudil pomoč.*

*Za vero krščansko je živo gorel,
svetišče v tem kraju je srčno želel ...*

*Le žarek radosti na njega ni lil,
saj starček osamljen na svetu je bil.*

*Mu ženo in hčerko Bog večni je vzel
sorodnikov svojih graščak ni imel.*

*Za ženo in hčerko je točil solze
bolest ga viharna pretresala je.*

*In v srcu tožilo ga tudi je to:
da lastnemu gradu kdo dedič naj bo?*

*So v glavi rojile mu hude skrbi,
da mogel prespati ni dolge noči. – –*

*Je nekega jutra prav zgodaj vstal
se v pusto poljano sprehajaj podal.*

*Počasnih korakov Nadavč je prispel ...
prav močni zaspanec mu glavo objel.*

*Zaspanec že stiska mu trudne oči
na trato se vleže in sladko zaspil.*

*Glej, v sanjah zagleda odprto nebo,
nebo se leskeče kot čisto zlato.*

*Iz raja se bliža nebeška Gospa ...
z nogami stopila na rosnata tla.*

*Vsa lepa, in čista in bela kot sneg
na blagem obrazu žari ji nasmeh.*

*Svetnikov nebeških obdaja jo zbor
in božjih krilatcev obkroža jo kor.*

*Marija pa prostor pokaže z roko
se milo nasmehne in reče tako:*

² Domnevno avtorjeva napaka, zato smo popravili v mnogo.

»Poslušaj ti mene poštem³ i graščak
ti dobri, ti zvésti in blagi možak..

Ti v mene zaupnost si vedno imel,
svetišče v bližini si srčno želel.

Glej, prošnja mi tvoja uslišana je,
spolnile se bodo vse tvoje želje!

Povelje ti moje poslušaj lepo
in tudi zvršiti ga moreš skrbno:

Do tal mi razderi blesteči svoj grad
in skupaj mi zberi pošteni zaklad.

Iz grajskega kamnja sezidaj mi dom ...
Ob delu bom stala pomagala bom.

Zvonik pa prav nizki imeti želim,
v višino zidati – to jaz ne pustim.

Gledaj, da bodeš vse lepo zvršil,
za to boš plačilo v nebesih dobil.

Saj ljudstvo krščansko ki tukaj živi
svetišče v tem kraju si srčno želi.

In kdor mi pobožno obišče ta hram:
za vsakega milost obilo imam ...«

Čuj, vetrec na rahlo mi v grmih šumi,
iz čudnega spanja graščak se zbudi.

Se kvišku je dvignil ves bil je vesel ...
ter čvrstih korakov domov je odšel.

Nato pa dvorane izpraznit je dal,
pohišstvo razkošno je drugim prodal.

Iz grada, se v bajta graščak priselil
in Njeno povelje je v redu vršil.

Podložnike svoje vse skupaj je zbral
in grajsko zidovje podreti je dal ...

Zidovje se krha ves grad se drobi
z radostjo na delu se ljudstvo poti ...

Glej, krasnega grada nikoder ni več
do slednjega kamna iztrebljen je preč.

In stari voliček prečudna žival
vse kamnje od grada Nadavč je speljal ...

In prišli so mojstri iz laških dežel
hram božji Nadavčah se zidat začel.

Tri leta zidale so močne roke
svetišče obširno dozidano je.

Zvonik pa v višavo dograjen še ni,
zidarjem to dela velike skrbi.

Saj mojster pač dober je ukazal tako:
»Zvonik le visoki naj zidani bo.«

Zvonik prav visoki Mariji bo všeč,
nadaleč okoli bo tudi sloveč.

In mojstri s tem tudi proslavimo se,
pri ljudstvu slovelo bo naše ime!«

Glej, kar so zidali od cerkve naprej,
čez noč se podrlo zidovje vselej.

Užaljeni mojster se silno jezi:
»Naprej naj se zida!« zidarjem veli!

In kar se v višavo se zidalo je
spet samo od sebe podrlo se je.

Glej mojster razumni je čudež spoznal,
zvonik pa prav nizki pokriti je dal.

Marija zidati naprej ne pusti
zvonik naj bo nizki to Ona želi

In tako ostal je prav nizki zvonik,
ponižnosti božje resnični pomnik.

Ko prvič iz line se zvon je glasil
v slovo je graščaku otožno zvonil.

Grob tihi in temni graščaka objel,
uživat plačilo k Mariji je šel ...

³ Domnevno avtorjeva napaka, zato smo popravili v
pošteni.

*Iz Soške doline in z drugih strani
romarjev truma k Mariji hiti.*

*Marija Snežnica nebeška Gospa
za vsakega milost obilo ima.*

*Od roda, do roda nikakor zaman
tolažbe tu iskal je verni kristjan.*

*Je dvigal in dviga še mile prošnje
od davnih je časov do današnjega dne. —*

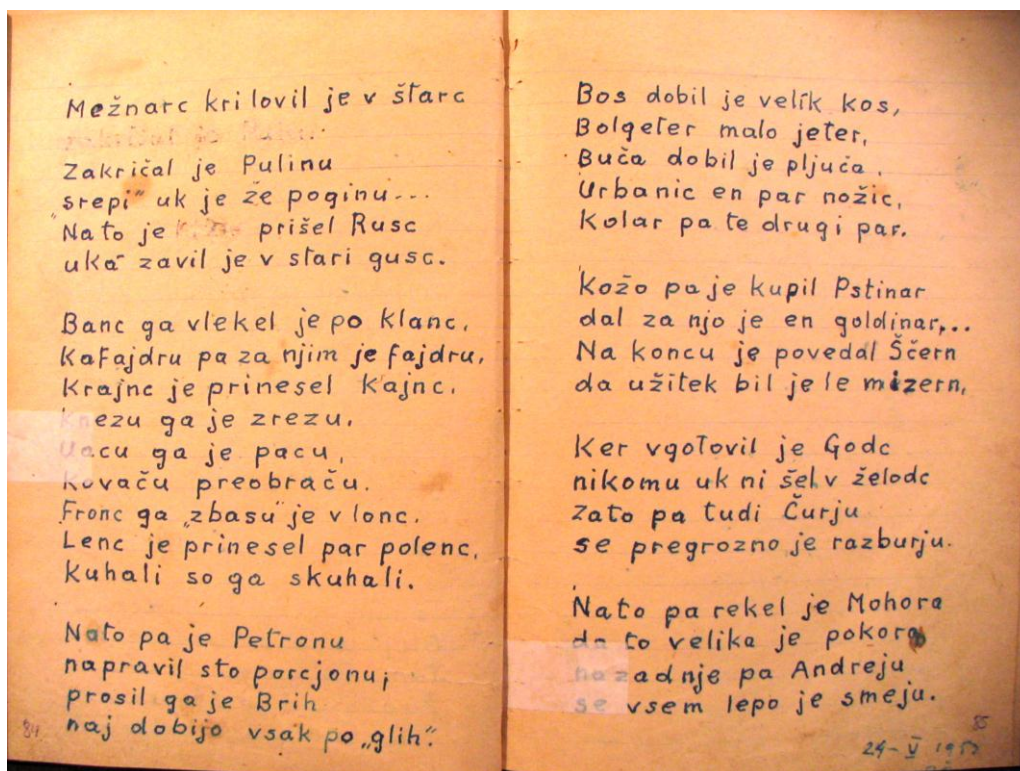
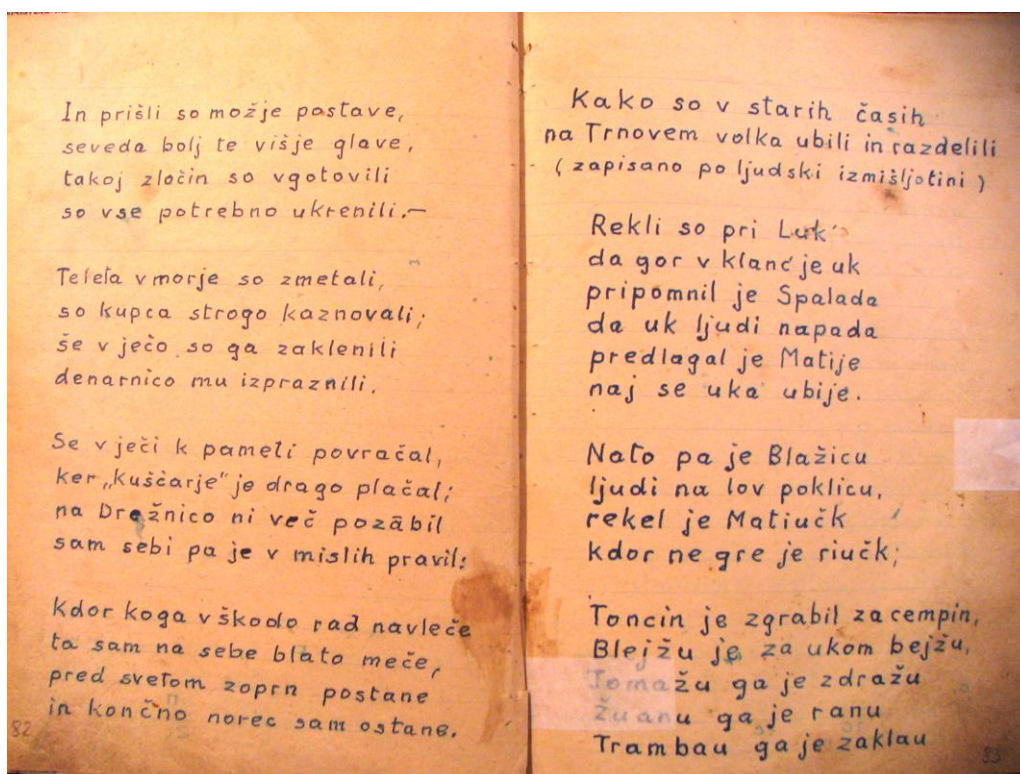
*Še danes Nadavčah svetišče stoji
in lipje košato ga s senco hladi.*

*Tu romarska cerkev res več ni sedaj,
a vedno obiskan ta božji je kraj.*

*Marija Snežnica še tukaj živi
in vernim kristjanom še milost deli.*

*Nadavč je v mojem rojstnem kraju, na levem bregu reke Soče, med sv. Lucijo in
Kanalom*

Drugo besedilo (fotografiji rkp.)

Drugo besedilo (prepis)

Kako so v starih časih na Trnovem volka ubili in razdelili (zapisano po ljudski izmišljotini)

*Rekli so pri Luk
da gor v klanc je uk⁴
pripomnil je Spalada
da uk ljudi napada
predlagal je Matije
naj se uka ubije.*

*Nato pa je Blažicu
ljudi na lov poklicu,
rekel je Matiučk
kdor ne gre je riučk⁵;*

*Toncin je zgrabil za cempin,
Blejžu je za ukom bejžu,
Tomažu ga je zdražu
Žuanu ga je ranu
Trambau ga je zaklau*

*Mežnarc kri lovil je v štarc⁶
Zakričal je Pulinu
srepi uk je že poginu ...
Nato je prišel Rusc
uka zavil je v stari gusc⁷.*

*Banc ga vlekel je po klanc,
Kafajdru pa za njim je fajdru⁸,
Krajnc je prinesel kajnc⁹,
Knezu ga je zrezu,
Uacu ga je pacu¹⁰,*

*Kovaču preobraču.
Fronc ga „zbasu“¹¹ je v lonc.
Lenc je prinesel par polenc,
Kuhali so ga skuhali.*

*Nato pa je Petronu
napravil sto porcjonu¹²,
prosil ga je Brih
naj dobijo vsak po „glih“¹³.*

*Bos dobil je velik kos,
Bolgeter malo jeter,
Buča dobil je pljuča,
Urbanic en par nožic,
Kolar pa te drugi par.*

*Kožo pa je kupil Pstinar
dal za njo je en goldinar ...
Na koncu je povedal Ščern
da užitek bil je le mizern¹⁴.*

*Ker vgotovil je Godc
nikomu uk ni šel v želodec
zato pa tudi Čurju
se pregrozno je razburju.*

*Nato pa rekel je Mohora
da to velika je pokora
nazadnje pa Andreju
se vsem lepo je smeju.*

24-V 1953, F.Š.

⁴ uk: volk

⁵ riučk: revček

⁶ štarc: lesen škof z ozkim grlom in ročajem

⁷ gusc: kombineža, spodnja majica

⁸ je fajdru: je zabušaval

⁹ kajnc: nar. zahodno tudi renčelica,
»priprava za sekanje, obsekovanje,
navadno z ukrivljenim koncem, klestilnik«
(SSKJ)

¹⁰ je pacu: je mariniral

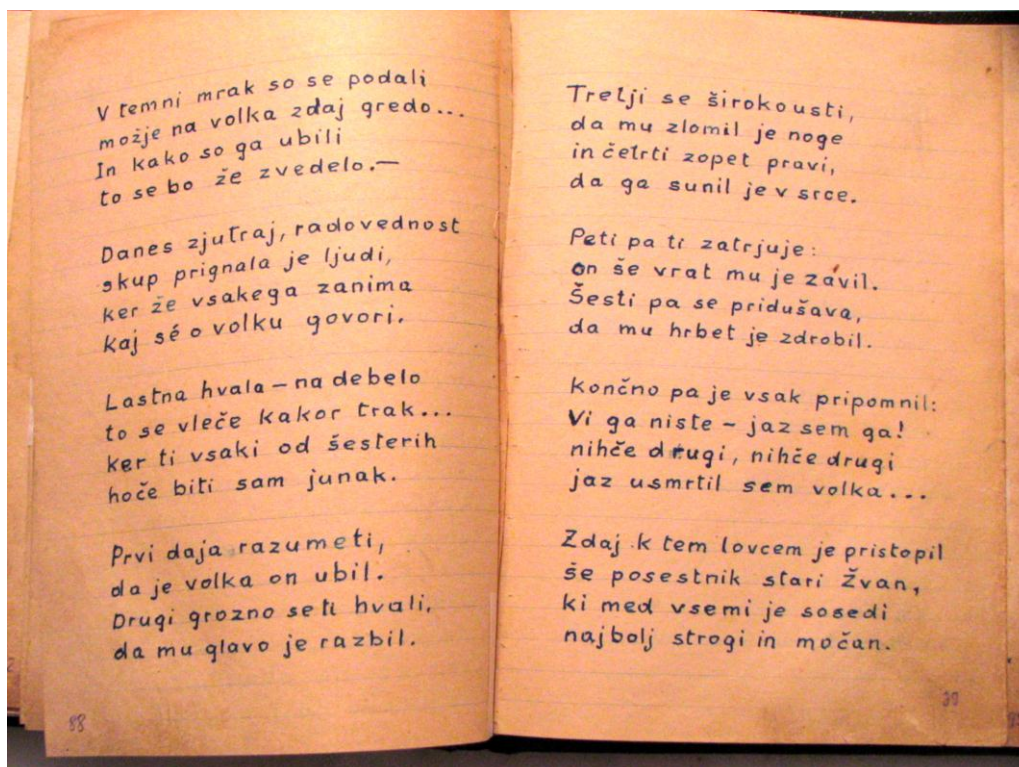
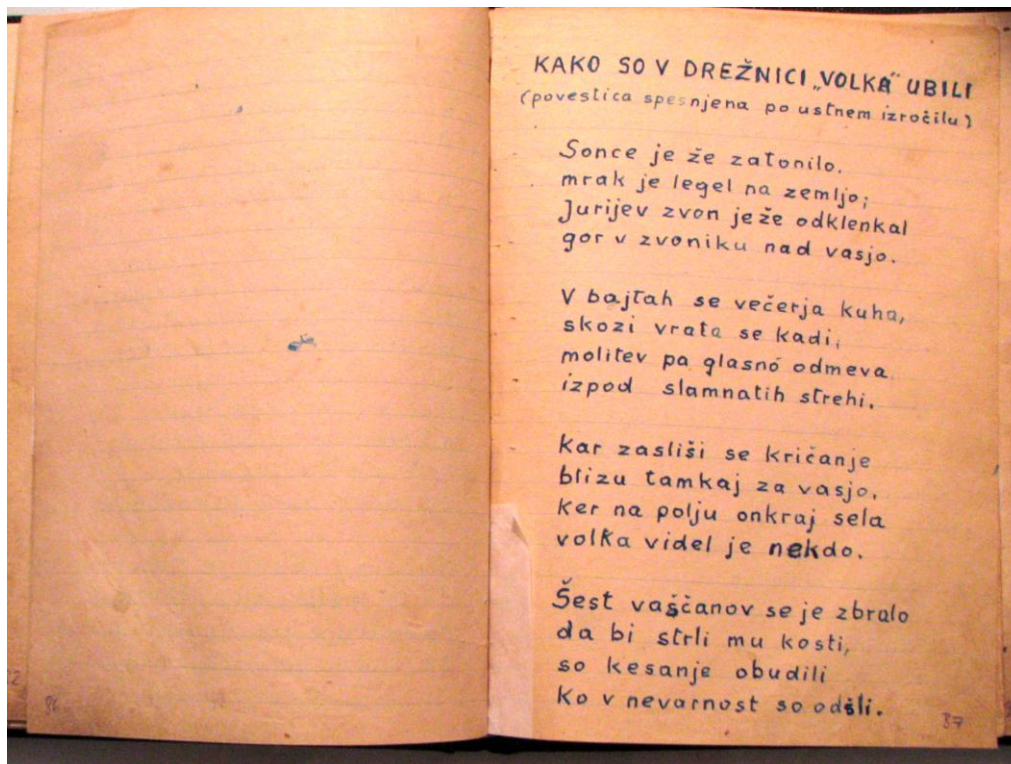
¹¹ zbasu je: stlačil je

¹² porcjonu: furlanska beseda, porcij

¹³ vsak po glih: vsi enako

¹⁴ mizern: reven

Tretje besedilo (fotografije rkp.)

Trdo pest ti že dviguje,
že pregrozno se srdi
in nato pa še zakolne
ter navzočim govori:

Kar sem videl, kar zdaj slišim
z vsemi zdaj na jasnem sem,
poslušajte vsi sosedje
kaj pa jaz vam zdaj povem.

Ta moj suhi, črni junček
sinoči shleva je zbežal
in ta revež ven na polje
prav molčeče je zbežjal.

Sedaj pa ta ubogi surn
za vasjo ubit leži,
Vi sinoči ste ga ubili
nihče drugi kakor Vi.

Surna boste vi plačali,
prizanesel vam ne bom;
kdo ga je? Mi kar povejte,
drugače vse premtatil bom.

Nato pa lovci ostrmijo,
v hlače pade jim srce;
ker soseda se bojijo
vsi ponižno govore;

»Jaz le z vejo ga pogladil«
prvi pravi zdaj tako,
Drugi pa se izgovarja,
da ga klofnil le z roko.

»Sem s klobukom ga udaril«
tako tretji govori
Četrti rekel, da mu skoraj
še ponujal je soti.

Peti pa je tudi rekel,
da ga podregal le z metlo,
Šesti pa je kakor sova
le pogledal ga grdo.

Končno pa je vsak pripomnil:
»Jaz ga nisem - Vi ste ga!«
Jaz sem malo ga dotaknil
storil nisem hudega...

Oj ohvaljeno junaštvo
volk šest krāt je bil ubit,
in razkrinkani junaki
se šest krāt gredō solit.

Saj lažnjiva, lastna hvala
kratko vrednost le ima.
Le resnično govorenje
ta povsod obvelja.

POD KRNOM

Se nahajam, -
ne pohajam.
tu pod Krnom, v Drežnici
ter stanujem
prenočujem
tu v „prometni“ ulici.

Z vaške srede
drobne črede
tod na pašo hodijo,
zjutraj rano
ne ubrano
še brez note godejo.

Vse ovčice
in kozice
piskajo visoki glas,
stare ovce
in pa koze
svirajo prav nizki bas.

Tretje besedilo (prepis)

Kako so v Drežnici „volka“ ubili (povestica spesnena po ustnem izročilu)

*Sonce je že zatonilo,
mrak je legel na zemljo;
Jurijev zvon je že odklenkal
gor v zvoniku nad vasjo.*

*V bajtah se večerja kuha,
skozi vrata se kadi,
molitev pa glasno odmeva
izpod slamnatih strehi.*

*Kar zasliši se kričanje
blizu tamkaj za vasjo,
ker na polju onkraj sela
volka videl je nekdo.*

*Šest vaščanov se je zbralo
da bi strli mu kosti,
so kesanje obudili
ko v nevarnost so odšli.*

*V temni mrak so se podali
možje na volka zdaj gredo ...
in kako so ga ubili
to se bo že zvedelo. –*

*Danes zjutraj, radovednost
skup prignala je ljudi,
ker že vsakega zanima
kaj sé o volku govori.*

*Lastna hvala – na debelo
to se vleče kakor trak ...
ker ti vsaki od šestarih
hoče biti sam junak.*

*Prvi daja razumeti,
da je volka on ubil.
Drugi grozno se ti hvali,
da mu glavo je razbil.*

*Tretji se širokousti,
da mu zlomil je noge
in četrti zopet pravi,
da ga sunil je v srce.*

*Peti pa ti zatrjuje:
on še vrat mu je zavil.
Šesti pa se pridušava,
da mu hrbet je zdrobil.*

*Končno pa je vsak pripomnil:
Vi ga niste – jaz sem ga!
nihče drugi, nihče drugi
jaz usmrtil sem volka ...*

*Zdaj k tem lovcem je pristopil
še posestnik stari Žvan,
ki med vsemi je sosedi
najbolj strogi in močan.*

*Trdo pest ti že dviguje,
že pregrozno se srdi
in nato pa še zakolne
ter navzočim govori:*

*Kar sem videl, kar zdaj slišim
z vsemi zdaj na jasnem sem,
poslušajte vsi sosedge
kaj pa jaz vam zdaj povem.*

*Ta moj suhi, črni junček
sinoči s hleva je zbežal
in ta revež ven na polje
prav molčeče je zbezljal.*

*Sedaj pa ta ubogi surn
za vasjo ubit leži,
vi sinoči ste ga ubili
nihče drugi kakor vi.*

*Surna boste vi plačali,
prizanesel vam ne bom;
kdo ga je? Mi kar povejte,
drugače vse premlatil bom.*

*Nato pa lovci ostrmijo,
v hlače pade jim srce;
ker soseda se bojijo
vsi ponižni govore:*

*»Jaz le z vejo ga pogladil«
prvi pravi zdaj tako.
Drugi pa se izgovarja,
da ga klofnil le z roko.*

*»Sem s klobukom ga udaril«
tako tretji govori
Četrty rekel, da mu skoraj
še ponujal je soli.*

*Peti pa je tudi rekel,
da ga podregal le z metlo.
Šesti pa je kakor sova
le pogledal ga grdo.*

*Končno pa je vsak pripomnil:
»Jaz ga nisem – vi ste ga!«
Jaz sem malo ga dotaknil
storil nisem hudega ...*

*Oj ohvaljeno junaštvo
volk šest krât je bil ubit,
in razkrinkani junaki
se šest krât gredó solit.*

*Saj lažniva, lastna hvala
kratko vrednost le ima.
Le resnično govorenje
to povsodi obvelja.*

**Uvodna pesem *Uvod* in ilustracija v zbirko *Venec domačih pesmi, spenjene v Kobaridu*,
1942–1950 (fotografija rkp.)**

